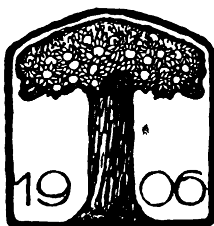
K. S. LAURILA

PUHETAIDON OPAS

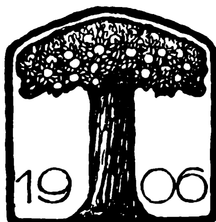

HELSINKI
TIETOSANAKIRJA-OSA[illegible]TIÖ

K. S. LAURILA

PUHETAIDON OPAS

TOINEN PAINOS

HELSINGISSÄ
TIETOSANAKIRJA-OSAKEYHTIÖ

Tietosanakirja-Osakeyhtiön
Kirjapaino, Helsinki 1920

ALKULAUSE ENSI PAINOKSEEN.

Tämä kirjanen on alkuaan synlynyl esilelmäslä, jonka allekirjoillanul pili ensi kerran n. 5 vuolla sillen. Sen jälkeen on kirjasen lekijä joulunul vuosien kuluessa puhumaan »puhumisesla» monla eri kerlaa, monenlaisissa lilaisuuksissa ja hyvin erilaisille kuulijakunnille. Tielysli on esilelmä eri liloissa muodoslunul hyvinkin erilaiseksi, mulla lekijän jo ensi kerralla esillämäl ajaluksel ja näkökohdal oval kuilenkin pysyneel kaikessa pääasiassa muullumallomina. Se vilkas mielenkiinlo, jola lämä aine on herällänyl melkein kaikkialla, missä lekijä silä on käsilellyl, on hänen mieleslään lodislanul, eltä suomalainen yleisö harlaasli kaipaa käylännöllisen elämän larpeila silmällä pilävää puhelaidon periaalleillen havainnollisla valaisemisla.

Meillähän on losin enneslään Vihlori Pellosen varsin ansiokas ja suosilellava leos puhelaidosla. Mulla sen lakia ellä lämä leos, niinkuin sen suunnilelman kannalla oikein olikin, käsillelee puhelailoa kaikessa laajuudessaan koskelellen niin hyvin äänen käyllöoppia, suomenkielen äänlämislä ja kaunolukua kuin varsinaisla puheen pilämislä ahlaammassa merkilyksessä, ei siinä luonnollisesli voida esillää ilse puheen pilämisessä varleen olellavia näkökohlia niin seikkaperäisesli kuin käylännöllislen larpeillen kannalla olisi suolavaa. Siläpailsi Pellosen teos on sisällyksensä monipuolisuuden takia niin laaja, etteivät sitä tule helposti hankkikineeksi itselleen ne, jotka tarvitsisivat vain aivan lyhyttä,

mutta havainnottista setvitystä siitä, mitä puheitten pitämisessä on varteen otettava.

Tättaisen ahtaamman puhetaidon ihan käytännöttisen etämän tarpeita sitmättä pitävän pikku oppaan tehtävää pyrkii tämä kirjanen täyttämään. Se ei tahdo otta mikään puhetaidon oppikirja, vietä vähemmän puhetaidon järjestetmä. Tekijä on tahtonut ainoastaan koota yhteen ja havainnottisitta esimerkeittä vataista niitä puhetaidottisia näkökohtia, jotka hänen mietestään ovat käytännöttisesti tärkeät ja erityisesti tärkeät meitte suomataisitte.

Tarkoitusperättään on tämä kirjanen niin otten pääasiassa samansuuntainen kuin Adotf Damaschken »Votkstümtiche Redekunst». Damaschken kirja ei ote kuitenkaan ottut tekijättä mittään tavatta esikuvana jo yksistään siitä syystä, että tämä kirjanen oti saanut sen suunnan ja muodon, mikä sittä nyt painettuna on, jo monta vuotta ennen, kuin Damaschken kirjaa oti otemassa. Myöskään eivät ne verrattain tukuisat historiattiset anekdootit ja esimerkit, jotka tukija töytää sekä tästä kirjasesta että Damaschken kirjasta, ote täheskään kaikki Damaschketta tainattuja. Useimpia niistä oti tekijä käyttänyt puhumisesta puhuessaan jo vuosia ennen, kuin Damaschken kirja itmestyi. Se seikka, että Damaschkekin on tuttut näitä samoja esimerkkejä käyttäneeksi, johtuu tuonnottisesti siitä, että motemmat ovat ammentaneet samoista yhteisistä tähteistä. Monet näistä yhteisistä esimerkeistä ja anekdooteistahan ovatkin kautta aikojen kutkenutta yhteistä perua. Kuitenkin on tekijä tainannut esitetmäänsä kirjan muotoon laatiessaan suorastaankin Damaschkelta muutamia esimerkkejä, joita hän ennemmin ei ollut muualla tavannut ja jotka hänestä näyttivät valaisevilta.

Charlottenburg — Berlin, toukokuun alussa 1912.

K. S. Laurila.

ALKULAUSE TOISEEN PAINOKSEEN.

Se seikka, että verraten suuri ensi painos tätä kirjasta on suhteettisen tyhyessä ajassa myyty loppuun, todistanee osattaan sekin tämmöisen teoksen otteen ja olevan tositarpeen vaatiman. Se on myöskin antanut kustantajatte aiheen ryhtyä valmistamaan uutta painosta.

Tämä uusi painos ei olennaisesti eroa edettisestä. Luettuaan kirjasen nyt vuosien kuluttua uudetteen täpi ei tekijä ole katsonut olevan syytä mihinkään suurempiin asiallisiin muutoksiin. Tehdyt muutokset ovat etupäässä ulkonaista laatua. Niin on kirjaselle annettu uusi, sen sisällystä ja luonnetta selvemmin ilmaiseva nimi. Niinikään on kirjasen ulkonainen järjestely, luku- ja jaksojako kauttaaltaan uusittu ja tehty selvemmäksi ja täsmällisemmäksi. Sitäpaitsi on pitkin matkaa tehty pienempiä kielellisiä ja tyylillisiä korjauksia.

Kiittäen siitä suosiosta, jota ensi painos on suomalaisen yleisön taholta saanut osakseen, toivoo tekijä, että tämä kirjanen voisi olla uudessakin asussaan joksikin hyödyksi: levittää oikeaa käsitystä suullisen esitystaidon luonteesta ja opastaa tämän taidon harrastajia ja tarvitsijoita heidän pyrkimyksissään oikeille urille.

Sorsasalossa, kesäkuussa 1920.

K. S. Laurila.

Sisällys:

ENSIMMÄINEN LUKU.

Yleisiä huomautuksia puhetaidon luonteesta ja opetettavuudesta.

1. Puhetaidon tarpeellisuus.

On hyvin tunnettua, että me suomalaiset, verrattuina useimpiin muihin Europan kansoihin, olemme suullisen ajatustenesityksen taidossa sangen kömpelöitä, monasti ihan säälittävän avuttomia. Vaikkei meillä muuten pitäisi olla juuri paljon sukulaisuutta Moseksen ja hänen heimonsa kanssa, niin siinä suhteessa me olemme Moseksen sukulaisia, että meillä yleensä on »hidas puhe ja kankea kieli», kuten Mooses valitti itsellään olevan. Jotkut poikkeukset, joita meidänkin maassamme aikojen kuluessa on esiintynyt, vahvistavat vain sääntöä, s. o. tekevät yleisen puhetaidon puutteen sitä räikeämmin huomattavaksi. Että tässä on kysymyksessä ainakin osittain suoranainen luontainen lahjattomuus, sen tietävät varmaan kaikki koulumiehet, jotka vähänkin pitemmän ajan ovat oppikouluissa opettaneet ja koettaneet asettaa oppilaille joitakin vaatimuksia myöskin ajatusten suulliseen esittämiseen nähden. Kuinka perin harvinaista on saada lyseoittemme yläluokillakaan yksinkertaisimpaankaan kysymykseen sujuvasti ja selvään lausuttua, loogillista ja täsmällistä vastausta, vaikkei tuon vastauksen tarvitsisi olla yhtä lausetta pitempi. Mitä sitten puhuakaan yhtäjaksoisesta kertomisesta tai itsenäisestä pitemmästä esityksestä, jota ei ole saatu kotona valmistaa!

Useimmiten ovat opettajat tottuneet tyytymään vain siihen, kun huomaavat oppilaan epäselvistä, hiljaa ja soperrellen änkytetyistä lauseen katkelmista, että hän tietää asian, vaikka sanoo sen aivan vaillinaisesti ja raajarikkoisesti. Ja jos joku koettaa vaatia todella tyydyttäviä vastauksia ja kelvollista, selvää ja täsmällistä ajatusten esittämistä, huomaa hän pian, että hänen on sellaisista vaatimuksista luovuttava, muuten menisi kaikki aika suullisen esityksen korjaamiseen. Sama oli laita suullisissa ylioppilastutkinnoissakin silloin, kun ne vielä olivat käytännössä. Se osoittaa, ettei tässä ole kysymys mistään satunnaisesta puutteellisuudesta tuon tai tämän koulun opetuksessa, vaan yleisestä viasta.

Ero suomalaisten ja ulkomaalaisten koulujen oppilaitten välillä tässä suhteessa on sangen suuri ja huomattava. Esim. saksalaisten oppikoulujen oppilaat eroavat meidän koulujemme oppilaista, silloinkin kun he eivät näytä tiedoissaan ja yleisessä lahjakkuudessaan meikäläisiä etevämmiltä, hyvin silmään pistävästi siinä, että he yleensä antavat vastauksensa selvään ja kuuluvasti, täsmällisin ja ehein lausein, osoittavatpa monasti yläluokilla jo huomattavaa sulavuutta ja jonkunlaista taitavuuttakin ajatustensa suullisessa esittämisessä. Tosinhan on muissa maissa etenkin äidinkielen opetuksen yhteydessä enemmän aikaakin huolehtia suullisen esitystaidon kehittämisestä, mutta tämä seikka yksin ei kuitenkaan riitä selittämään eron suuruutta. Sen täytyy olettaa ainakin suurelta osalta johtuvan siitä, että meidän rodullamme tai kansallamme on suurempi vaikeus kuin muilla harjaantua sujuvasti ja sulavasti ajatuksiaan suullisesti lausumaan, mikä vaikeus taasen vuorostaan lienee yhteydessä koko luonnonlaatumme kankeuden ja raskauden kanssa.

Mutta jos näin on asian laita, pitäisi meidän kohdistaa suullisen esitystaidon harjoittamiseen ja kehittämiseen suhteellisesti enemmän huomiota ja aikaa kuin muitten kansojen, sen sijaan että nyt kiinnitämme siihen paljoa vähemmän huomiota kuin muut. Meidän pitäisi kohdistaa siihen paljon huomiota varsinkin sen jälkeen, kun koko yhteiskuntajärjestyksemme kansanvaltaistumisen takia jonkinmoinen suullinen esitystaito on tullut ominaisuudeksi, jota käytännöllisessä elämässä tarvitsee jokainen. Vielä parikymmentä vuotta sitten saattoi »kankeakielinen» maallikko lohduttaa itseään sillä, että kansan sekä hengellisistä että maallisista yhteisistä asioista huolehtiminen oli erinäisten etuoikeutettujen luokkien tai ammattimiesten asia, joilla piti olla toimeensa tarvittava kielevyyskin. Tavallinen maallikko ei muka tätä lahjaa tarvinnut: hänelle riitti, kun osasi vain älykkäästi kielevämpiä kuunnella ja oikein ratkaista, ketä oli uskominen, ketä ei. Näin ei ole enää laita. Kansan kohtaloista huolehtiminen on tullut koko kansan omaksi asiaksi. Ja niistä kohtaloista ei huolehdita enää vain kuuntelemalla. Jokaisen täytyy olla valmis tarvittaessa myöskin itse sanomaan sanansa käsityksensä puolesta. Ja jotta tämä sana jotain vaikuttaisi, täytyy olla kykyä myös se vaikuttavasti sanoa, ja sitä vartenpa juuri tarvitaan suullista esitystaitoa. Sitä tarvitsee nyt j o k a m i e s. Eikä vain joka m i e s, myöskin j o k a i n e n n a i n e n. Vaikka ehkä pitääkin vielä osittain paikkansa vanha lause: nainen vaietkoon s e u r a k u n n a s s a, niin v a l t i o s s a ei nainen enää ainakaan voi eikä saa vaieta, koska hänellä on samanlainen vastuu sen kohtaloista kuin miehelläkin.

Kun me siis selvästi käsitämme, kuinka perin tarpeellinen ja tärkeä suullinen esitystaito meille kaikille on, ja toisaalta myös hyvin tiedämme, kuinka erityisen puutteel-

lisia me siinä suhteessa olemme, olisi meidän luonnollisesti kaksinkertaisella innolla ja uutteruudella koetettava järkiperäisen harkinnan ja harjoituksen kautta tätä taitoa itsessämme kehittää.

2. Torjuttavia ennakkoluuloja.

Sen, joka nyt ryhtyy esittämään joitakin näkökohtia ohjeeksi suullisen esitystaidon kehittämisessä ja harjoittamisessa, on kuitenkin kaikkein ensinnä torjuttava muutamia lujasti juurtuneita ja laajalle levinneitä ennakkoluuloja. Ensinnäkin kohtaa häntä yleisön puolelta eräs varsin ikävä ja vastenmieliseen valoon asettava ennakkoluulo. Useimmat arvelevat nim. niin, että sen, joka ryhtyy muille neuvomaan, miten puhumistaitoa on harjoitettava ja kehitettävä, täytyy itsensä ainakin luulla omasta kohdastansa tuon taidon omistavansa. Tämä otaksumahan tuntuukin varsin lujasti perustellulta, sillä selvä logiikkahan näyttää vaativan, että opettaakseen muille jotakin täytyy itse se välttämätömästi osata. Niin sitovalta kuin tämä päätelmä tuntuukin paperilla, ei se käytännössä kuitenkaan pidä läheskään aina paikkaansa. On moninaisia taitoja, joita voi opettaa tai joissa ainakin voi antaa hyvin arvokasta ohjausta muille tarvitsematta osata niitä itse. Ja toisaalta on laita niin, että hyvin usein juuri ne, jotka joitakin taitoja erinoma sen hyvin osaavat, ovat varsin huonoja, jopa toisinaan kokonaan mahdottomia niitä muille opettamaan. Näyttelijämaailmassa on tullut melkein uskonkappaleeksi, että hyvät ohjaajat ovat tavallisesti itse varsin huonoja näyttelijöitä, kun taasen todella hyvät näyttelijät harvoin kelpaavat ohjaajiksi. Ja jos joku tahtoisi väittää, että tämä yleinen luulo on vain aiheutunut muutamien erikoisten poikkeustapausten suurentelusta ja

yleistämisestä, niin saattaa ainakin ihan kiistämättä ja varmana tosiasiana lausua, että voi olla aivan erinomainen ohjaaja kykenemättä itse minkään vertaa näyttelemään. On erinomaisia ohjaajia ja kuuluisia teatterinjohtajia, jotka tuskin koskaan ovat koettaneetkaan näyttelijöinä esiintyä. Heistä ei voi siis mitenkään sanoa, että he itse osaisivat näyttelemistaitoa, mutta he voivat kyllä erinomaisella tavalla opettaa sitä muille. Musiikin alalla on laita suuressa määrin sama. Kuuluisimmat ja taitavimmat laulunopettajat ovat anilharvoin itse kuuluisia ja suuria laulajia tai laulajattaria. Tavallisimmin ovat he henkilöitä, jotka joko ovat menettäneet äänensä tai joilla sitä ei alunpitäinkään ole paljoa ollut. He eivät siis suinkaan kykene itse erinomaisesti laulamaan, mutta he kykenevät siitä huolimatta laulutaitoa muille opettamaan, vieläpä usein erinomaisella menestyksellä.

Tämä omituiselta näyttävä asianlaita johtuu pohjaltaan siitä, että *tietäminen ja taitaminen* ovat kaksi eri asiaa. Sen vuoksi voi olla ihmisiä, jotka erinomaisen selvästi ja syvällisesti tietävät, miten jotakin olisi tehtävä osaamatta silti itse sitä tehdä. Niinikään voi olla toisia, jotka osaavat hämmästyttävän hyvin tehdä jotain silti tarkemmin tietämättä, miten se tehdään, ainakin tietämättä sitä niin selvästi, että voisivat sitä muille selittää. Suuri filosoofi *Kant* onkin varsin lyhyesti js sattuvasti ilmaissut yhden puolen kaiken taidon ja taiteen erikoisluonteesta lausuessaan, että taitoa ja taidetta on vasta se, mitä ei voi vielä silti tehdä, vaikka tietääkin, miten se olisi tehtävä. Tämä lause pitää nyt paikkansa puhetaitoonkin nähden. Moni voi varsin hyvin tietää, miten olisi puhuttava tarvitsematta silti itse olla puhuja. Vieläpä voi hän puhetaidon historian ja teorian tutkimisen sekä oman mietiske-

lyn avulla tietää sen niin perusteellisesti, että hän voi esittää monia hyvin arvokkaita ja kaikille ohjaukseksi kelpaavia näkökohtia siitä, miten olisi puhuttava. Ja kaikesta tästä huolimatta hän voi itse olla puhujana aivan epäonnistunut, niin epäonnistunut, ettei hän koskaan koetakaan sellaisena esiintyä, koska hän jo ennakolta hyvin tietää kykenemättömyytensä. — Puhetaitoa muille opettaakseen ei siis suinkaan tarvitse itse olla puhuja. Vielä vähemmän: ei tarvitse edes luullakaan sitä olevansa. Ja jos joku sellaiselle puhetaidottomalle puhetaidon opettajalle huomauttaa, miten hän luulee voivansa opettaa muille sellaista, mitä hän itse ei taida, saattaa hän aina vastata sovelluttaen itseensä muutettuina entisen papin sanat: en neuvokaan ketään puhumaan, niinkuin minä puhun, vaan puhumaan, niinkuin minä opetan.

3. Voiko puhetaitoa opettaa?

Mutta vielä toinen, periaatteellisempaa laatua oleva ja itse asiaan kohdistuva ennakkoluulo on torjuttava, kun ryhdytään esittämään ohjaukseksi kelpaavia näkökohtia siitä, miten puhumistaitoa olisi kehitettävä. Hyvin laajalti on nim. ihmisten mieliin juurtunut sellainen käsitys, ettei puhumistaitoa yleensä ollenkaan voi opettaa. Siitä, mitä tässä jo edellä on sanottu, on tällainen käsitys vielä saanut näennäistä tukea. Edellähän on nim. huomautettu, että puhumistaito riippuu luontaisista lahjoista ja että se on taito, jota ei vielä silti osaa, vaikka tunteekin sen säännöt. Juuri sen takia, että suullinen esitystaito ilmeisesti ainakin suurelta osalta on luontaisista edellytyksistä riippuva, on voinut niin laajalti levitä ja lujaan juurtua se käsitys, ettei sitä voi opettaa. Tämän luulon pohjana on se otaksuma, että puhumistaito on yksinomaan ihan ehdoton luonnon-

lahja, jonka kukin yksilö joko on saanut tai ei ole sitä saanut. Ken sen on saanut — arvellaan tämän käsityksen mukaisesti — hän osaa puhua ilman muuta, tarvitsematta neuvoa ja opetusta. Ken taasen sitä ei ole saanut, hän ei opi tätä taitoa millään harjoituksella eikä suurimmillakaan ponnistuksilla. Aivan niinkuin se, jolta puuttuu musikaalista korvaa ja ääntä ei koskaan voi kehittyä laulajaksi, vaikkapa hän nauttisi maailman parhaitten laulunopettajien ohjausta ja kuinka ponnistelisi, aivan niin — arvellaan — ei myöskään se voi koskaan kehittyä puhujaksi, jolle luonto kerran ei ole antanut siihen tarvittavaa luonnonlaatua, selväkielisyyttä, puheen sujuvuutta ynnä muita luontaisia edellytyksiä.

Monet hyvin pätevien henkilöitten aikojen kuluessa lausumat mietelmät, joissa usein hyvin jyrkästi painostetaan korkeampien henkisten taitojen luontoperäisyyttä ja ehdottomuutta, näyttävät voimakkaasti tukevan tätä käsitystä. Niin antaa esim. *Henrik Ibsen* »Kuninkaan alut» näytelmässään Jatgeir runoilijan lausua runotaidosta ytimekkäitä ajatuksia, joissa käsitys tämän taidon ehdottomasta luontoperäisyydestä hyvin jyrkkänä ilmenee. Skule-jarl kysyy kerran Jatgeirilta: Mistä opit runotaidon? — Runotaitoa ei opita, herra! vastaa Jatgeir. — Mistäs sen sitten sait, kysyy Skule-jarl edelleen. — Sain surunlahjan, vastaa Jatgeir, ja sen mukana tuli runolahja. —

Kun nyt runotaito ja puhetaito näyttävät olevan luontoperäisyyteen nähden hyvin samassa asemassa, ei ole kumma, jos se mitä aikojen kuluessa on sanottu runotaidon ehdottomasta luonnonlahjaluonteesta, on ilman muuta sovellettu myöskin puhetaitoon ja niin ollen otettu uskonkappaleeksi: puhetaitoa ei opita. Mutta sitä paitsi ovat suuret puhujat ja puhetaidon teoreetikotkin monasti joko suoraan tai välillisesti esittäneet tällaista käsitystä. Kuu-

luisa roomalainen puhetaldon teoreetlkko, *Quintilianus*, joka on kirjoittanut aikojen kuluessa paljon luetun teoksen puhetaidosta, lausuu siinä ihan ponsilauseena: *pectus facit disertum*, s. o. sydän tekee ihmisen kaunopuheiseksi. Ja jos kaunopuheisuudella tarkoitetaan — ei kykyä muovata korulauseita ja sanakuvioita — vaan kykyä sanan voimalla liikuttaa ihmisten mieliä, niin silloin täytyy epäilemättä myöntää, että Quintilianus on oikeassa ja että hän on lausunut kaiken oikean puhetaidon ydintotuuden ja suurimman salaisuuden. Sillä niin on todellakin laita, että sydän tekee lhmisen kaunopuheiseksi. Mutta jos näin on laita, silloin näyttää olevan varsin vähän toiveita, että kaunopuheisuutta voisi kukaan oppia, jolla tätä lahjaa ei luonnostaan ole. Sillä uutta sydäntä ei voi kukaan itselleen antaa, ja jos jonkun sydän kerran ei ole sellainen, että se tekee hänet kaunopuheiseksi, niin turhalta näyttää tätä taitoa harjoituksella ja opiskelulla tavoitella.

Kaikessa tässä on nyt epäilemättä suuri annos totuutta. Puhetaito on ainakin suurelta osalta luonnonlahjoista riippuva, ja luonnonlahjoja ei kukaan voi itse hankkia eikä niitten puutetta millään opetuksella eikä harjoituksella korvata. Keneltä siis esim. kokonaan puuttuu lauluääntä, hän ei millään opetuksella voi sitä saavuttaa. Tämä on luonnollisesti aivan kiistämätöntä. Mutta tästä ei alunpitäinkään ole ollut kysymys. Ei ole ollut ajatuskaan se, että itse lahjaa voisi opettaa tai oppia, mutta voi opettaa ja oppia lahjan käyttämistä. Ja muuta ei tarvitakaan. Henkilö, jolla esim. on hyvä luontainen lauluääni ja tarkka korva, ei suinkaan silti vielä ole laulaja. Luontainen lauluääni sellaisenaan on vain raaka-aines, joka vasta järkiperäisen kehittämisen ja harjoituksen kautta muodostuu todella käyttökelpoiseksi ja vaikuttavaksl aseek-

si ja välikappaleeksi, korkoa kantavaksi, tuottavaksi ja jalostetuksi luonnonlahjaksi. Vaikka siis laulutaito onkin niin selvästi ja ehdottomasti — paljoa ehdottomammin kuin konsaan puhetaito — määrätyistä luonnonlahjoista riippuva, on kuitenkin järkiperäisellä opetuksella ja harjoituksella siihenkin nähden erinomaisen suuri merkitys ja tehtävä.

Mutta järkiperäinen opetus ja harjoitus osoittautuu ja on osoittautunut tärkeäksi ja tarpeelliseksi sellaisillakin aloilla, joilla ei luulisi sen ollenkaan voivan tulla kysymykseen ja joilla se ennen ei tullutkaan kysymykseen. Ei yksistään korkeampia, monimutkaisia henkisiä taitoja, ihan alkeellisimpia ja välttämättömimpiä elontoimintojakin, joita luulisi kaikkien luonnostaan osaavan, voidaan opettaa, vieläpä monasti täytyykin niitä opettaa. Jokainenhan luulee esim. osaavansa hengittää tarvitsematta siihen mitään opetusta, ja onkinhan tämä taito elämiseen niin välttämätön, että koko olemassaolomme tuntuisi koko lailla epävarmalta, jos hengitystaidonkin harjoittaminen olisi opetuksen varassa. Maallikosta voikin sen vuoksi puhe hengitystaidon opettamisesta tuntua vain vallattomalta hullutteluilta ja pilalta. Laulutaidon harjoittajat, lausujat, näyttelijät ja muut ammattipuhujat tietävät kuitenkin, että kun oikein tosi tulee, niin harvat meistä osaavat luonnostaan kunnollisesti hengittää. Tämäkin taito on niitten, jotka sitä oikein todella tarvitsevat ja joitten pitää sen pohjalle jotain rakentaa, opittava ihan aakkosista alkaen ja järjestelmällisesti harjoitettava. Laulaja tai näyttelijä, joka ei ole opetellut oikeaa hengitystekniikkaa, tulee käheäksi, särkee ja menettää äänensä aivan lyhyessä ajassa eikä voi ammattiansa harjoittaa. Niinkin alkeellisen ja luontaisen elontoiminnan kuin hen-

gityksen harjoittamisessa on siis opetus sekä tärkeä että tarpeellinen, jos mieli hengityksen kehittyä sellaiseksi taidoksi, että se todella ihmistä hänen tarpeissaan palvelee ja palvelee varmasti ja pettämättä.

Voi mainita toisen vielä helppotajuisemman ja vakuuttavamman esimerkin opetuksen tärkeydestä luontaisimpienkin elontoimintojen harjoittamisessa. On yksi taito, jonka me kaikki luulemme varmasti ja ilman opetusta osaavamme, kuinka lahjattomia muuten lienemmekin. Nekin, jotka eivät mitään muuta osaa eivätkä opikaan, osaavat ainakin syödä, arvelemme me. Sen taidon osaavat kaikkein laiskimmat ja huonoimmatkin, ja usein juuri parhaiten he. Siinä asiassa ei siis ainakaan luulisi opetuksella olevan mitään tehtävää. Niin olimme luulleet. Mutta joitakin vuosia sitten esiintyi Tanskassa kirjailija, joka erikoisessa teoksessa julisti hämmästyneelle maailmalle sen uuden totuuden, että useimmilla meillä ei ollut aavistustakaan siitä, miten oikein oli syötävä, ja että juuri tämän taidon puutteesta johtuivat moninaiset ruumiilliset vammat ja sairaudet. Ja niin paljon liioittelua kuin mahdollisesti olikin tässä Bramsenin »Syömisen taidossa», hyvin useat huomasivat kuitenkin, että siinä oli heille sangen paljon varteen otettavaa, ja että heidän todellakin piti ruveta harjoittelemaan oikeaa syömisen taitoa ihan järjestelmällisesti ja aivan aakkosista alkaen, niinkuin muitakin taitoja harjoitellaan.

Jos nyt opetuksella on tällainen merkitys jo näitten kaikkein alkeellisimpien ja välttämättömämpien, suorastaan fyysillisten elontoimintojen alalla, joita jokaisen ihmisen täytyy syntymästä saakka jollakin tavalla osata, niin kuinka paljoa enemmän sitten sellaisten monimutkaisten korkeampien henkisten taitojen alalla kuin on puhetaito!

Niitä luontaisia edellytyksiä, joista puhetaito riippuu: tuntevaa sydäntä, tervettä selvää järkeä ja normaalia puhe-elinten rakennetta, ei tosin voida opetuksella kenellekään antaa, jos ne joltakin kokonaan ja ehdottomasti puuttuvat. Mutta nehän ovat luonnostaan sellaisia lahjoja, jotka aniharvoilta todella kokonaan ja ehdottomasti puuttuvat. Useimmilla terverakenteisilla ihmisillä ne ovat, muutamilla tosin suuremmassa, toisilla vähemmässä määrässä. Mutta missä ne kerran ovat olemassa, vaikkapa vähäisessäkin määrässä, siellä voidaan myöskin niitten järkiperäistä kehittämistä ja käyttöä opettaa ja tehdä noista semmoisinaan ehkä jokseenkin tehottomista raaka-aineista vaikuttavia jalostettuja luonnonlahjoja.

Ja jos joku sittenkin vielä tätä epäilee, niin on ainakin yksi historiallisesti tunnettu elävä esimerkki, joka sen vastaansanomattomasti todistaa. Vanhan ajan kuuluisin puhuja, *Demosthenes*, oli alkuaan niitä, joilta luonto näytti kieltäneen ainakin osan niistä ulkonaisista ominaisuuksista ja lahjoista, jolta ilman ei käsityksemme mukaan kukaan voi puhujaksi tulla. Häntä haittasivat sekä erinäiset puhe-elin- että muutkin ruumiilliset viat, jotka olivat juuri sitä laatua, että ne näyttivät tekevän edes siedettäväksi puhujaksi kehittymisen hänelle fyysillisesti mahdottomaksi. Mutta sitkeällä, järjestelmällisellä harjoituksella hän voitti nämä viat ja kehittyi ei ainoastaan siedettäväksi, vaan kaikkien aikojen kuuluisimmaksi puhujaksi. —

Vaikka puhetaito edellyttääkin erinäisiä luontaisia kykyjä ja ominaisuuksia, niin voidaan sitä siis sittenkin sekä oppia että opettaa, vieläpä täytyykin sitä oppimalla oppia niittenkin, jotka luonnolta ovat saaneet siihen mitä suurimmat edellytykset.

TOINEN LUKU.

Puhetaidon perussääntö.

1. Vaiettava, milloin ei omaa sanottavaa.

Puhetaitoa siis sekä voi että täytyy oppia ja opettaa. Mutta miten? Harvemmin niin, että esitettäisiin suoranaisia ohjeita, miten on puhuttava. Tavallisemmin niin, että esitetään valaisevia esimerkkejä siitä, miten ei ole puhuttava. Puhetaidon »säännöt» — jos sellaisista tahtoo puhua — ovat siis yleensä luonteeltaan kielteisiä eli negatiivisia, harvemmin myöntelsiä eli positiivisia. Tosin voidaan nämä luonnostaan kielteiset säännöt tai ohjeet lausua myöskin myönteisessä muodossa, mutta kun niitä on tarkemmin selitettävä ja kehitettävä, osoittautuu tavallisesti paljoa luonnollisemmaksi ja hedelmällisemmäksi havainnollisilla esimerkeillä valaista, mitä vikoja ja vaaroja on vältettävä ja miten niitä on vältettävä kuin esittää suoranaisia ihannepuheitten malleja tai kaavoja. Tämä puhetaidon ohjeitten kielteisyys tekee nyt ehkä monen mielestä nuo ohjeet hyvin köyhiksi ja laihoiksi, jopa kokonaan merkityksettömiksi. Merkityksettömiä nämä ohjeet eivät kuitenkaan ole. Ei merenkulkijoillekaan osoiteta tietä sillä tavalla, että vedettäisiin viiva suoranaisesti siihen, mistä on kuljettava, vaan päinvastoin niin, että pannaan merkki siihen mistä ei ole kuljettava. Se on siis myöskin pohjaltaan kiel-

teistä neuvomista. Mutta se osoittautuu käytännössä kuitenkin ei ainoastaan mukavimmaksi, vaan myöskin varsin hedelmälliseksi, koskapa merenkulkijat tämän negatiivisen neuvomisen nojalla hyvin tiensä löytävät. Niin löytää puhetaidossakin kukin oikean tien parhaiten siten, että hänelle neuvotaan, mitä tavallisia vikoja ja vaaroja on vältettävä, mitä epäsuuntia vastaan oltava varuillaan.

Niinkuin nyt puhetaidon ohjeet yleensä ovat luonteeltaan kielteisiä, niin on myöskin puhetaidon korkein, tärkein ja perustavin ohje hyvinkin kielteinen ja tyhjältä tuntuva. Jos nim. kysyttäisiin, mikä on tärkein ja kaikista huolellisimmin mielessä pidettävä totuus puhetaidossa, niin olisi siihen mielestäni vastattava lyhimmin näin: Puhetaidon tärkein ja perustavin sääntö on — osata vaieta silloin, kun ei ole mitään sanottavaa.

Tämä sääntö tuntuu ehkä monesta vain tyhjänpäiväiseltä pilalta tai sanaleikiltä, mutta tosiasiassa siihen sittenkin sisältyy puhetaidon suurin salaisuus ja syvin totuus. Se seikka, että meidän täytyy kuulla niin paljon ja niin usein ikäviä, tehottomia ja merkityksettömiä puheita ei johdu niinkään siitä, että on paljon ihmisiä, jotka eivät tunne puhetaidon yksityiskohtaisia sääntöjä, sen yleistä tekniikkaa, tai joilta puuttuu tietoja, sujuvasanaisuutta tai korkeampaa sivistystä, vaan se johtuu ennen kaikkea siitä, että maailmassa on niin tavattoman paljon ihmisiä, jotka puhuvat, vaikkei heillä ole mitään sanottavaa. Senvuoksi on sen, joka tahtoo oppia oikein ja vaikuttavasti puhumaan, alotettava opintonsa sillä, että hän ensin opettelee vaikenemaan, nim. vaikenemaan silloin, kun hänellä ei ole mitään sanottavaa. Ja tämän taidon

oppiminen ei ole suinkaan niin helppo kuin se näyttää. Jos se olisi helppo, niin meidän ei tarvitsisi kuulla niin paljon tyhmiä, tyhjiä ja kuolettavan ikäviä puheita kuin nyt täytyy. Päinvastoin on oikean vaikenemistaidon oppiminen pohjaltaan vaikein puoli puhujan kasvatuksessa, se puoli, jossa viimeksi saavuttaa ehdottoman mestaruuden, jos sitä yleensä siinä koskaan saavuttaa. Teräväjärkinen, luonnonlaadultaan tunnerikas ja muuten luontaisilla puhujalahjoilla varustettu henkilö voi verraten helposti uutteran harjoituksen ja pitkän kokemuksen avulla saavuttaa lopulta ihan ihmeteltävän mestaruuden itse esitystekniikassa, sanavalmiudessa ja yleensä sekä puheen sommittelussa että ulkonaisessa esittämisessä. Mutta vaikenemistaidossa täytyy kokeneimmankin puhujan usein ja oikeastaan aina tuntea itsensä opetuslapseksi. Tämä johtuu siitä, että vaikenemistaidon ankara ja johdonmukainen noudattaminen käytännössä vaatii ensinnäkin erinomaisen kehittynyttä älyä ja ankaraa ja lahjomatonta itsearvostelua, niin että pettämättä itseään oikein voi päättää, milloin on todella sanomisen arvoista sanottavaa, milloin ei. Mutta se vaatii sen lisäksi myös suurta luonteen lujuutta, niin ettei anna oman turhamaisuuden, kunnianhimon eikä vaikutushalun eikä myöskään ulkoa käsin tulevan, usein hyvin voimakkaan pakotuksen houkutella itseään esiintymään silloin, kun ei varmasti tiedä voivansa sanoa jotain sanomisen arvoista. Syystä että tämä sisäinen houkutus ja ulkoakäsin tuleva pakotus monasti on niin tavattoman voimakas, ainakin jälkimäinen toisinaan suorastaan vastustamaton, ei voi liian usein eikä liian tarmokkaasti teroittaa jokaisen puhujan mieleen, että ensimmäinen ja tärkein kysymys, mikä hänen aina on itselleen tehtävä, ennenkuin hän suostuu julkisesti esiintymään, on tämä:

On ko minulla mitään sanottavaa, nim. omaa personallista, sanomisen arvoista sanottavaa?

Useimmat epäonnistuneet puheet aiheutuvat siitä, että asianomainen puhuja joko ei ole ollenkaan tätä kysymystä itselleen tehnyt, tai on sen tehnyt, mutta vastannut siihen väärin. Jos vain hiukankin ajattelemme niitä tapauksia, jolloin olemme kuulleet tyhjänpäiväisiä, ikävystyttäviä puheita — ja sellaisia tapauksia on varmaan jokaisella muistossaan legio — ja koetamme itsellemme selvittää, miksi ne puheet tuntuivat niin tyhjänpäiväisiltä ja ikävystyttäviltä, niin huomaamme useimmiten pääsyynä siihen olleen sen, ettei niissä sanottu mitään. Emmekö ole iltamissa ja muissa juhlatilaisuuksissa kymmeniä ja satoja kertoja nähneet, kuinka hyvinkin valmistetut, korea- ja komeasanaiset, ulkonaisesti silatut ja sujuvasti, vieläpä ponnekkaasti esitetyt välttämättömät juhlapuheet useimmiten kaikuvat ihan kuuroille korville. Kun sellaisissa tilaisuuksissa asettautuu ikäänkuin koko tilanteen ulkopuolelle ja katsoo asemaa ihan vieraana ja kuin syrjästä, voi monasti tehdä hyvin huvittavia havaintoja. Puhujan ja yleisön välillä ei ensinnäkään ole sellaisissa tilaisuuksissa tavallisesti mitään varsinaista yhteyttä, ne elävät kumpikin kuin eri maailmassa, jotka tosin satunnaisesti ovat ulkonaisesti toisiaan niin lähellä, että niistä näkee toisesta toiseen ja kuulee jonkunlaisen humunkin. Mutta mikään ei osoita, että se, mitä puhuja puhuu, millään tavalla kuuluisi sille yleisölle, jolle hän muka puhuu, ja koskisi sitä. Päinvastoin tuntuu pikemminkin siltä kuin olisi puhuja jonkunlainen hyrrä tai muu kone, joka on ennakolta vedetty ja pantu lavalle hyrisemään ja joka nyt hyrisee siellä omia aikojaan, niinkauan kuin vetoa kestää. Yleisö taasen elää sillä aikaa kokonaan omaa elämäänsä, silmää tosin silloin tällöin

salavihkaa lavalle päin nähdäkseen, vieläkö kone on käynnissä, mutta ei muuten osoita vähintäkään mielenkiinnon merkkiä sitä kohtaan, mitä lavalla tapahtuu. Ainoat elonmerkit ilmenevät yleisössä vasta sitten, kun lavalla hyrisevästä koneesta alkaa veto loppua. Silloin yleisö ikäänkuin virkoaa tainnuksistaan, ja puheen loputtua käy ikäänkuin valveutumisen, vapautuksen ja helpotuksen henkäys kautta salin, ja silloin huomaa syrjästä katsova tarkastelija, että tämä yleisö, joka puheen aikana näytti niin kuolleelta ja taintuneelta kuin mato talvella, sittenkin on kokoon pantu elävistä yksilöistä.

Tämmöisen puheen jälkeen sattuu usein iltamissa ja muissa juhlissa pieni välikohtaus, jonka tarkastaminen on puhetaidon tutkijalle erinomaisen opettavainen. Lavan reunalle ilmestyy juhla-airut, joka ilmoittaa, että iltaman ohjelmassa on täytynyt tehdä joku muutos, että esim. kuvaelma ja musiikkinumero vaihtavat paikkaa, tai että joku numero äkkinäisen sairastumisen takia on täytynyt jättää pois tai korvata jollain toisella t. m. s. Omituista on nyt havaita, miten yleisö ottaa tämän juhla-airueen aivan mitättömän ja ehkä vielä soperrellen ja huonosti esitetyn ilmoituksen vastaan aivan kokonaan toisin kuin juuri edellä käyneen pontevasti ja sujuvasti esitetyn juhlapuheen. Kohta kun juhla-airut on ilmestynyt lavalle ja ennenkuin hän vielä on ehtinyt suutansa avata, kurottavat kaikki, jotka hänen ilmestymisensä ovat huomanneet, odottavina ja jännitettyinä kaulaansa, etummaiset vaativat taampana istuvia, jotka airueen tuloa huomaamatta ehkä vielä jatkavat keskusteluansa, vaikenemaan ja koko sali on pelkkänä korvana. Sen syvän välinpitämättömyyden rinnalla, jota tämä sama yleisö hetki sitten osoitti juhlapuhujalle, on tämä erinomaisen vilkas mielenkiinto,

jolla se nyt kuuntelee airueen aivan mitätöntä asiaa koskevia muutamia sopertelevia sanoja, hyvin huomattava ja silmään pistävä.

Näitten kahden tavallisessa elämässä niln usein peräkkäin seuraavan tapauksen vertaaminen toisilnsa avaa sangen valaisevia näköaloja puhujataldon ihan ydinsalalsuuteen. Mistä se johtuu — täytyy kysyä — että sama yleisö joka oli kuin kuollut tai tainnuksissa, kun juhlapuhuja esitti ehkä elämän korkeimpia kysymyksiä kosketteleviä, hyvin muovattuja, selvästi ja lennokkaasti saneltuja lauseitaan, hetki sen jälkeen on alvan kuln taikavolmasta muuttunut, valpas ja täynnä mielenkiintoa, kun vähäinen airut lausuu muutaman sopertelevan sanan alvan mitättömästä asiasta? Vastaus tähän kysymykseen on hyvin lyhyt ja yksinkertainen. Yleisö el kuuntele juhlapuhujaa sen vuoksi, että tämä, vaikka puhuukin paljon, ehkä taidokkaasti ja vielä korkeista asioistakin, ei sano mitään, ei nim. sano mitään omaa ja persoonallista. Airueen vaatimaton esitys taasen tempaa kuulijat hereille ja mukaansa siitä syystä, että airut, vaikka puhuukin vähän ja senkin ehkä vielä huonosti, sanoo jotain, tosin aivan mitättömän ja vähäisen asian, mutta kuitenkin sellalsen, joka koskee jollakin tavalla ylelsöä ja joka sen vuoksl oli syytä sille sanoa.

Vaikka tarkastamme satoja ja vieläpä tuhansia sekä mielenkiintoisia että ikävystyttäviä puheita, huomaamme, että aina on puheen herättämän mielenkiinnon tai ikävystyttävyyden ydinsyy sama. Alna kun puhujalla on jotakin omaa, persoonallista sanottavaa, jotakin mikä on kauan painanut hänen sydäntään tai liikkunut hänen mielessään ja mitä hänellä sen vuoksi on kuin sisäinen tarve ilmaista, aina herättää hänen esltyksensä mlelenklin-

toa ja tapaa kuulevia korvia, silloinkin, vaikka esitys puhetaidollisteknillisessä suhteessa olisi hyvinkin puutteellista. Milloin taasen persoonallista sanottavaa ei ole, milloin puhe on vain tyylitaidon ja lausunnan näytettä tai ylimalkaisten, vanhain lauseparsien toistamista enemmän tai vähemmän taidokkaasti muutetussa asussa, silloin ei esitys voi herättää varsinaista mielenkiintoa, olkoonpa se ulkonaisesti kuinka loisteliasta tahansa. Ja kuinka voisi muuten ollakaan laita! Eihän kukaan ihminen voi ainakaan pitempää aikaa ikävystymättä kuunnella pelkkiä toistuvia akustisia kajahduksia, sillä muutahan ei sellainen puhe ole, josta puuttuu persoonallinen sisällys. Missä taasen omaa ajatusta ja persoonallista tunnetta on, se ei voi olla herättämättä mielenkiintoa, sillä jokainen omintakeinen, persoonallinen ajatus- ja tunne-elämän ilmaus on meille aina jotakin uutta ja semmoisena mielenkiintoa herättävää.

Puhetaidossa ei ole siis mitään sen tärkeämpää sääntöä kuin vaatimus, että puhujalla ennen kaikkea täytyy olla jotain omaa ja persoonallista sanottavaa, muuten on hänen vaiettava. Itse asiassahan tämä vaatimus johtuu aivan suoranaisesti puhetaidon käsitteestä. Eihän puhetaito muuta ole kuin kyky ilmaista mahdollisimman vaikuttavasti tunteita ja ajatuksia. Mutta jos puhetaito kerran tätä on, niin silloinhan on aivan luonnollista, että sen ensimmäinen edellytys ja vaatimus on se, että näitä a j a t u k s i a j a t u n t e i t a o n o l e m a s s a. Eihän muuten olisi mitään ilmaistavana, eikä siis puhumiseen mitään syytä.

Niin itsestään selvä kuin tämä personallisen sanottavan vaatimus puhetaidossa onkin, täytyy sitä kuitenkin nimenomaan terästää koska sitä vastaan alituiseen ja

ehkä juuri eniten rikotaan ja se kuitenkin on kaikista tärkein ja oleellisin vaatimus. Se, joka tämän vaatimuksen sivuuttaa, sivuuttaa koko puhetaidon ja ajautuu sellaiselle harhatielle, josta ei ole pelastusta. Ja ehkä useimmilla ihmisillä näyttää olevan taipumus sivuuttaa juuri tämä pääasia ja eksyä sellaiseen harhakäsitykseen, että puheen vaikuttavaisuus riippuu muka etupäässä joittenkin temppujen, vaikutuskeinojen ja yleensä n. s. tekniikan tuntemisesta ja taiturimaisesta käyttämiskyvystä ja että muka se, mitä sanotaan, on tämän rinnalla vain toisarvoinen asia. Ne, jotka puhetaidon näin käsittävät ja sitä tässä mielessä harjoittavat, kehittävät sen luonnollisesti tyhjäksi sanahelinäksi, joka vaikuttaa arvostelukykyisiin ihmisiin yhtä ontolta kuin tyhjän tynnyrin laitaan paukutteleminen. Tämän kaikista turmiollisimman harhakäsityksen torjumiseksi ei voi kyllin usein ja kyllin tarmokkaasti muistuttaa, että puhetaidon ensimmäinen ja tärkein vaatimus on se, että puhujalla on oleva omaa persoonallista sanottavaa, ja puheen vaikuttavaisuus riippuu ennen kaikkea siitä, onko hänellä sitä ja millaista se on ja vasta toisessa sijassa siitä, miten se sanottava sanotaan.

2. Mikä sanottava on omaa?

Tämä persoonallisen sanottavan vaatimus, joka jokaisen puhujan ennen kaikkea on itselleen asetettava, on nyt tietysti kuitenkin järkevästi käsitettävä, niin ettei sitä viedä liiallisuuksiin ja mahdottomuuksiin. Luonnollisesti ei tämä vaatimus tarkoita sitä, että meillä aina, ollaksemme oikeutetut julkisesti esiintymään, pitäisi olla aivan ehdottomasti uusia, mullistavia totuuksia julistettavana, ilmaistavana ajatuksia, joita kukaan ennen meitä ei ole ajatellut eikä ilmaissut, tai tulkittavana tunteita, joita kukaan

ennen meitä ei ole tuntenut. Jos näin tämän vaatimuksen ymmärtäisimme, niin silloin saisimme jokseenkin varmasti jo kohta synnyttyämme muurauttaa suumme kiinni, sillä useimmilla meistä ei varmaankaan tule koko elinaikanamme olemaan mitään siinä merkityksessä uutta sanottavaa. Ja oikeastaan on laita niin, että sellaista ehdotonta uutta ei ole eikä voi olla kenelläkään sanottavana, ainakaan ei enää meidän päivinämme. Ihmiskunta on pitkän historiansa kuluessa jo kokenut niin moninaista sekä ajatuksen että tunteen alalla, että ehdottomat uutuudet kumpaankin suuntaan ovat jo käyneet mahdottomiksi. Kaikki vähänkin merkitsevämmät totuudet, vieläpä useimmat mielenkiintoisemmat valheetkin ovat jo jossakin muodossa aikojen kuluessa lausutut, tavallisesti moneenkin kertaan. Ja kuinka erikoisia ja merkillisiä ne tunne-elämykset omasta mielestämme lienevätkin, joita joudumme kokemaan, aina saamme olla varmat, että jo ennen meitä ovat jotkut muutkin jotain samansuuntaista tunteneet ja kokeneet. Sillä näissä asioissa ei ole todellakaan enää mitään uutta auringon alla. Kaikki on jo moneen kertaan ennenkin ollut.

Mutta siitä huolimatta on meilläkin vielä oikeus puhua, vieläpä monasti suoranainen ja ehdoton velvollisuuskin. Meillä on aina silloin oikeus puhua, kun meillä on sanottavana jotakin *omaa*, jotakin itse-ajateltua, itse-elettyä, itse-koettua, vaikkapa se kaikki olisi jo lukemattomia kertoja ennen meitä ajateltu, sanottu, eletty, koettu ja tulkittu, niinkuin se tavallisesti onkin. Omaa henkisessä merkityksessä on nim. kaikki se, mikä on meidän henkisen työmme tulosta, minkä me olemme omalla sydämellämme lämmittäneet, henkisesti sulattaneet ja muokanneet, sanalla sanoen: minkä me olemme omalla työllämme uudesta luoneet. Tämän uudesta luomisen kautta olemme me

saavuttaneet siihen omistusoikeuden. Kun oppilas itsenäisesti ratkaisee laskuesimerkin, on sen tulos hänen henkistä omaisuuttaan, vaikka sadat ja tuhannet ihmiset ennen häntä ovat tuon saman esimerkin laskeneet, ja vaikka opettaja, joka sen hänelle ratkaistavaksi antaa, tietää tuleman ennakolta. Niin on myöskin jokainen meidän persoonallisesti kokemamme tunne-elämys ja itsenäisesti ajattelemamme ajatus meidän henkistä omaisuuttamme, olkootpa ne kuinka monasti hyvänsä ennen koettuja ja ajateltuja. Ja omituista on, että tämän henkisen uudesta luomisen kautta ikivanhatkin ajatukset ja tunteet eivät ainoastaan tule asianomaisen uudesta luojan henkiseksi ominaisuudeksi, ne saavuttavat myöskin *relatiivisen uutuuden leiman ja tunnun.* Useimmat ajatukset ja tunteet ovat tosin ihmiskunnalle kokonaisuudessaan vanhooja, mutta yksilöille iäti uusia. Eivätkä ne ole uusia ainoastaan sille yksilölle persoonallisesti, joka ne omalla työllään henkisesti uudesta luo, ne tuntuvat, hänen ilmaiseminaan, uusilta myöskin muille, niillekin, joille ne todellisuudessa ovat ikivanhoja ja monasti koettuja. Niissä on aina uutta se erikoisen yksilöllisyyden leima, jonka jokainen uudestaluoja niihin panee. Sen vuoksi ei ole niin vanhaa ja monasti tulkittua tunnetta, joka ei vaikuttaisi uudelta, kun sen tulkitsee joku, joka sen on todella persoonallisesti ja syvästi uudestaan elänyt, sulattanut ja lämmittänyt sen omalla sydämellään. Eikä ole myöskään niin kulunutta ajatusta, joka ei tunnu melkein kuin uudelta keksinnöltä ja yllätykseltä, kun sen ilmaisee joku, joka silminnähtävästi on sen ihan pohjiaan myöten uudestaan ajatellut ja sen merkityksen ihan kuin omassa ruumiissaan syvästi tuntenut.

Onko tunne-ilmaisun alalla juuri mitään sen vanhem-

paa ja kaikille tutumpaa kuin kansanlaulut? Nehän todellakin ovat »kuluneet» kaikkien huulilla, jokaiselle ne ovat lapsuudesta saakka tuttuja, aina kuultuja ja aina hyräiltyjä, ihan kyllästymiseen saakka. Mutta mitä tavattomia uusien tunne-elämysten aarteita voikaan sellainen ikivanha, kaikille tuttu kansanlaulun katkelma sisältää, kun sen esittää henkilö, joka on syvästi ja persoonallisesti elänyt sen, mitä hän laulaa, ja joka sen vuoksi osaa ottaa kansanlaulusta irti kaiken sen, mitä siinä on. Kokonaiset maailmat inhimillistä iloa tai tuskaa avautuvat silloin tuon lauluntyngän yksinkertaisten sanojen ja sävelten takaa, ja toisinaan voi tuntua siltä, kuin ihmiskohtalon koko korkeus ja syvyys olisi sen harvoissa soinnuissa ja sanoissa ilmaistuna. Semmoisen esityksen jälkeen tuntuu meistä usein, kuin emme koskaan ennen olisi tuota laulunpätkää todella kuulleet, emme ainakaan likimainkaan tienneet, mitä kaikkea se sisältää. Niin uudelta tuntuu tuo ikivanha laulu yksistään vain sen takia, että sen esittää henkilö, joka todella sen persoonallisesti elää, s. o. ihan omasta kohdastaan on tuntenut ja kokenut sen, mitä laulu sisältää. — Ajatusilmausten alalla on laita sama. Kaikkein tavallisimmat ja kuluneimmat sananlaskut, elämänohjeet, raamatunlauseet ja muut mietelmät, jotka tavallisuutensa ja kuluneisuutensa takia monasti voivat tuntua suorastaan vastenmielisiltä, käyvät ihan kuin ihkauusiksi ja suuriksi keksinnöiksi, kun kuulemme niitä kehittävän ja selittävän henkilön, joka on sukeltautunut niitten pohjiin saakka ja persoonallisesti syvästi kokenut niitten ilmaiseman totuuden.

Jos saa viitata yksityisiin kokemuksiin, tahtoisin mainita yhden sellaisen esimerkin. Tuskin on toista paljon sen kuluneempaa ja jo ennakolta ikävämmältä tuntuvaa saarnatekstiä, kuin tuo vanha vaatimus: »Pitäkää sydä-

menne puhtaana!» Lastenkamarista hautaan saakka saa jokainen »kristillisen seurakunnan» jäsen kuulla kasvatuksen, siveyden, hyvien tapojen ja uskonnon virallisten ja epävirallisten edustajain sitä alinomaa tyrkyttävän ja vatkuttavan ja tavallisesti niin hengettömällä ja kuivalla tavalla, että voimakkaat luonteet monasti tuntevat psykoloogisesti hyvin ymmärrettävää suoranaista halua rikkoa sitä vastaan pelkästä uhkamielisyydestä ja vastustusinnosta osoittaakseen vain suuttumustaan siitä, että sitä heille alinomaa ja niin hengettömästi tyrkytetään ja höpötetään. Tästä kuluneista kuluneimmasta tekstistä kuulin kerran erään pelastusarmeijan amerikkalaissyntyisen saarnaajan puhuvan. Kun hän nousi lavalle, vallitsi salissa, kuten pelastusarmeijan kokouksissa, minne usein kerääntyy kaikellaista roskaväkeä suorastaan vain meluamaan ja ilveilemään, monasti on tavallista, puhujalle mitä epäedullisin mieliala. Hän aluksi tuskin voi kuulla omaa ääntänsä. Ja kun hän mainitsi aikovansa puhua sydämen puhtaudesta, olisin ollut puolestani kohta valmis nukkumaan, jos vain olisin saanut unen päästä kiinni, tai poistumaan sallsta, jos ei tungos olisi sitä estänyt. Mutta kun hän oli puhunut 10 minuuttia, vallitsi salissa mitä jännitetyin hiljaisuus, siitä piti yleisö itse huolen, niinkuin se muuten tavallisesti tekee, kun se huomaa, että on jotain kuultavaa. Ja kun puhuja oli tullut esityksensä loppuun, tuntui minusta, etten koskaan sitä ennen ollut kuullutkaan puhuttavan sydämen puhtaudesta enkä edes aavistanutkaan, mitä kaikkea oikeastaan sisältyy tuohon yksinkertaiseen ja ikävystyttävältä tuntuvaan kehotukseen: »Pitäkää sydämenne puhtaana»! Ja luullakseni oli useimmilla muillakin kuulijoilla saarnan lopussa sama tunne. Ja tätä vaikutusta ei puhe tehnyt siitä syystä, että se sommitte-

lultaan olisi ollut erityisen taiturimainen tai esitykseltään loistelias, että siinä olisi käytetty erikoisia temppuja ja vaikutuskeinoja — tai että siinä edes olisi ilmennyt puhujan erinomainen oppineisuus. Vaikutus johtui ennen kaikkea siitä, että kuulija tunsi: tuolle miehelle on sydämen puhtauden vaatimus täyttä totta, ei mikään vanha lauseparsi. Hän on verrattomasti syvemmin, kuin tavallisesti tehdään, tajunnut ja tuntenut sydämen puhtauden vaatimuksen ja sen merkityksen itse persoonallisesti ja monipuolisesti kokenut. Tuo vaatimus on hänelle elävä, persoonallisesti syvästi koettu todellisuus, ei kuollut kirjain ja lauseparsi. Sen vuoksi tuntui sydämen puhtauden vaatimus hänen esittämänään aivan kuin uudelta, ennen kuulumattomalta vaatimukselta.

Juuri tässä merkityksessä omaa ja uutta, nim. persoonallisesti elettyä ja itseajateltua, me oikeastaan kaikki voimme esittää, ja ainoastaan silloin, kun meillä sellaista esitettävänä on, on meillä oikeus julkisesti puhujana esiintyä.

3. Miten omaa sanottavaa saa?

Kysytään nyt ehkä: miten sellaista persoonallisesti elettyä ja itse ajateltua esitettävää saa? Voiko puhetaidon teoria siinä suhteessa antaa mitään ohjausta? Varsin vähän tosin, kuten asian luonnosta jo hyvin ymmärrettävästi seuraa, mutta hiukan kuitenkin. Jotta ihminen voisi tarvittaissa esittää jotain persoonallisesti elettyä ja omaa ajateltua, täytyy hänen tietysti ennen kaikkea olla sellainen persoonallisuus, joka pystyy jotakin todella elämään ja kokemaan, s. o. persoonallisuus, jolla on sydäntä ja jonka sydäntä ihmiskohtalot liikuttavat, ja toiseksi persoonallisuus, joka kykenee ajattelemaan. Se, joka välinpitämättö-

mänä ja tylsänä vain olla töllöttää keskellä elämän kohinaa, jonka tunnetta ei mikään liikuta ja jonka ajatusta ei mikään herätä valveille, hänellä ei tietysti voi olla koskaan mitään omaa elämystä tai ajatusta ilmaistavana, koska häneltä puuttuu itse kyky korkeammassa merkityksessä elää ja ajatella. Ja itse tätä kykyä ei tietysti voi kenellekään antaa, jolta se kerran puuttuu. Mutta on paljon ihmisiä, joilla kyllä luonnostaan olisi kyky verraten syvästikin tuntea ihmiskohtalojen merkitystä ja niitten kulusta muodostaa hyvinkin itsenäisiä ajatuksia, mutta joilla siitä huolimatta ei ole koskaan mitään persoonallisesti elettyä tai itseajateltua sanottavana. Tämä johtuu siitä, etteivät he käytä noita kykyjään oikealla tavalla. He eivät anna itselleen tarpeeksi aikaa, jotta mikään elämys voisi liikuttaa mieltä pintaa syvemmälle ja tunkeutua pohjiin saakka tai mikään ajatus muodostua eheäksi ja kokonaiseksi. He katselevat elämän kulkua kuin väsähtänyt matkustaja pikajunan ikkunasta silmien sivu kiitäviä maisemia. Yhtenä vilinänä seuraavat sellaisessa katselemisessa toisiaan kylät ja kaupungit, järvet, vuoret, metsät, niityt ja viljavainiot, mutta mikään näistä lukuisista näkemyksistä ei ehdi tehdä mitään todellista vaikutusta, koska mistään ei ehdi muodostua elävää kokonaiskuvaa. Jos sellaisen henkilön pitäisi päivän matkustettuaan tehdä illalla tai joskus myöhemmin tiliä näkemistään ja vaikutelmistaan, niin hän ei voi sitä, sillä todellisuudessa hän ei ole mitään nähnyt eikä mikään ole häneen vaikuttanut. Näkeminen on ollut niin hätäistä ja pintapuolista, että silmien sivu kiitäneet kuvat ovat särkeneet toisensa, ja lopputuloksena on suuri sekamelska ja päätä pyörryttävä väsymys. Ja näkemisen hätäisyyden ja pintapuolisuuden takia ei nähty ole myöskään ehtinyt tehdä mitään todellista vaikutusta. —

Yhtä vähän voi henkilöllä, joka pikajunamatkustajan hätäisyydellä ja pintapuolisuudella katselee koko elämän kulkua, olla mitään persoonallisia elämyksiä tai omia ajatuksia esitettävänä, vaikka hänellä luonnostaan ehkä olisi suurikin kyky tuntea syvästi ja ajatella itsenäisesti. Elämän ilmiöt täytyy pysähdyttää eteensä ja niitten katselemiseen täytyy syventyä ja siinä viipyä, jos mieli niitten voida tehdä todellista ja syvälle mieleen tunkeutuvaa ja mieliin jääpää vaikutusta. Vasta sillä, joka elämän ilmiöitä katselee näin niihin syventyen ja niissä viipyen ja antaa niille riittävästi aikaa vaikuttaa, voi joskus olla todellisia, muillekin syviltä, persoonallisilta ja merkitseviltä tuntuvia elämyksiä esitettävänä. Samoin täytyy mietiskelevänkin ilmiöitten katselemisen olla paljoa voimaperäisempää, terästetympää ja syventyvämpää kuin tavallinen jokapäiväinen ajatuksilla kysymysten yli liukuminen. Elämän kysymykset täytyy mietiskelevässäkin katselemisessa pysähdyttää eteensä ja ajatella ajatuksensa niistä loppuun ja valmiiksi, eheäksi kokonaisuudeksi. Vasta sillä, joka ottaa vaivakseen muodostaa hänen tielleen sattuvista kysymyksistä loppuunajatellun ja tyystin perustellun käsityksen voi tarvittaessa olla kuulemisen arvoisia omia ajatuksia lausuttavana.

Katsokaa elämän ilmiöitä syventyen ja viipyen, antakaa niille aikaa vaikuttaa itseenne ja tottukaa ajattelemaan ajatuksenne elämän kysymyksistä loppuun ja valmiiksi! — Tämä on siis yksi ohje, minkä voi antaa jokaiselle, joka tahtoo, että hänellä joskus olisi jotain omaa sanomisen arvoista sanottavaa. Elämä itse on kyllin rikas ja ihmiskohtalo kyllin suuri ja merkillinen antaakseen aihetta mitä· moninaisimpiin ajatuksiin ja

..erättääkseen mitä syvimpiä ja järkyttävimpiäkin tunteita. Suurena, valtavana virtana, täynnänsä syviä salaisuuksia, iäti ajatusta askaroittavia kysymyksiä ja monasti syvästi järkyttäviä kohtaloita vyöryy elämä joka päivä silmiemme sivu. Täytyy vain olla silmä avoinna kaikkea tätä näkemään ja sydän herkkä sen merkitystä tuntemaan, ja silmälle ja sydämelle pitää antaa aikaa tunkeutua ilmiöitten pohjiin saakka, silloin on varma, että sekä sydämeen että päähän kertyy aikojen kuluessa paljon sellaista, mitä kannattaa muillekin ilmaista.

Mutta vielä toinenkin näkökohta on oman sanottavan hankkimisessa huomattava. Ei riitä yksin se, että syventyen kysymyksiä ajattelee ja voimaperäisesti elää ja tuntee, ajatuksia ja elämyksiä täytyy myös nimenomaan o t t a a t a l t e e n j a k e r ä t ä. Ruotsalainen sananlasku sanoo, »Den som spar, har», s. o. säästävällä tarvittaessa on. Tämä pitää paikkansa henkisiinkin arvoihin nähden. Niitäkin täytyy säästää ja kerätä, jos mieli tarvittaessa olla, mistä ottaa. Moni saattaa kyllä ajatella hänen tielleen sattuvista kysymyksistä hyvinkin loppuun kehitettyjä ajatuksia, elää ja tuntee myös moninaista syvästi ja voimakkaasti, mutta hän ei pane ajatuksiaan ja elämyksiään tallelle, ei kerää niistä henkistä käyttöpääomaa, vaan antaa kaiken mennä samaa tietä kuin se tuleekin. Seuraus on, että hänellä ehkä suurestakin ajatus- ja tunnekokemuksestaan huolimatta ei tarvittaessa ole mitään varastossa, kaikki hänen aikojen kuluessa ajattelemansa ajatukset ja kokemansa tunteet ovat unohtuneet, haihtuneet kuin tuuleen.

Suuresta saarnaajasta S p u r g e o n i s t a kerrotaan, että kaikki mitä hän eli, koki ja näki, muodostui hänelle saarnanaiheeksi. Hän katseli siis kaikkia elämänilmiöitä sillä silmällä, että hän nimenomaan kiinnitti huomiota

siihen, mitä niissä olisi saarnassa käytettäväksi kelpaavaa ja vaikuttavaa. Olisi tietysti liioiteltua kehottaa jokaista maallikkoakin menettelemään ihan samalla tavalla. Henkilölle, jolla puhuminen ei kerran ole ammattina ja elämäntehtävänä, olisi tietysti luonnotonta ja rasittavaa, jos hänen pitäisi alinomaa olla ikäänkuin etsimässä puheenaineksia. Mutta jokainen maallikkokin voi jossakin määrin noudattaa Spurgeonin menettelytapaa, kun hän vain sitä järkevästi ja omien olojensa ja asemansa mukaisesti soveltaa käytäntöön. Jokainen voi noudattaa samaa järkevän säästämisen ja omaisuuden keräämisen ja kartuttamisen periaatetta henkisessäkin taloudessaan, jota jokaisessa kunnollisessa aineellisessa taloudessa noudatetaan. Ajatuksia ja elämyksiä, joissa elämänkulun ja ihmiskohtaloiden merkitys tai tunnearvot kirkastuivat meille erikoisen syvällisellä ja merkitsevällä tavalla, ei pidä päästää haihtumaan ilmaan, vaan ne pitää ikäänkuin pysähdyttää ja kiinnittää mieleen — miksei suoranaisesti kirjoittaa paperillekin — ja niin muodostaa niistä jonkunlainen henkinen varasto ja käyttöpääoma. Ihmisethän muuten keräävät niin moninaista, usein hyvin tarpeetontakin. Tauluja kootaan gallerioihin, vanhoja esineitä museoihin, ja yksityiset keräävät itselleen monasti suurilla kustannuksilla vaikkapa postimerkkejä, kuvakortteja tai kaikenlaisia muistoesineitä, joilla syrjäisestä useinkaan ei ole mitään arvoa eikä merkitystä. Mutta tämän keräämisinnon ohella unhotetaan useimmiten kerätä ja panna talteen kaikista tärkeintä, nim. henkisiä arvoja, ajatuksia ja elämyksiä. Ja niitten kerääminen olisi kuitenkin kaikista tarpeellisinta, sillä ne ovat arvoltaan verrattomasti kalleimmat ja samalla eniten haihtumaan alttiit.

KOLMAS LUKU.

Miten on puhuttava?

Sittenkun itse pääasiasta on päästy selville, siitä nim., onko sanomisen arvoista sanottavaa, tulee ratkaistavaksi toinen kysymys, nim. kysymys: miten on sanottava? Jos tahtoisimme noudattaa vanhaa perinnäistä puhetaidon teorian jaoittelua, olisi meidän yleensä esitettävä asiat hyvin toisessa järjestyksessä ja toisella tavalla kuin nyt teemme. Olisi ollut ensin puhuttava aiheen keksinnästä, josta tosin edellisessä tavallaan on ollut kysymys, sitten sen jäsentelystä, sen ilmaisemistavasta, sen omaksumisesta ja vihdoin sen lopullisesta esittämisestä. Tämän vanhan kaavamaisen jaoittelun noudattaminen ei olisi tässä esityksessä tarkoituksenmukainen. Jos sitä noudattaisimme pitäisi jaoittelun eheyden takia esittää verraten laajasti moninaista, millä nykyään ja nimenomaan meille suomalaisille ei ole suurta käytännöllistä merkitystä. Sen sijaan jäisi saman jaoittelun takia paljon sellaista hyvin syrjään, mikä meille suomalaisille on tärkeää ja tarpeellista. Sen vuoksi noudatamme tässä esityksessä sitä menettelyä, ettemme asetu minkään kaavamaisen jaoittelun pohjalle, vaan esitämme vain sellaisia näkökohtia, joitten huomauttaminen ainakin meidän oloissamme ja meidän kansallemme ihan käytännölliseltä kannalta on tärkeää.

Sen kokemuksen nojalla, mikä tämän kirjoittajalla on, on erityisesti neljä puhetaidon sääntöä eli näkökohtaa, joita vastaan meillä eniten rikotaan ja joitten teroittaminen ja selittäminen sen vuoksl on käytännöllisesti tarpeellisinta.

1. On puhuttava luonnollisesti.

Ensimmäinen näistä säännöistä kuuluu: On puhuttava luonnollisesti!

Tuskin mikään muu vaara on alottelevaa, tottumatonta puhujaa lähempänä kuin luonnottomuus. Se näyttää olevan erityisesti lähellä meitä suomalaisia, joilta yleensä puuttuu kaikkeen julkiseen esiintymiseen tarvittava henkinen ja vieläpä monasti ruumiillinenkin notkeus ja vilkkaus, ja joille sen vuoksi kaikki »esiintyminen» on jotakin perin outoa ja ikäänkuin luonnonvastaista. Sen vuoksi monien suomalaisten näyttää olevan hyvin vaikea käsittää, että voisikaan esiintyä julkisesti tarvitsematta muuttaa itseään kokonaan, tekemättä luonnolleen väkivaltaa, näyttelemättä ja teeskentelemättä. Meillä tapaa usein henkilöitä, jotka yksityisessä keskustelussa ovat hyvin järkeviä ja luonnollisia. Heillä on monista asioista hyvin harkittuja, itsenäisiä ajatuksia ja he esittävät ne koruttomasti ja yksinkertaisesti ja tekevät kaikin puolin miellyttävän vaikutuksen. Mutta sattuman kautta joutuu sitten näkemään näitä samoja henkilöitä puhujalavalla. He ovat silloin niin kokonaan toisenlaiset, että on vaikea heitä samoiksi tuntea. He tavoittelevat ja koettavat esittää ajatuksia, jotka nähtävästi ovat heille kokonaan vieraat. He käyttävät sanoja ja lausetapoja, jotka tuntuvat heidän suussaan perin oudoilta ja joita he eivät koskaan käyttäisi

yksityisessä keskustelussa. Heidän äänensäkin on luonnottomasti muutettu ja pakotettu, joko jylhä ja kolea kuin haudankaivajan tai kimakka ja terävä kuin pajupillin. Ilme, eleet, liikkeet ja koko ulkonainen esiintyminen ovat myöskin niin kokonaan luonnottomat ja väkinäiset, aivan kuin olisi puhuja joutunut hänelle yhtä vieraaseen elementtiin kuin kala joutuessaan kuivalle maalle.

Mistä tämä muutos? kysyy itseltään hämmästyneenä. Huvikseen ei puhuja suinkaan ole itseään noin muuttanut, sillä selvästi huomaa, että tuo oikean luonnon toiseksi muuttaminen on tuottanut ja tuottaa hänelle mitä suurinta vaivaa ja sieluntuskaa. Hän on puhujalavalla kuin piinapenkissä tai pakkoröijyyn puristettuna. Mutta hän on alistunut tähän tuskaan nähtävästi siitä syystä, että hän onnettoman harhakäsityksen eksyttämänä on luullut, että näin pitää olla, että tämä kuuluu asiaan. Hänellä on se ennakkoluulo, etteivät puhujalavalla muka kelpaa omat, itseajatellut ajatukset, tavalliset luonnolliset sanontatavat, eikä yleensä koko oma luonnollinen minä semmoisena kuin se on. Hänellä on se luulo, että kun julkisesti puhujana esiintyy, pitää olla tarjottavana jotakin aivan erikoista ja ikäänkuin mahdollisimman kaukaa ulkomaalta tilattua. Sen vuoksi hän ei tule ollenkaan ajatelleeksikaan, että voisi ja saisi menetellä sillä tavalla, kuin juuri pitää menetellä, nim. että esittää jotakin, mitä itse on ajatellut ja esittää sen mahdollisimman luonnollisella ja mutkattomalla tavalla. Tämä ei hetkeksikään johdu hänen mieleensä. Sen sijaan hän kohta alunpitäin rupeaa tavoittelemaan ja jäljittelemään joitakin esikuvia, joita hän joko on nähnyt ja kuullut tai joista hän on lukenut tai kuullut puhuttavan, tal joita hän pahimmassa tapauksessa on mielessään kuvitellut. Tämä esikuva voi olla joko Demosthenes, Cicero tai joku

uudemman ajan kuuluisa puhuja, tai voi se, milloin näin kaukaiset esikuvat ovat asianomaisen henkisen horisontin ulkopuolella, olla yksinkertaisesti vain oman seurakunnan kirkkoherra, kansakoulunopettaja tai paikkakunnan edusmies, joku kiertävä luennoitsija, sattumalta kuultu puoluepomo tai paremman puutteessa vaatimattomasti vain oman puolueen »piirisihteeri» tai muu »akutaattori». Tämän esikuvaksi valitun henkilön — monasti voi esikuvia tietysti olla useampiakin — ajatuksia, sanontatapaa ja koko esiintymistä rupeaa asianomainen joko tietensä tai tietämättään tavoittelemaan ja matkimaan ja hukkaa siinä oman itsensä. Aina ei henkilöllä tarvitse olla edes mitään määrättyjä esikuviakaan, joita hän jäljittelee, mutta siitä huolimatta saattaa hänellä olla kiihkeä pyrkimys olla kaikin mokomin jotakin muuta kuin hän luonnostaan on, kun hän nyt kerran on sellaisen harhaluulon vallassa, että suuremman yleisön edessä puhujana esiinnyttäessä on välttämättä ikäänkuin ryömittävä ulos omasta nahastaan.

Se puhumis- ja esiintymistapa, mihin tämä käsitys ja pyrkimys vie, on tietysti kaiken oikean ja todellisen puhetaidon irvikuva. Meidän puheellammehan on pohjaltaan vain siinä tapauksessa ja sen takia oikeutusta ja arvoa, että meillä on ilmaistavana joku oma ajatus tai elämys ja että me ilmaisemme sen meille ominaisella erikoisella tavallame. Mutta jos me nyt kaikin mokomin kartamme sanomasta mitään omaa ajattelemaamme, vaan päinvastoin koetamme tavoitella toisten ajatuksia, ja jos niinikään mitä hartaimmin ponnistelemme ja pakotamme itseämme, jottemme vain sanoisi ja esiintyisi oman oikean luontomme ja yksilöllisyytemme mukaisesti, vaan jäljittelisimme joittenkin toisten luonnetta ja esiintymistapaa,

niin silloinhan itse suoranaisesti riistämme omalta esiintymiseltämme kaiken sekä oikeutuksen että arvon. Onhan yleensäkin laita niin, että ainoastaan sillä on olemisoikeutta ja arvoa elämässä, mikä on jotakin erilaista kuin kaikki muu, omalaatuista ja yksilöllistä, toisin sanoen uutta. Mitäs merkitystä ja tehtävää pelkillä toisintakappaleilla olisi, varsinkin kun ne tavallisesti ovat vain alkuperäisen mallin heikennyksiä?

Luonnollisuus on siis ensimäinen vaatimus, mitä itse puhumistapaan nähden on aina mieleen teroitettava. Puhetaito ei ole suinkaan mitään näyttelemistä ja teeskentelyä, joittenkin opittujen temppujen taitamista, puujaloilla kävelemistä, oman oikean yksilöllisyyden peittämistä ja muuttamista tai yleensä mitään silmänkääntäjätointa. Se on päinvastoin — silloin nim. kun se oikeaa on — mitä rehellisintä peliä. Se on omain todellisten ajatusten ja elämysten esittämistä oman todellisen luonteen ja yksilöllisyyden mukaisesti. Ja kuta rehellisempää peliä se on, kuta kauvempana kaikesta näyttelemisestä ja teatterimaisuudesta, kuta vähemmän siinä näkyvät säännöt temput ja tietoisesti lasketut vaikutuskeinot, sitä vastustamattomammin se vaikuttaa. Se puhe tunkeutuu aina varmimmin sydämiin, joka tulvaa huulille suoraan sydämestä. Ei pidä kuvitellakaan voivansa kauvan pettää ainakaan arvostelukykyisiä kuulijoita hienoimminkaan lasketuilla vaikutuskeinoilla ja tehdyllä liikutuksella. Joka sellaista kuvittelee, pettää vain itsensä. Puhujan ei pidä koettaakaan teknillisellä taituruudellaan esiintyä yksinkertaisten silmissä kovin kokeneena ja älykkäänä. Seuraus on vain se, että hän itse joutuu hyvin helposti kokeneitten ja älykästen silmissä esiintymään yksinkertaisena.

»Rehellisyys maan perii!» — se vanha lause osoittautuu aivan erityisesti ja kouraantuntuvasti päteväksi puhujiin ja puhumiseen nähden. Ainoastaan se, joka todella ja vilpittömästi on itse liikutettu, voi saada puheellaan muut liikutetuiksi, ainoastaan se joka itse on asiastaan syvästi vakuutettu, voi saada muutkin siitä vakuutetuiksi. Koettaa kylmästi lsaketuilla vaikutuskeinoilla tartuttaa kuulijoihin tunnetta, jota itse ei todella tunne, tai koettaa mahtavilla ja ankarasti vakuuttavilla sanoilla saada heitä uskomaan sellaista, mitä itse ei usko, on keinottelijan ja narrin työtä, joka ei koskaan kanna pysyvää hedelmää. Sellainen menettely on todellakin »eine hinterlistige Kunst», eine Kunst »der künstlichen Überlistung», s. o. salakavalaa silmänsumennustaidetta, kuten Kant, nähtävästi ajatellen puhetaidon huonoja käyttömuotoja, sitä nimittää. »Lasten ja apinain ihastusta», sanoo Goethe, voidaan sellaisilla tempuilla tosin herättää, mutta arvostelukykyisten ihmisten sydämet valloittaa ainoastaan se puhe, joka tulee suoraan sydämestä. — »Si vis me flere, dolendum!» »*Jos tahdot minua liikuttaa, ole itse liikutettu!*» — Tuo ikivanha lause on yhäkin kaiken todellisen puhetaidon perussääntö. Ja tuota lausetta voimme vain täydentää lisäämällä: *Jos tahdot minua vakuuttaa, ole itse vakuutettu!*

On tärkeää, että se, joka puhujana aikoo esiintyä ja puhujaksi harjaantua, on alunpitäin tästä selvillä, jottei hän lähde etsimään puhetaitoa suunnalta, mistä löytyy vain puhetaidon irvikuva. Tunnussana ei kuulu siis: harjoittelun ja itsensä kehittämisen kautta pois luonnosta ja luonnollisuudesta! Vaan se kuuluu: harjoittelun ja itsensä kehittämisen kautta niin lähelle luontoa ja niin suureen luonnollisuuteen ja välittömyyteen kuin mahdollista! Oikeastaan on kaikissa taiteissa laita niin, että kun niissä

oikein korkealle tullaan, niin silloin tullaan lähimmäs luontoa. Niin on laita puhetaidossakin. Missä se on todella korkealle kehittynyt, siellä on se lähinnä luontoa. Vielä enemmän: se *on* luontoa, »taidetta» ei siinä enää ollenkaan näy eikä tunnu. Todellista puhujaa kuunnellessaan on kuulijalla vaikutelma: tässä ei noudateta mitään sääntöjä eikä harjoiteta mitään »taidetta», tässä antaa elävä, merkitsevä persoonallisuus omaa itseään välittömästi, elää suoranaisesti itse sitä, mitä hän esittää. Vaikutelma on siis samanlaatuinen kuin taiteensa huipulle kohonneen näyttelijän esitystä katsoessa: sekään ei tunnu enää näyttelemiseltä, se on osan suoranaista elämistä. Voikin sanoa, että puhujan, kuten muuten jokaisen muunkin taiteilijan korkeimpana päämääränä on oleva pyrkimys päästä niin pitkälle, ettei kukaan enää huomaisi eikä muistaisi häntä puhujaksi eikä joutaisi hänen taituruuttaan havaitsemaan eikä ihailemaan. Puhetaidon korkeimmalla asteella ei ole vielä se puhuja, jonka taito ehditään huomata ja jonka puhetta kiitetään ja ihaillaan. Korkeimmalla asteella on se puhuja, joka puhuu niin, että kuulijat unohtavat kokonaan hänet itsensä ja hänen puheensa ja muistavat vain asian, josta hän puhui, uskovat sen, mitä hän tahtoi saada heidät uskomaan ja tekevät sen, mitä hän tahtoi saada heidät tekemään.

Cicerosta kerrotaan, että roomalaiset olivat tavallisesti hänen puheitaan kuultuaan täynnänsä ihastusta eivätkä löytäneet kyllin voimakkaita sanoja hänen puhuja-ansioitaan ylistääkseen. Mutta kun Demosthenes piti suuret Filippolaispuheensa (puheet, joilla hän tahtoi nostattaa ateenalaiset sotaan Makedoniaa vastaan) mainitaan, ettei kukaan muistanut eikä joutanut ylistellä Demosthenesta ja ihailla hänen puheittensa taituruutta, sillä

kaikki olivat niin täynnä sitä innostusta, mitä Demosthenes oli kuulijoissaan tahtonut herättää, että kaikki muu unohtui ja kuului vaan huuto: Sotaan Makedoniaa vastaan!

Jos puhetaidon tarkoituksena ei ole vain voittaa suosiota ja ylistystä sen taidon harjoittajille — jolloin koko taito olisi varsin mitätön ja hedelmätön asia — vaan vaikuttaa ihmisten mieliin korkeitten ja suurien asiain hyväksi, silloin ei ole epäilemistä, kumman saavutus oli korkeampi, Ciceronko vai Demostheneksen.

X 2. On puhuttava tilaisuuden mukaisesti.

Toinen puhetaidon sääntö, jota vastaan meillä erityisen paljon rikotaan, on vaatimus: on puhuttava tilaisuuden mukaisesti.

Tähän vaatimukseen sisältyy hyvin moninaista. Tietysti siihen ei sisälly se ajatus, että puhujan olisi, kuvaannollisesti sanoen, käännettävä viittaansa tuulten mukaan ja esitettävä kullekin kuulijakunnalle totuuksina niitä ajatuksia, joitten otaksuu heille olevan mieluisia, välittämättä siitä, ovatko ne ajatukset puhujan omasta mielestä tosia. Tilaisuuden mukaan puhuminen puhetaidon ohjeena ei merkitse suinkaan totuuden väärentämistä, kannattomuutta, lujan siveellisen luonteen ja ryhdin puutetta ja joukkojen suosiota tavoittelevaa mielinkielisyyttä. Edellisessä on jo niin moneen kertaan lausuttu, kuinka sekä tunteen että vakaumuksen vilpittömyys ja rehellisyys on ensimmäinen puhujalle asetettava vaatimus, ettei pitäisi enää olla tarpeellista tällaista väärinkäsitystä edes erityisesti torjua.

Ei ole siis tässä kysymys mistään tinkimisestä tai

löyhyydestä itse vakaumuksen ja totuuskäsityksen suhteen. Vaatimus: on puhuttava tilaisuuden mukaisesti, tarkoittaa vain yleensä sitä, että joku määrätty elämys tai totuus voidaan ja täytyy eri oloissa esittää eri tavalla, ja se vaikutus, minkä se tekee kuulijoihin, riippuu usein erinomaisen suuressa määrin siitä, kuinka terävästi ja nopeasti puhuja huomaa tilanteen vaatimukset ja kuinka notkeasti hän osaa niihin soveltautua.

Tilaisuuden mukaan puhuminen merkitsee ensinnäkin moninaisten aivan mitättömiltä näyttävien ulkonaisten seikkain huomioon ottamista. Puhujan on tärkeää jo ennakolta tietää esim., m i s s ä hän tulee puhumaan, ulkonako vai sisässä, ja jos sisässä, niin minkälaisessa huoneustossa. Suurissa kansanjuhlissa ja muissa kansankokouksissa ulko-ilmassa puhuminen vaatii ensinnäkin aivan toisenlaista äänenkäyttöä kuin puhuminen neljän seinän sisässä. Tämän ymmärtää jokainen sanomattakin. Mutta se vaatii sen lisäksi suuressa määrin toisenlaista puhetapaakin. Ensinnäkin on huomattava, että jo kuulijain kokoominen ja heidän tarkkaavaisuutensa herättäminen ja vireillä pitäminen vaatii ulko-ilmassa, missä ihmiset ennen puheen alkua usein ovat hajallaan pitkin kenttiä ja missä niin monet seikat vievät heidän huomiotaan puheesta pois, puhujan puolelta aivan toisenlaisia ja paljoa voimakkaampia keinoja kuin huoneessa, missä ihmiset pakostakin ovat koossa ja ihan lähellä puhujan ympärillä, ja missä sitä paitsi luonnon moninaiset nähtävät ja kuultavat eivät ole huomiota hajoittamassa ja puheesta pois johtamassa.

Toiseksi on hyvä jo ennakolta tietää ja ottaa huomioon, että ulko-ilmakokoukset eivät yleensä ole sopiva paikka millekään hienoille tunnelmapuheille. Aivan niinkuin

ulko-ilmakonsertissa hienoimmat pianissimot tavallisesti menevät hukkaan, niin menevät myöskin ulko-ilmapuheessa hukkaan hienot tunnelmavivahdukset ja yleensä ne keinot, joilla pitäisi herättää hienoja, hiljaisia mielialoja. Luonnon seinätön sali on niin suuri, että ihmissydämen hiljaisemmat liikkeet ja niitä ilmaisevat kuiskaukset ikäänkuin hukkuvat siinä jäljettömiin, haihtuvat ihan kuulumattomina ja tehottomina luonnon omaan suureen huminaan. Sen vuoksi on viisainta kohta alunpitäin virittää ulko-ilmassa pidettävä puhe kovempaan ja karkeampaan äänilajiin. Ulko-ilmassa tehoavat ja onnistuvat yleensä paraiten sellaiset ymmärrykseen vetoovat puheet, joissa todistellaan ruhjovasti ja loogillisesti käyttäen todistelu-apuneuvoina hyvin havainnollisia, vieläpä jonkunverran räikeitäkin esimerkkejä ja todellisuudesta otettuja tapauksia. Tai sitten sellaiset intohimoihin ja tahtoon vetoovat puheet, joissa käytetään suurpiirteisiä, selviä ja voimakkaasti rakennettuja vastakohtia (antiteesejä) ja yleensä sellaisia kova-äänisiä keinoja, joilla ihmissielun voimakkaammat ja rajummat kiihkon (affektin) ja intohimon luontoiset tunteet pannaan liikkeelle. — Jokseenkin yleisenä sääntönä voi siis sanoa, että ulko-ilmassa esiintyminen vaatii puhujalta etupäässä järeämmän tykistön ja karkeampien ammuksien käyttämistä. —

Tämä kaikki vain esimerkkinä siitä, mitä huomattavia eroavaisuuksia esiintymisessä ja puhumistavassa johtuu jo yksistään siitä aivan mitättömältä näyttävästä seikasta, onko puhuttava ulkona vai sisällä. — Aivan käytännöllisenä ohjeena voinee tähän lisätä, että yleensä on ulko-ilmassa puhuminen paljon vaikeampaa ja henkilöille, jotka ovat tottuneet liikkumaan vain hillityssä äänilajissa ja puhumaan etupäässä sivistyneelle yleisölle, paljoa vaa-

rallisempaa ja uskalletumpaa kuin puhuminen neljän seinän sisässä. Sen vuoksi on parasta sitä yleensä välttää, missä kuulijakunnan otaksuttava suuruus tai muut seikat eivät sitä välttämättömästi vaadi. Kaikessa tapauksessa on ulkonakin puhuttaessa hyvin tärkeää saada puheenpitopaikaksi mahdollisimman hyvin rajoitettu ja suojattu ala ja saada kuulijakunta kohta alussa koolle ja lähelleen.

Vielä suurempia vaikeuksia puhujalle johtuu toisesta ulkonaisesta seikasta, siitä nim. kenelle on puhuttava. Paikanhan puhuja useimmiten sentään voi ennakolta tietää, ainakin sen, onko puhe pidettävä ulkona vai sisällä. Mutta hyvin usein on laita niin, että puhujan on aivan mahdotonta ennakolta tietää, minkälaiselle yleisölle hänen on puhuttava, Onko kuulijakunta oleva etupäässä miehiä, vaiko naisia, nuoria vaiko vanhoja, hengenheimolaisia vaiko vastustajia (tämä olisi varsinkin tärkeä tietää ennakolta, kun on kysymys esim. valtiollisista puheista), millä sivistysasteella olevia he ovat, mihin yhteiskuntaluokkiin ja ammatteihin kuuluvia j. n. e.? Kaikesta tästä olisi puhujan varsin tarpeellista olla ennakolta selvillä, sillä miten on puhuttava, sen täytyy aina suuressa määrin riippua siitä, kenelle on puhuttava. On tullut tavaksi sanoa, että sama rohto, mikä suutarinsällin parantaa, voi räätälinsällin tappaa. Voi nyt myöskin sanoa, että sama puhe, joka yhdelle yleisölle on aivan erinomainen, voi olla toiselle aivan kelvoton. Puheen tai esitelmän epäonnistuminen ei siis suinkaan aina johdu siitä, että se itse oli huono. Se voi monasti johtua vain siitä, että sitä ei pidetty oikealle yleisölle. Se saattoi ehkä olla aivan liian hyvä sille yleisölle, jolle se pidettiin. Pääkaupungin jossakin valioseurassa pidetty puhe tai esitelmä, joka siellä saavutti aivan loistavan menestyksen,

voi jo maaseutukaupungin n. s. sivistyneellekin yleisölle pidettynä epäonnistua täydellisesti, mitä sitten, jos se pidetään ihan maalaisyleisölle. Tällaisia kompastuksia ja epäonnistumisia aiheuttaa jo yksin se seikka, jos puhujalla ei ole oikeaa tietoa sen yleisön henkisestä tasosta, jolle hänen on puhuttava. Aivan niinkuin ampujan täytyy tietää ainakin suunnilleen, millä etäisyydellä hänen maalinsa on, voidakseen asettaa tähtäimen sen mukaan ja osatakseen maaliinsa, aivan samoin täytyy puhujankin ainakin suunnilleen tietää, millä henkisen kehityksen asteella hänen kuulijakuntansa on voidaksensa valita esimerkkinsä, kuvansa ja sanansa ja sovittaa koko esityksensä sen mukaan ja tehdä sen sellaiseksi, että se on kysymyksessä olevalle yleisölle ensinnäkin ymmärrettävä ja sen lisaksi vielä mielenkiintoinen. Monasti juuri erityisen oppineet ja tietorikkaat miehet, joilla voisi olla paljon ja hyvää sanottavana erehtyvät tässä suhteessa pahimmin. Jos he ovat koko ikänsä seurustelleet etupäässä vain kirjojensa ja toisten oppineitten kanssa ja korkeintaan jakaneet viisauttaan vain ammattiopintoja harjoittaville ja sitten joutuvat sattumalta puhumaan suuremmalle yleisölle, niin on heidän usein varsin vaikea osata ajatustensa esittämistavassa oikeaan. He tavallisesti edellyttävät yleisöltänsä aivan liian paljon, asettavat tähtäimen liian korkealle ja ampuvat sen vuoksi koko suuren viisautensa kuulijainsa päitten yli tyhjään ilmaan, missä se ei hyödytä ketään.

Vielä räikeämpi ja surkeampi on epäonnistuminen, jos puhuja on erehtynyt kuulijakuntansa laadusta jossakin ulkonaisemmassa suhteessa kuin sivistystasoon nähden, esim. edellyttänyt saavansa puhua hengenheimolaisilleen ja kuulijoina onkin etupäässä vastustajia, varustautunut puhumaan miehille, mutta kuulijakunta onkin yksinomaan

tai melkein yksinomaan naisia, sovittanut sanansa ja sanottavansa nuorille, mutta näkeekin edessään vain vanhoja j. n. e.

Mihin tavattoman pulmallisiin ja tuskallisiin tilanteisiin puhuja tällaisten erehdysten takia saattaa monasti joutua, siitä voisi esittää monia suorastaan säälittäviä esimerkkejä. Mainitsen vain yhden, semmoisenaan todellisuudesta otetun. Muutamia vuosia sitten joutui eräs nuori teologi, joka siihen asti oli oleskellut Helsingissä, virkaan erääseen kaukaiseen maaseutukaupunkiin. Melkein kohta hänen paikkakunnalle tultuaan käytiin häntä pyytämässä puhumaan nuorten miesten krist. yhdistykseen — »nuorille miehille», niinkuin nimenomainen toivomus kuului. Nuori teologi suostui ja valmistelikin ajatuksissaan joitakin erityisesti nuorille miehille sovitettuja neuvon ja ohjauksen sanoja edellyttäen luonnollisesti, että kuulijakunta, ainakin suurimmaksi osaksi, olisi oleva nuoria miehiä. Määräpäivänä hän lähti astelemaan N. M. K. Y:n talolle, missä kokouksen piti oleman, ja meni suoraan kokoussalin takaiseen sivuhuoneeseen kulkematta suuren salin läpi ja näkemättä ollenkaan, millaista yleisöä salissa oli. Määrähetkellä hän astui sivuhuoneesta suoraan puhujapaikalle valmiina lausumaan nuorille miehille suunnittelemansa neuvot ja ajatukset. Ennenkuin hän ryhtyi puhumaan, hän kuitenkin tietysti heitti tavanmukaisen katseen yli salin nähdäkseen kuulijakuntansa ja ikäänkuin tutustuakseen siihen ja asettuakseen sen kanssa yhteyteen. Hän etsi silmillään salista nuoria miehiä, joille hänen oli puhuttava — mutta niitä ei ollut salissa ainoatakaan! Sen sijaan oli sali täpösen täynnä — vanhoja naisia!

Jos nyt tämä nuori teologi olisi ollut noita meillä niin tavallisia konsepteihinsa sidottuja puhujia, jotka

tuskin voivat muuttaa tavuakaan siitä, mitä kotona ovat kirjoittaneet ja joitten täytyy saada laukaista semmoisenaan se, mitä ovat valmistaneet, vaikkapa olisivat tulleet pitämään hautauspuhetta ja kysymyksessä olisivatkin häät — jos hän olisi ollut näitä, niin voi mielessään kuvailla, mikä verrattoman tragikoomillinen tilaisuus siitä olisi muodostunut. Silmät ummessa ja kalman hiki otsalla olisi nuori teologi laukaissut tulemaan nuorille miehille aijotut ja sovitetut neuvon ja varoituksen sanat näille vanhoille naisille, kehottanut heitä urhoollisesti taistelemaan lihan himoja, nuoruuden kiusauksia ja kaikkea niitä houkutuksia ja vaaroja vastaan, jotka nuoria miehiä väijyvät, mutta joilta vanhat naiset luonnostaan ovat jokseenkin turvassa. Minkä kummallisen käsityksen nämä maaseutukaupungin naiset olisivatkaan silloin saaneet Helsingin nuorista teologeista! Mutta tämä nuori teologi ei ollut noita avuttomia konseptinorjia eikä hän ollut ensi kertaa puhujalavalla. Hänellä oli kyky puhua tilaisuuden mukaisesti. Toinnuttuaan ensi hämmästyksestään hän nopeasti teki itselleen selväksi, mitä muuttunut tilanne vaati, käänsi kelkan kokonaan toiselle tolalle kuin oli ennakolta suunnitellut ja puhui jotain vanhoille naisille soveltuvaa suoriutuen pälkähästä aivan onnellisesti. Mutta tällaisten erehdysten ja yllätysten aiheuttamat pulmat eivät suinkaan pääty aina näin onnellisesti.

Kysytään nyt: mitä keinoja puhujalla on turvata itseään tällaisia ulkonaisten olosuhteitten tuntemattomuuden tai äkkinäisen muuttumisen aiheuttamia erehdyksiä ja kommelluksia vastaan? Lähin ja luonnollisin keino on tietystikin se, että aina mahdollisimman tarkoin ottaa ennakolta selkoa kaikista niistä seikoista, jotka puhetta pitäessä ovat tarpeelliset tietää ja jotka puheen sävyyn

voivat vaikuttaa. Milloin olosuhteet ja tilanne eivät jo ennakolta ole itsestään ilman muuta selvät, niinkuin ne ovat esim. silloin, kun on pidettävä joku tieteellinen esitelmä tieteellisessä seurassa, puhuttava jostakin aivan tarkalleen määrätystä asiasta laadultaan ennakolta aivan täydelleen määrätyssä tilaisuudessa j. n. e. — on varovaisuuden vuoksi aina hyvä ennakolta tiedustaa, onko puhuttava ulkona vaiko sisässä ja millaisessa huoneustossa, minkälainen tilaisuus muuten on oleva, valtiollinen kokousko, yleinen juhlako, sivistys- tai kirjallistaiteellinen iltamako j. n. e. ja millaista yleisöä tilaisuuteen otaksutaan etupäässä tulevan. Jos nyt näistä seikoista ei voi ennakolta saada ihan täsmällistä ja luotettavaa tietoa — ja nimenomaan kuulijakunnan laadusta hyvin usein ei voi sellaista tietoa saada — silloin on puhujan tarpeellista varmuuden vuoksi ennakolta varustautua useammanlaatuisia mahdollisuuksia varten. Hän ei saa millään muotoa naulita itseään kiinni niin lujasti yhteen ainoaan määrättyyn sanamuotoon, että hän on siihen ehdottomasti sidottu, vaan puhe on valmistettava niin, että sen voi panna aivan kuin junan kulkemaan eri raiteita, sen mukaan miten kuulijakunnan laatu ja muut olosuhteet näyttävät vaativan. Tilaisuuden mukaan puhuminen vaatiikin yleensä, että puhujan ajatuskoneisto on vähän samantapaisesti järjestetty kuin liikenne uudenaikaisella rautatieasemalla, missä vaihdekojusta vain jotain kampia kääntäen tai nappulaa painaen voidaan panna junat kulkemaan mitä raidetta tahdotaan, aina sen mukaan kuin asianhaarat vaativat. Jollei puhujan ajatuskoneisto ole näin järjestetty, silloin on hänellä aina vaara puheissaan suistua »kiskoilta» ja joutua muihin »rautatieonnettomuuksiin», aivan niinkuin junat asemalla, missä vaihdekoneisto ei täytä tehtäväänsä. Milloin puhujan on pidettävä aivan

ylimalkainen puhe tilaisuudessa, jonka luonne ja laatu on hyvin epämääräinen ja ennakolta arvaamaton, silloin täytyy monasti puheen aihekin jättää vasta itse tilaisuudessa lopullisesti ratkaistavaksi. Mutta luonnollisesti ei tämä merkitse sitä, että puhe on jätettävä kokonaan valmistamatta ja luotettava vain kevytmielisesti siihen, että »henki» sitten itse tilaisuudessa on kuiskaava korvaan, mistä on puhuttava ja mitä. Se merkitsee vain, että ottaen huomioon ne eri mahdollisuudet, mitkä lähinnä voivat kysymykseen tulla, on ajateltava enemmän tai vähemmän valmiiksi useampia puheaiheita ja luonnoksia ja esitettävä näistä sitten se, mikä näyttää tilaisuuteen paraiten soveltuvalta.

Mutta jos nyt kaikista näistä varovaisuustoimenpiteistä huolimatta sittenkin tapahtuu yllätyksiä, jos mikään niistä olettamuksista, joita oli osannut ottaa huomioon ja joitten varalta oli valmistautunut, ei osottaudu oikeaksi, vaan tilaisuus on aivan kokonaan toisenlainen kuin oli osannut kuvitella, silloin on tietysti aina parempi olla kokonaan puhumatta kuin pitää puhe, joka soveltuu tilaisuuteen yhtä hyvin tai yhtä huonosti kuin nyrkki silmään. Varsinkin milloin yllätys ei aiheudu puhujan omasta tilanteen väärin käsittämisestä vaan johtuu suorastaan siitä, että ne, jotka häntä olivat puhumaan pyytäneet, olivat kuvitelleet tilaisuuden muodostuvan toisenlaiseksi kuin se sitten todellisuudessa muodostui ja itse esim. ehdottaneet tilaisuuteen kokonaan sopimattoman aiheen, — milloin näin tapahtuu, saattaa puhuja aivan huoleti kieltäytyä kokonaan puhumasta. Esim. edellä mainittu teologi olisi saattanut aivan empimättä puheenalaisessa tilaisuudessa nähtyään, ettei sitä kuulijakuntaa, jolle häntä oli pyydetty puhumaan, ollut saapuvilla, selittää, että

hänet oli kutsuttu puhumaan nuorille miehille ja ettei hän sellaisia salissa näe, minkä vuoksi hän katsoo tarpeettomaksi tilausta suorittaa. Ja tämän sanottuaan hän olisi ilman muuta voinut poistua, jollei mahdollisesti olisi tahtonut lisätä joitakin pistäviä huomautuksia siitä, kuinka täydellisiä ja valmiita paikkakunnan ja nimenomaan puheenalaisen yhdistyksen nuoret miehet lienevät, koskeivät katso enää itsellään olevan syytä tulla mitään lisää kuulemaan. Ja häpeä olisi ollut kokonaan puheenalaisen yhdistyksen nuorten miesten, jotka eivät viitsineet tulla kuulemaan edes heille nimenomaan aijottua ja tilattua puhetta ja toisessa sijassa iltamaa puuhanneitten toimihenkilöitten, jotka menevät vaivaamaan vierasta henkilöä puhumaan määrätylle yleisölle eivätkä sitten pidä huolta siitä, että sellaista yleisöä on saapuvilla.

Jos puhujalla on tarpeellista nopsajärkisyyttä ja kekseliäisyyttä, saattaa hän tällaisissa tapauksissa monasti pelastaa aseman ihan loistavastikin jollakin onnistuneella humoristisella päähänpistolla. Henkilö, joka on ennakolta määrätty pitämään jossakin juhlassa tai muussa tilaisuudessa puheen esim. naisille, joillekin kutsuvieraille tai yleensä jollekin esineelle, asialle, aatteelle tai mikä se nyt ollakin mahtaa, voi siinäkin tapauksessa, että odotetun vieraan poissaolo tai yleensä joku ennakolta aavistamaton seikka tekee puheen pitämisen suunnitellussa muodossa mahdottomaksi, suoriutua tehtävästään hyvin pitämällä tuon puheen aivan toisessa muodossa, esim. puhuen poissaoleville naisille, saapumattomille kutsuvieraille, tai puhuen muuten jotain alkuperäisen aiheensa ympäriltä. Ja tällaisen äkkiä keksityn mielijohteen esittäminen, jolla tavallisesti itsestään on improvisation (tuokiotuotannon) luonne ja välittömyys, voi monasti saavuttaa paljoa suuremman

menestyksen kuin itse suunniteltu puhe olisi saavuttanut, vaikkapa kaikki olisi mennyt ihan »nuottien mukaan». Mutta silloinkin kun mitään tällaista pelastavaa ajatusta ei mieleen johdu, ja puhuja itse on tilaisuuden ennakolta väärin kuvitellut, on aina parempi jättää ennakolta valmistettu, mutta tilaisuuteen sopimaton puhe pitämättä kuin pitää se muka ilmeisen »skandaalin» välttämiseksi. »Skandaali» on todellisesti aina jälkimmäisessä tapauksessa suurempi, sillä tässä jos missään pitää paikkansa vanha lause: on parempi vaieta kuin pahoin puhua.

Mutta vieläkin vaikeampia vaatimuksia asettaa tilaisuuden mukaan puhuminen puhujalle. Ei riitä suinkaan aina se, että ottaa huomioon, missä on puhuttava ja kenelle on puhuttava ja minkälainen tilaisuus muuten ulkonaisesti on. Jotta puhe olisi todella tilaisuuden vaatimusten mukainen, täytyy monasti sen lisäksi hyvin tarkalleen tuntea, *mikä mieliala* ja *tunnelma* tilaisuudessa vallitsee ja sovittaa puheensa sen mukaan. Ja tämän vaatimuksen täyttäminen on vasta tilaisuuden mukaan puhumista korkeammassa merkityksessä. Kuinka vaikeaa se on, sen tietävät kokeneet. Ensinnäkin on jossakin tilaisuudessa vallitsevan mielialan ennakolta arvaaminen ainakin useissa tapauksissa melkein mahdoton. Tilaisuuden yleisestä laadusta ja luonteesta voi tietysti aivan ylimalkaisesti päätellä, minkälainen mieliala otaksuttavasti tulee olemaan, mutta selvää on, että tämä päätteleminen on varsin epävarmaa ja aina erehdyksille alttiina. Sen vuoksi ovatkin tilaisuuden mielialan ennakolta arvaamisessa pettymykset ja yllätykset paljoa tavallisemmat kuin tilaisuuden ulkonaisen luonteen ennakolta arvaamisessa. Yleisenä sääntönä voi lausua, ettei koskaan pidä varmasti luottaa siihen, että jossakin tilaisuudessa, jossa puheen laadun täytyy riippua tun-

tuvammin tilaisuudessa vallitsevasta mielialasta, mieliala tulisi olemaan juuri otaksuman mukainen eikä pidä muuttumattomasti suunnitella esitystä sellaisen otaksuman pohjalle. Mielialan voi vasta itse tilaisuudessa todeta. Mutta itse tilaisuudessakin on sen toteaminen vielä usein sangen vaikea. Tarvitaan herkkiä tuntosarvia ja kehittynyttä vaistoa huomatakseen sen pian ja varmasti. Ja usein täytyy se huomata hyvin pian, sillä puhujalla ei ole monestikaan muuta aikaa sen tutkimiseen kuin se lyhyt, mutta hyvin tärkeä alkupaussi, joka hänen on välttämättä aina pidettävä, kun hän astuu kuulijakuntansa eteen ja antaa katseensa liukua sen yli. Tuossa silmänräpäyksessä on kuulijakunta ikäänkuin henkisesti lävistettävä. Silloin on useimmiten etupäässä vaistolla ja välittömällä tunteella päästävä selville ei ainoastaan siitä, minkälaista kuulijakunta on, vaan myöskin, minkälaisessa mielialassa se on. Ja jos nyt tämä silmänräpäyksessä toimitettu henkinen »diagnoosi» eli lääkärintarkastus olisikin sattunut osumaan oikeaan, niin on vielä jäljellä toinen vaikea tehtävä. Tämän tilaisuuden sisimmästä luonteesta nyt vasta lopullisesti saadun käsityksen mukaiseksi on itse esitys sitten muodostettava.

Kaikeksi onneksi on nyt lukuisia puhumistilaisuuksia, jolloin kuulijakunnan hetkellistä mielialaa ei tarvitse minään erikoisesti tärkeänä tekijänä ottaa huomioon. Tavalliset parlamentaariset puheet eduskunnissa, puheet oikeusjutuissa, vieläpä yleensä saarnat ja muutkin hartauspuheet ja ennen kaikkea tietysti varsinaiset tieteelliset esitelmät ja kaikki joitakin ammattiharrastuksia ja ammattikysymyksiä koskevat puheet voidaan tavallisissa oloissa pitää tarvitsematta erikoisesti ottaa huomioon kuulijakunnan hetkellistä mielialaa. Tai oikeammin: kaikissa näissä

tapauksissa saa yleensä edellyttää kuulijakunnassa vallitsevan kuhunkin puheena olevista tilaisuuslajeista tavallisuuden mukaisesti kuuluvan mielialan. Ainoastaan silloin, kun näilläkin mainituilla aloilla on jotakin erikoista, asiain tavallisesta kulusta poikkeavaa kysymyksessä, kun on joku suuri valtiollinen käännekohta tai muuten kriitillinen hetki, uskonnollisen kiistan ja kiihkon aika, tai kysymyksessä oikeusjuttu, jolla on aivan erikoisen laajakantoinen ja yleistä mielenkiintoa herättävä luonne, ainoastaan silloin voi parlamentaarisissa, uskonnollisissa ja oikeuspuheissakin käydä välttämättömäksi ottaa puhuntatilaisuudessa vallitsevaa mielialaa suuremmassa määrin huomioon, voipa silloin sen huomioon ottaminen olla aivan erinomaisen tärkeääkin. Kuulijakunnan mielialan huomioon ottaminen erityisen tärkeänä tekijänä tulee siis yleensä kysymykseen etupäässä sellaisissa puheissa, joitten pitäminen ei kuulu ikäänkuin kenenkään ammattiin eikä elämän säännölliseen ennakolta määrättyyn kulkuun, vaan joilla on jo semmoisinaan tilapäisyyden luonne. Tällaisia tilapääpuheita ovat esim. kaikki ne, joita pidetään moninaisissa perhejuhlissa ja merkkitilaisuuksissa aina ristiäisistä, kultahäihin ja hautajaisiin saakka. Edelleen puheet suuremman ja pienemmän toveri-, seura- ja yhdistyselämän kaikenlaisissa merkkitilaisuuksissa, aina jonkun toveripiirin jäsenen jäähyväiskekkeristä puoluejohtajain ja muitten kuuluisuuksien merkkipäivien johdosta vietettäviin »yleisiin kansalaisjuhliin» saakka. Ja vihdoin kuuluu tähän ryhmään koko se rajaton määrä n. s. yleisiä iltama- ja juhlapuheita, jotka varsinkin meillä ovat sekä puhujain että kuulijain kauhuna ja joita pitämään pyydettäessä jalomielisesti huomautetaan, että saa puhua »mistä vaan itse haluaa» — ikäänkuin se

olisi joku helpotus tai suosionosoitus ja tekisi pyyntöön suostumisen houkuttelevammaksi.

Näissä n. s. tilapää- eli tuokiopuheissa, joissa hetkellisen mielialan huomioon ottaminen on yleensä aivan välttämätöntä, ilmenee nyt meidän suomalaisten puhujakyvyttömyys ja varsinkin kyvyttömyys puhua tilaisuuden mukaisesti tavallisesti kaikista selvimmin. Kuinka suorastaan tuskastuttavia ja samalla sekä surettavia että nöyryyttäviä ovatkaan monasti juuri tämän takia meidän perhejuhlamme, vieläpä usein juhlat »maan parhaittenkin» kunniaksi! Ja tämä tuskainen tunne aiheutuu etupäässä siitä, että tällaisissa tilaisuuksissa pidetyt puheet usein eivät ole ollenkaan sopusoinnussa sen tunnelman kanssa, mikä tilaisuudessa alunpitäin jo sen luonteesta johtuen vallitsee. Puhujat hyppäävät hetikohta ilman sopivaa siirtymistä aivan toiseen tunnelmaan ja äänilajiin kuin mikä tilaisuudessa vallitsee ja mikä on sen luonteen mukainen, ja tämä ristiriita tilaisuuden luonnollisen ja todellisen äänilajin ja puheitten äänilajin välillä vaikuttaa tunnekykyisiin ihmisiin aivan yhtä vihlovasti kuin musikaalisiin henkilöihin se seikka, jos oopperassa orkesteri soittaa yhdessä äänilajissa ja solistit laulavat aivan kokonaan toisessa. Mutta tällaisia »puhujasolisteja», jotka liikkuvat aivan kokonaan eri äänilajissa kuin »orkesteri», saamme usein kuulla iltakaudet.

Muistelkaamme vain varsinkin toveri- tai perhejuhlien tai muissa yksityisempää laatua olevissa piireissä pidettyjen juhlien tavallista kulkua! On esim. yhteiset päivälliset jollekin virka- tai työtoverille tai esimiehelle tai jäähyväiskekkerit jollekin paikkakunnalta siirtyvälle asianomaisessa seurapiirissään suositulle henkilölle. Osanottajat tulevat koolle iloisina ja pirteinä aivan tavallisessa keveässä joka-

päiväisessä mielialassaan, niinkuin tilaisuuden luonteesta johtuukin, sillä eihän ole nyt kysymyksessä mitään korkean traagillista eikä erinomaisen juhlallista. Tilaisuudessa vallitsee siis alunpitäin hilpeä, päivän tapahtumien ja leikillisten juttujen tasossa liikkuva painoton ja pakoton mieliala, jota hyvä ateria vielä vahvistaa. Ja luonnollistahan onkin, että virkatoverin syntymäpäivä, vaikka 51:kin tai tuttavan siirtyminen toiselle paikkakunnalle on semmoisenaan varsin tavallinen ja maallinen asia, joka ei voi luonnostaan aiheuttaa mitään haudantakaista mielialaa, ei nostaa mieltä paradiisin iloon eikä painaa sitä tuonentummaan suruun. Ja tämän tietysti kaikki tervetunteiset ihmiset vaistomaisesti ja välittömästi tuntevat, ja heidän mielialansa on sen mukainen. Mutta kuta pitemmälle juhla-ateria edistyy, sitä selvemmin rupeavat läsnäolijat tuntemaan, että seuran yli laskeutuu kuin synkkä pilvi tai huoneen täyttää sähköinen, hermostuttava ilma, joka tekee hengityksen hätäiseksi ja vaikeaksi. Juttelu käy katkonaisemmaksi ja hajamielisemmäksi, ja kahvelien kalina rupeaa kuulumaan yhä pitemmiksi ja tiheämmiksi tulevien paussien aikana yhä äänekkäämpänä ja hermostuttavampana. Ja jos tätä pöytäseuraa syrjästä katsoisi, huomaisi, että tämä sähköinen ja hermostunut mieliala lähtee ikäänkuin jonkunlaisesta »sentraalista». Jossakin paikassa pöydässä istuu herra, joka on tämän hermostuttavan mielialan alkulähteenä. Jos etsisi ympäri pöydän, tuntisi hänet siitä, että hän on silminnähtävästi vielä kaikkia muita hermostuneempi ja hajamielisempi, ja muitten hermostuneisuus onkin vain tartuntaa hänestä. Peittääkseen levottomuuttaan hän koettaa jutella naapuriensa kanssa muka vilkkaasti ja huolettomasti, mutta unohtaa usein odottaa vastausta tekemiinsä kysymyksiin

ja vastata hänelle tehtyihin tai jos hän vastaa, niin on vastaus kuin »hyvää päivää — kirvesvartta». Kun paistia lähestytään, kadottaa hän vihdoin kokonaan väkinäisenkin tyyneytensä eikä enää jaksa koettaakaan salata hermostuneisuuttaan. Hän vain vääntelee viiksiään konemaisesti ja tuijottaa kankein katsein tyhjään ilmaan. Ja tästä »sentraalista» on hermostunut mieliala vähitellen levinnyt koko seuraan, niin että kun paistissa ollaan ja tuo tavanmukainen psykologinen hetki on käsissä, vallitsee pöydässä usein hyvin raskas ja tuskainen tunnelma aivan kuin ukkosilman edellä. Harvat jaksavat enää huolettomasti ja luonnollisesti jutella, useimmilta tuntuu pala tarttuvan kurkkuun, ja kaikki vilkuilevat vain siihen määrättyyn herraan ja odottavat, että vihdoinkin tulisi se välttämätön, minkä tuleman pitää, jotta se sitten olisi ohi. Ja vihdoin kuuluukin vaitioloa vaativa kilinä lasin laitaan, ja määrätty herra kohoaa pystyyn. Jos hän nyt olisi henkilö, jolla on — emme sano edes puhujalahjoja — vaan yksinkertaisesti vain terve tunne tilanteen vaatimuksesta ja kyky esiintyä hiukankaan sen mukaan, sanalla sanoen: kyky olla tilanteen herra —, niin silloin hän ensinnäkään ei olisi hermostunut koko asiasta eikä olisi siten jo ennakolta turmellut kokonaan sekä oman että koko seuran mielialaa. Sanoa pari onnittelun sanaa työtoverille, virkaveljelle, esimiehelle tai muulle tuttavalle jonkun merkkipäivän johdosta tai joku ystävällinen lause paikkakunnalta poistuvalle henkilölle, se ei totisesti ole niin sydäntä järkyttävä tehtävä, että aikainen mies, varsinkin jos hän vielä on olevinaan sivistynyt, siitä saisi hermostua. Ja jos hän siitä hermostuu, niin todistaa se vain, että hän on alunpitäin ottanut tehtävänsä ja koko tilanteen aivan väärältä kannalta. Ja silloin on aivan luonnollista, että

hän alottaa puheensakin kokonaan väärässä äänilajissa. Koska seura on aivan toverillinen ja tuttavallinen, ja keskustelu koko illan on liikkunut jokapäiväisen juttelun ja leikinlaskun äänilajissa, olisi tietysti luonnollista ja tilaisuuden mukaista, että puhujakin alottaisi puheensa samassa äänilajissa, joillakin jokapäiväisillä, leikillisillä huomautuksilla. Silloin menettelisi hän kuin solisti, joka tarttuu siihen ääneen, minkä orkesteri antaa, ja kuulijoilla olisi se mieluinen tunne, ettei ole mitään epäsointua puheen ja seuran mielialan välillä. Näin alotettuaan oikeasta, tilaisuuden tunnelman mukaisesta äänestä, ei niikään estä puhujaa kohoutumasta korkeampaan, liikuttavampaan ja juhlallisempaan äänilajiin, kun se vain tapahtuu vähitellen ja ilman äkkihyppäyksiä ja sillä tavalla, että kuulijat myös todella kohoovat huomaamattaan puhujan mukana. Jos puheen esine on sellainen, että se aivan kuin luonnostaan herättää vakavia ja juhlallisia tunteita, niin saattaa puhuja varsin hyvin kohota alkuperäisestä keveästä ja leikillisestä lähtötunnelmasta hyvinkin vakavaan ja juhlalliseen äänilajiin, kun hän vain pystyy puhumaan niin, että kuulijat kohoovat hänen mukanaan. Silloin ei ole mitään epäsointua tilaisuuden tunnelman ja puheen tunnelman välillä, sillä puhuja on silloin muuttanut tilaisuuden tunnelman omien tarkoitustensa ja oman tunnelmansa mukaiseksi. Ja sellainen tilaisuuden tunnelman muuttaminen ja uuden mielialan loihtiminen kuulijoihin, se ei ole suinkaan puhumista tilaisuuden vastaisesti, vaan se juuri on korkeamman puhujakyvyn merkki. Pohjaltaan on oikeastaan kaikki puhetaito aina enemmän tai vähemmän oman tunnelman ja mielialan tartuttamista kuulijoihin. Mutta tämä »tartuttaminen» ei onnistu, jollei puhuja ensin asetu kuulijain

tunnelman pohjalle. Tämän tunnelman pohjalta lähdettyään voi edellä oletettu puhujakin tehdä kuulijoineen ikäänkuin kauniin kaaren ylä-ilmoissa. Mutta koska edellytetyn tilaisuuden mieliala puheen jälkeenkin on taasen luonnostaan jatkuva etupäässä hilpeässä ja keveässä äänilajissa, on parasta, että puhujakin, ennenkuin puheensa lopettaa, taasen palautuu sievästi lähemmäs seuran alkuperäistä mielialaa laskeutuen korkeasta, juhlallisesta tunnelmasta tasaisesti ja ilman äkkiputousta maajalkaan ja liittäen jälleen katkenneen tunnelman päät yhteen, jotta seurustelu voi jatkua vaivatta ja häiriytymättä, lisääntyneellä vilkkaudella vain. — Tällainen menettely olisi kysymyksen alaisissa tapauksissa puhumista tilaisuuden mukaisesti.

Mutta se, mitä kekkereissä ja juhlissa näemme ja kuulemme, on usein aivan toisenlaista. Jo kun tällaisissa luonteeltaan enemmän tai vähemmän toverillisissa ja tuttavallisissa tilaisuuksissa illan ensimäinen virallinen puhuja nousee puhettaan pitämään, on usein koko hänen ulkomuotonsa ja ilmeensä mitä jyrkimmässä ristiriidassa tilaisuuden luonteen kanssa. Hänellä on sellainen haudantakainen iankaikkisuus-ilme ja ryhti, aivan kuin seisoisi hän Rooman forumilla murhatun Caesarin paarien ääressä valmiina pitämään hautauspuhetta, jonka jokaisesta sanasta kokonaisten valtakuntien kohtalot riippuvat. Sen sijaan seisoo hän nyt pienoisessa toveriseurassa, nenän alla höyryävä paistivati ja ympärillään jokapäiväisiä tuttaviaan, eivätkä hänen sanansa tule katkaisemaan edes kärpäseltä siipiä, vielä vähemmän mullistamaan valtakuntia. Tilaisuus on siis kaikin päin luonteeltaan mitä lievimmässä merkityksessä maailmanhistoriallinen. Mutta niinkuin puhujan ilme ja koko esiintyminen näyttävät tahtovan

puhua päinvastaista, niin myöskin hänen sanansa. Niinkuin leivonen tuijaa ruispellosta yhtäkkiä kymmeniä metriä ylös suoraan ilmaan, niin hyppää puhujakin ilman mitään asteettaista siirtymistä kohta monta oktaavia korkeampaan ja juhlallisempaan äänilajiin kuin tilaisuuden luonnollinen tunnelma on, jättäen kuulijat noloina ja neuvottomina maajalasta katselemaan hänen ilmassa leijailuaan. Siellä korkeudessa aikansa siipiään räpyteltyään, tietysti saamatta kuulijoita ollenkaan mukaansa, ja pystymättä mitenkään loihtimaan heihin omaa korkeaa tunnelmaansa, joka luonnollisesti onkin vain teennäinen eikä todellinen, pudota ropsahtaa puhuja korkeudestaan alas yhtä äkillisesti kuin sinne oli noussutkin. Ja jollei hän arvaa edes kaikkien avuttomien puhujain iäisellä hätäkeinolla, tavanmukaisen eläköön-huudon kohottamisella, hiukan peittää putoamisensa surkeutta tai ainakin saada sitä hukkumaan huudon hälinään, vallitsee seurassa tavallisesti puheen päätyttyä sangen tuskallinen nolouden ja neuvottomuuden tunne. Kukaan ei keksi mitään sopivaa sanomista, tavallisen keskustelun jatkaminen tämän nolon välikohtauksen jälkeen, joka oli todellinen henkinen kuolinhyppy eli saltomortale, tuntuu kovin työläältä ja tuskalliselta, mutta vielä tuskallisempaa on hiljaisuuskin, se kun tuntuu aivan kuin huutavan julki aseman nolouden. — Ja tämä yleinen nolouden ja tuskallisuuden tunne on seurauksena vain siitä, että puhuja ei puhunut tilaisuuden luonteen ja tunnelman mukaisesti, vaan heti alunpitäin lähti väärästä äänilajista ja liikkui koko ajan väärässä äänilajissa.

Kun tässä nyt on jokseenkin yksityiskohtaisesti valaistu taasenkin etupäässä asian kielteistä puolta, nim. esitetty, millaista tilaisuuden luonteen ja tunnelman v a s t a i n e n puhuminen on, esitettäköön täydennykseksi joku

esimerkki siitäkin, millaista tilaisuuden mukainen puhuminen on. Otamme silloin näytteeksi kaksi historiallisesti kuuluisaa puhetta, jotka pidettiin Rooman Forumilla kohta Caesarin murhan jälkeen. Toisen piti Brutus, yksi Caesarin murhaajista ja salaliiton pääjohtajista, toisen Antonius, Caesarin läheinen ystävä ja hengenheimolainen. Shakespeare on »Julius Caesar» näytelmässään esittänyt molemmat nämät puheet kai jokseenkin historiallisen perintätiedon mukaisina ja seuraavassa selostuksessa noudatamme lähinnä Shakespearen näytelmässä esiintyvää sanamuotoa.

Kuten tunnettu, vallitsi Roomassa Caesarin murhan jälkeen mitä täydellisin epävarmuus ja mielten hämmennys. Kukaan ei varmasti tiennyt, mille oksalle oli istuttava ja mitä väriä oli tunnustettava, oliko liityttävä salaliittolaisiin ja hyväksyttävä heidän tekonsa vaiko edelleen tunnustettava Caesarin väriä ja huudettava rangaistusta ja kostoa murhaajille. Kaikki riippui tietysti siitä, mihin suuntaan kansan enemmistön mielipide oli kääntyvä. Mutta sitäpä juuri ei kukaan ennakolta tiennyt, kansa itse kaikkein vähiten. Kannan valinta tällaisen epävarmuuden vallitessa oli sitä vaikeampi, kun jokainen hyvin ymmärsi, että erehdys kannan valinnassa luultavasti olisi hengellä maksettava. Varsinkin oli kannan valinta ja yleensä jokainen ratkaiseva askel, jossa asianomaisen mieliala ilmeni, arveluttava ja vaarallinen asia niille miehille, joihin kaiken kansan huomio oli kohdistuneena. Ja nimenomaan vaarallista oli sellaisissa oloissa julkisen puheen pitäminen. Sillä jos siinä sattui lähtemään »väärästä äänestä», erehtymään tilanteesta ja sen luonteesta, niin merkitsi se ei ainoastaan pienempää tai suurempaa puhetaidollista »fiaskoa», vaan samalla koko oman olemassaolon ja kaiken sen huk-

kaamista, mihin elinkautensa oli pyrkinyt ja minkä hyväksi oli taistellut. Siinä todellakin riippui ei ainoastaan puhujan oma henki, vaan vieläpä suuressa määrin koko Rooman maailmanvallan vastainen kohtalo siitä, sattuiko puhuja osaamaan puhua »tilaisuuden mukaisesti».

Semmoisissa olosuhteissa pidettiin molemmat ne puheet, joista tässä on kysymys. Ensimmäisen piti Brutus, Caesarin murhaaja ja entinen Caesarin henkiystävä ja suosikki. Forumille kokoontuneelta kansalta hän pyysi hiljaisuutta tehdäkseen tiliä niistä syistä, jotka olivat saattaneet hänet ja muut salaliittolaiset murhaamaan Caesarin.

— Jos täällä teidän joukossanne on joku Caesarin henkiystävä, hän sanoi, joka ihmettelee minun tekoani, hänelle sanon minä:

— Brutuksen rakkaus Caesariin oli ainakin yhtä suuri kuin hänenkin.

— Jos tämä ystävä sitten kysyy, miksi minä yhdyin salaliittoon Caesaria vastaan ja murhasin hänet, niin minä vastaan: en sen vuoksi, että rakastin Caesaria vähemmän kuin hän, vaan sen vuoksi että rakastin Roomaa enemmän!

Ja tällaisin suurin, jyrkin ja repäisevin antiteesein (vastakohtalausein), jotka juuri ulkoilmapuheessa ovat niin tehokkaat ja välttämättömät, jatkaa hän:

— Oli valittavana kaksi mahdollisuutta. Toinen oli se, että Caesar jäi elämään, jolloin te kaikki olisitte saaneet kuolla orjina. Toinen se, että Caesar kuoli, jotta te saisitte elää vapaina. Minä pidin jälkimmäistä parempana. Minä itse itken tosin Caesarin kuolemaa, koska hän minua syvästi rakasti. Minä iloitsin hänen onnestaan ja ihailin hänen urhoollisuuttaan. Mutta minä tapoin hänet, koska hän oli vallanhimoinen. Minä annoin hänelle kyyneleeni hänen rakkaudestaan, iloni hänen onnestaan, ihailuni

hänen urhoollisuudestaan — mutta kuoleman hänen vallanhimonsa takia.

— Jos täällä on joku, joka on mieleltään niin halpa, että hän tahtoisi olla orja, hän astukoon esiin, hänelle olen minä pahaa tehnyt! — Jos täällä on joku, joka on niin raakalainen, ettei hän tahtoisi olla roomalainen, hän astukoon esiin, hänelle olen minä pahaa tehnyt. Ja jos täällä on vihdoin joku, joka on niin kurja, ettei hän rakasta isänmaataan, hän astukoon esiin, hänelle olen minä pahaa tehnyt!

— Minä odotan ilmestyykö ketään?

— Ei ketään, ei ketään, Brutus! huutaa kansa.

— Siis en minä ole kenellekään pahaa tehnyt, jatkaa Brutus. Minä en ole tehnyt Caesarille muuta kuin sen, minkä te vastaavissa olosuhteissa tekisitte minulle itselleni — ja täydellä oikeudella.

Ja Brutus lopettaa puheensa sanoen: Niinkuin minä surmasin parhaan ystäväni sen vuoksi, että Rooman menestys minusta sen vaati, niin on minulla, tietäkää se, tämä sama tikari tallella itseäni varten sen tapauksen varalta, että isänmaan onni sattuisi vaatimaan minun kuolemaani. —

Tämän sekä rohkean että teknillisesti mestarillisen puheen jälkeen, jonka täytyi mitä voimakkaimmin kääntää kuulijain mieliä Brutuksen puolelle, oli Marcus Antoniuksen astuttava kansan eteen pitääkseen salaliittolaisten salliman, historiallisesti kuuluisaksi tulleen ruumispuheensa Caesarille. Antoniuksen asema oli tavallaan vielä paljoa vaikeampi kuin Brutuksen. Brutushan oli tekonsa tehnyt ja kantansa valinnut. Hänellä ei ollut siis enää mitään epäröitävää. Hänellä oli vain yksi mahdollisuus edessä: kulkea päättävästi eteenpäin kerran valittua tietä ja koettaa

saada kansa puolelleen. Tämä seikka helpotti suuresti hänen esiintymistään puhujanakin tällä hetkellä, sillä asema oli hänelle yksinkertainen ja selvä. Paljon monimutkaisempi oli Antoniuksen asema. Hän oli sydämessään yhäkin Caesarin puoluelainen, mutta hän ei voinut tietää, oliko tällä suunnalla enää tällä hetkellä mitään tulevaisuusmahdollisuuksia. Toisaalta hän hyvin tiesi, sillä salaliittolaiset olivat sen hänelle kyllin selvään osoittaneet, että hänen tarvitsi vain antaa salaliittolaisille passiivinen kannatuksensa, s. o. olla ryhtymättä mihinkään vastustustoimiin, päästäkseen osalliseksi Caesarin murhan jälkeen tapahtuvasta suuresta vallan ja saaliin jaosta siinä tapauksessa, että salaliittolaiset todella pääsivät aseman herroiksi. Antoniuksella oli siis puhumaan noustessaan pelissä paljoa suurempi panos kuin Brutuksella. Nyt hän sitä paitsi oli nähnyt, kuinka kansan mieli Brutuksen puheen jälkeen huomattavasti kallistui salaliittolaisten puolelle. Tämä seikka teki hänelle vielä uskalletummaksi jo yrityksenkin koettaa taivuttaa kansaa siihen suuntaan, mihin hänen sisäisin halunsa oli. Senvuoksi hän koko puheensa alkupuolen kulkeekin eteenpäin hyvin varovaisesti ja koko ajan maata tunnustellen. Aivan niinkuin henkilö, joka oudossa pimeässä käytävässä ei mene askeltakaan eteenpäin, ennenkuin hän on käsin ja jaloin tunnustellut, uskaltaako huoleti jalkansa siirtää ja onko luja tasainen pohja alla, niin ei Antoniuskaan sano sanaakaan, ennenkuin hän on huolellisesti valmistanut kuulijain mielissä sille sopivan maaperän, s. o. tunnelman, johon se voi pudota liekkiä lisäten ja laajentaen kuin palava kekäle kuivaan lastuläjään.

Antonius alottaa puheensa lyhyellä, tyynellä ja rauhoittavalla lauseella, jossa hän ilmaisee puheensa tarkoituksen.

— Olen tullut Caesaria hautaamaan, en ylistelemään, sanoo hän.

Tämän lauseen täytyi kelvata yhtä hyvin Caesarin vihollisille kuin hänen ystävilleen. Mutta jos kuulijain mieliala oli enimmäkseen Caesarin vastainen, kuten Antoniuksen oli varovaisinta edellyttää, niin täytyi tämän lauseen ikäänkuin ennakolta riistää vastustajilta aseet kädestä ja haihduttaa heidän vastustusmielialansa.

— Tämä mieshän ei siis aijokaan tässä ruveta laulamaan Caesarin ylistystä ja kiihottamaan mieliä salaliittolaisia vastaan, hän aikoo vain toimittaa tavanmukaisen hautausseremonian, osoittaa vainajalle viimeistä kunnioitusta. — No, sen saa hän kernaasti tehdä! —

Näin täytyi Caesarin vastustajien Antoniuksen ensi lauseen kuultuaan ajatella ja sanoa itselleen, ja tämä ajatus teki heidät tietysti rauhallisiksi ja huolettomiksl.

Tämän jälkeen Antonius jatkaa tarttuen lähinnä siihen Brutuksen lausumaan syytökseen, että Caesar oli vallanhimoinen.

— Jalo Brutus, hän lausui, sanoi teille, että Caesar oli vallanhimoinen. — Jos niin oli, niin se oli arveluttava vika, mutta raskaasti on Caesar nyt saanut sen maksaakin. Minulle oli hän ainakin rehellinen, rakastava ja uskollinen ystävä. Sotaretkiltään hän toi paljon vankeja mukanaan Roomaan ja täytti valtion rahastot sotasaaliilla. Tämä kaikkl ei tosln näytä vallanhimoisen miehen menettelyltä, mutta Brutushan sanoi, että Caesar oli vallanhimoinen, ja Brutusta vastaan minä en tahdo väittää, sillä Brutus on perin rehellinen ja kunnioitettava mies. — Muistan minä myöskin hyvin, kuinka Caesar monasti itki, kun hän ei voinut auttaa kaikkia köyhiä, jotka häneltä apua huusivat. Vallanhlmoiset ihmiset ovat tavallisesti tehdyt kovemmasta

aineesta. — Mutta Brutushan sanoi, että Caesar oli vallanhimoinen ja Brutus on perin rehellinen ja kunnioitettava mies.

Ja näin jatkaa hän hetken aikaa aina näennäisesti kiittäen Brutusta ja samalla kuitenkin kaivertaen sen pääväitteen ja syytöksen pohjaa, johon Brutuksen koko itsepuolustus nojautui.

— Te näitte itse, hän lausui, kuinka minä Lupercus juhlassa kolme kertaa tarjosin Caesarille kuninkaankruunua, mutta kuinka hän kolme kertaa kieltäytyi sitä ottamasta. Oliko se vallanhimoa? — Mutta Brutushan sanoi, että Caesar oli vallanhimoinen, ja Brutus on perin rehellinen ja kunnioitettava mies.

Antonius huomaa, että hänen sanansa ovat jo tehneet vaikutusta ja että mieliala alkaa kääntyä hänen haluamaansa suuntaan. Hän jatkaa sen vuoksi jo vähän rohkeammin lietsoen kyteviä kipinöitä yhä voimakkaampaan liekkiin. Osoittaen paaria, jolla Caesarin ruumis lepää hän sanoo:

— Tuossa lepää hän nyt, tuo suuri Caesar, jonka sana vielä eilen painoi kokonaisia maailmoja, niin halveksittuna, ettei halvinkaan osoita hänelle kunnioitusta! —

Kansalaiset! Minä en koeta lietsoa teidän sydämiänne raivoon enkä mieliänne kapinaan, sillä se olisi pahoin tehty Brutusta ja Cassiusta kohtaan, jotka ovat, kuten te hyvin tunnette, erinomaisen kunnioitettavia miehiä. Mutta minä en voi olla teille sentään sanomatta, että tämä pergamentti, mikä minulla on tässä kädessäni, on Caesarin testamentti. Siinä on hänen sinettinsä, kuten näette. Minä löysin sen hänen laatikostaan. Minä en aijo sitä teille lukea! Mutta jos minä sen teille lukisin, niin te menisitte kaikki ja suutelisitte Caesarin haavoja ja kostut-

taisitte vaatteenne hänen pyhässä veressään ja rukoilisitte saada muistoksi yhdenkään hänen hiussuortuvansa, jota te pitäisitte niin kalliina, että te testamentissänne määräisitte sen pyhimpänä aarteenanne rintaperillistenne säilytettäväksi.

— Me tahdomme kuulla Caesarin testamentin! Lue meille Caesarin testamentti! huutaa kansa.

— Minä en lue sitä, vastaa Antonius. Minä en uskalla tehdä sitä! Te ette saa tietää, kuinka Caesar teitä rakasti. Te ette ole puusta ettekä kivestä, te olette eläviä ihmisiä, ja jos te saisitte kuulla Caesarin testamentin, jos te saisitte tietää, että Caesar on tehnyt teidät perillisikseen, niin te joutuisitte ihan suunniltanne eikä kukaan tiedä, mitä siitä seuraisi.

— Testamentti! Lue meille Caesarin testamentti! huutaa kansa yhä kiihkeämmin.

— Rauhoittukaa kansalaiset ja tyyntykää! huutaa Antonius. Oli varomatonta, että teille koko testamentista mainitsin. Se tapahtui aivan erehdyksessä. Pelkään. että siitä voi koitua pahaa Brutukselle ja Cassiukselle, noille kunnioitettaville miehille, joitten tikarien lävistämänä Caesar kaatui, ja heille en tahdo mitään pahaa.

— He ovat konnia, roistoja, pettureita, murhaajia! huutaa kansa jo aivan raivoissaan. — Lue meille Caesarin testamentti!

— Te pakotatte siis minut siihen? Jos niin on, niin täytyy minun taipua, sanoo Antonius. — Mutta muodostakaa piiri Caesarin ruumiin ympärille ja sallikaa minun astua paarien luo. Minä tahdon näyttää teille sen miehen ruumiin, joka on tehnyt teidät perillisikseen.

Ja kansajoukon muodostaessa suojelevan kujan laskeutuu Antonius puhujalavalta paarien ääreen. Katsellen

tunteisiinsa vaipuneena paarilla makaavaa hän kohottaa hiukan hänen viittaansa ja lausuu:

— Tämän viitan tunnette te kaikki. Minä muistan hyvin sen illan, jolloin Caesar ensi kerran pani sen yllensä. Se oli eräänä kesäiltana sotaleirissä. Sinä päivänä Caesar oli voittanut nervit.

Ja kääntäen näkyviin tikarien viittaan tekemät lävet hän jatkaa:

— Katsokaas! Tuosta meni Cassiuksen tikari läpi! Tuon loven teki salakavala Casca! Mutta tässä on se haava, minkä viilsi Caesarin lemmikki Brutus, ja kun Brutus veti tikarinsa takaisin haavasta, niin katsokaas, miten Caesarin sydänveri hulmahti ulos sen mukana aivan kuin olisi se syöksähtänyt ovelle katsomaan, oliko se todellakin Brutus lemmikki, joka niin epäystävällisesti kolkutti, sillä Brutus, kuten tiedätte, oli Caesarin mielestä enkeli. Ja kun Caesar näki Brutuksen, silloin halkesi hänen suuri sydämensä ja hän luhistui maahan ei petturien iskuista, vaan kiittämättömyyden suuruudesta ja kasvonsa viittaan kätkien hän kaatui Pompejuksen kuvapatsaan juurelle, ja hänen kanssansa kaaduimme me kaikki!

Ja nähdessään, että kuulijat ovat jo kokonaan liikutuksen vallassa ja että nyyhkytys ja itku kuuluu kaikkialta, huudahtaa hän:

— Mitä? Itkettekö te jo, te hyväsydämiset ihmiset, vaikkette ole vielä nähneet kuin Caesarin revityn viitan! — Kas tässä on hän itse, kavaltajien häväisemänä!

Näin sanoen tempaa hän viitan pois ja paljastaa Caesarin haavojen runteleman ruumiin. Tämä näky saattaa kansan äärimmäisen raivon valtaan. — Kostoa murhaajille kuuluu kaikkialta. — Lyökää heidät kuoliaiksi, polttakaa tuhotkaa!

Mutta Antonius tyynnyttää uudelleen kansan eikä päästä raivoa vielä valloilleen.

— Rakkaat ystävät, hän sanoo, ei minun tarkoitukseni ollut yllyttää teitä kapinaan! Ne, jotka tämän teon tekivät, ovat kunnioitettavia miehiä. Minä en tosin tiedä, miksi he tekonsa tekivät, mutta sen he kai itse tulevat teille selittämään. En minä tullut teidän sydämiänne varastamaan. Enkähän minä siihen pystyisikään, sillä minä en ole mikään puhuja, niinkuin Brutus on, vaan aivan yksinkertainen mies. Ja sen tiesivät hyvin ne, jotka antoivat minulle luvan täällä puhua. Muutenhan he eivät olisi sitä lupaa antaneetkaan. Ei minulla ole sukkeluutta, ei lennokkuutta, ei esityskykyä eikä taitoa ihmisten mieliä sanan voimalla sytyttää eikä kiihottaa. Minä puhun vain aivan koruttomasti ja sanon teille ainoastaan sen, minkä te tiedätte ja itse voitte nähdä. Minä näytän teille rakkaan Caesarin haavat, nuo mykät suut, ja pyydän niitä puhumaan puolestani. Mutta jos minä olisin Brutus ja Brutus olisi Marcus Antonius, niin silloin olisi Roomassa yksi, joka lietsoisi teidän mielenne liekkiin ja loimuun ja panisi Caesarin kaikki haavat puhumaan niin, että Rooman kivetkin nousisivat kapinaan!

— Kapinaan! Kapinaan! huutaa kansa. Sytyttäkää tuleen Brutuksen talo! Etsikää salaliittolaiset käsiin!

Mutta vielä kerran hillitsee Antonius kansan raivon ja vaatii hiljaisuutta.

— Rakkaat ystävät, hän huutaa. Tehän olette kokonaan unohtaneet pääasian! Ettehän ollenkaan vielä tiedä, millä Caesar on teidän rakkautenne ansainnut. Tehän unohdatte Caesarin testamentin, joka minun piti teille lukea.

— Niin tosiaankin — testamentti! Testamentti! huutaa kansa heräten kuin unesta.

Ja sitten lukee Antonius Caesarin testamentin, ilmoittaa, että Caesar on määrännyt omaisuudestaan niin ja niin monta drakmaa jokaiselle Rooman kansalaiselle, luovuttanut Tiberin toisenpuoleiset puistonsa ikuisiksi ajoiksi kahsan vapaasti käytettäviksi j. n. e. Ja Antonius lopettaa lukemisensa huudahtaen:

— Semmoinen oli Caesar! Milloin on tuleva hänen kaltaisensa?

— Ei koskaan, ei koskaan! huutaa kansa, jonka raivoa Antonius enää ei tahdokaan hillitä, ja joka vaatien kostoa ja kuolemaa Caesarin murhaajille hajaantuu hurjistuneena ympäri Rooman aiheuttaen salaliittolaisten paon ynnä muut tapahtumat, jotka ovat historiasta tunnetut.

Ja nämä valtavat tapahtumat, jotka sitten aivan ratkaisevasti määräsivät Rooman ja koko silloisen maailman kohtalon, olivat lähinnä seurauksena vain tilaisuuden mukaisesta puheesta! Jos Antonius olisi sattunut lähtemään puheessaan »väärästä äänestä», jollei hänellä olisi ollut niin hieno vaisto havaita, mitä tilaisuus vaati ja niin suurenmoinen kyky tartuttaa oma mielialansa kuulijoihin ja viedä heidät mukanaan, niin kaiken todennäköisyyden mukaan olisi maailman kohtalo muodostunut koko lailla toisenlaiseksi.

Kumpikaan tässä selostetuista puheista ei ole suinkaan suositeltava esikuvaksi kaikissa suhteissa. Molemmissa niissä, mutta varsinkin Antoniuksen puheessa, keinotellaan lauman tunteilla ja intohimoilla paljoa häikäilemättömämmin kuin siveelliseltä kannalta on soveliasta ja sallittua. Mutta tulee muistaa, että ne ovat jo poliittisesti ja siveellisesti rappeutuneen ajan demagogien rappeutuneelle kansalle pitämiä puheita, ja niitten sävy on sen mukainen. Sitä vastoin ne siinä suhteessa, mistä tässä nyt lähinnä on

kysymys, ovat mitä mestarillisimpia näytteitä. Miten kaikkein epävarmimmissa ja arveluttavimmissakin oloissa hienolla vaistolla voidaan terävästi ja oikein ja salaman nopeudella huomata kuulijakunnan mieliala ja tilanteen vaatimukset ja niihin taidokkaasti soveltautuen temmata kuulijakunta vastustamattomasti mukaansa, siitä tuskin voi antaa montakaan havainnollisempaa ja elävämpää esimerkkiä kuin tässä pääpiirteissään selostetun Antoniuksen puheen.

NELJÄS LUKU.

Välittömyys ja havainnollisuus.

1. On puhuttava välittömästi.

Kolmas puhetaidon yksityiskohtainen sääntö voidaan lyhyesti lausua niin, että on puhuttava välittömästi. Tila ei salli kehittää tätä näkökohtaa niin laajasti kuin edellistä. Mutta se ei ole tarpeenkaan, sillä tämän ohjeen sisällys on jokseenkin ilman muuta selvä. Sillä tahdotaan sanoa vain, että puhujan on aina puhuttava jollekin tai joillekin eikä tyhjään ilmaan. Heti ensi hetkestä, kun puhuja ilmestyy yleisönsä eteen, täytyy kuulijain voida huomata ja tuntea, että hän on tullut sanomaan heille jotain eikä pitämään yksinpuheluja tai lausuntaharjoituksia lavalla. Puheen pitäminen on siis oleva luonteeltaan aina keskustelua yleisön kanssa, jossa puhujalla on vain se verraton etu, että hänellä yksin on koko ajan sananvuoro. Mutta silti ei yleisö ole suinkaan kokonaan passiivinen ja aivan kuin olematon keskustelutoveri, ei edes silloinkaan, kun se ei tee mitään äänekkäitä välihuomautuksia eikä kuuluvasti ilmaise mieltänsä. Se ilmaisee silloinkin, kun se istuu ihan hiiskahtamatta, koko ajan joko hyväksymistään tai paheksumistaan, mielenkiintoaan tai välinpitämättömyyttään katseillaan, ilmeillään, eleillään ja koko olemistavallaan. Ja se puhuja,

joka ei näitä kuulijakunnan mielenilmauksia huomaa ja aivan kuin välittömästi ruumiissaan tunne ja johon ne eivät mitään vaikuta, hän voi jokseenkin varmasti itselleen sanoa, että hänen paikkansa ei ole puhujalavalla.

Todellinen puhuminen on aina puhujan ja kuulijakunnan välistä keskinäistä vuorovaikutusta. Missä tällaista vuorovaikutusta puhujan ja kuulijakunnan välillä ei ole, siellä ei ole myöskään puheella mitään todellista vaikutusta. Voi sen vuoksi vähän liioitellen melkein sanoa, että puhetta pitäessään tarvitsee puhuja silmiään ja korviaan melkein yhtä paljon kuin suutaan. Jälkimmäisen avulla hän antaa yleisölle sen, mitä hänellä on sille annettavaa, mutta edellisten avulla hän saa yleisöltä sen, mitä sillä on hänelle annettavaa. Molemmin puolin ikäänkuin kuitataan toiselta saadut antimet uusilla lähetyksillä. Niin pian siis kun puhuja lakkaa saamasta yleisön puolelta tällaisia »kuittauksia», voi hän pitää sitä jokseenkin varmana merkkinä siitä, että hänen omat antimensa eivät ole tulleet perille, eivät ole kohdanneet yleisöä. Joko ne ovat pudonneet välille, tai lentäneet kuulijain päitten yli, tai ei yleisö ole pitänyt niitä sen arvoisina antimina, että se olisi viitsinyt niistä puhujalle kuittia lähettää.

Jotta puhe siis voisi vaikuttaa — mikä tietysti on kaiken puhumisen tarkoitus — täytyy puhujan ja yleisön välillä olla elävä vuorovaikutus. Jotta tämä vuorovaikutus syntyisi ja säilyisi, täytyy puheen olla välitöntä, todella puhumista kuulijoille eikä seinille tai ilmaan. Milloin vuorovaikutus heikkenee tai kokonaan katkeaa, milloin yleisö ei enää »reageeraa» puhujan sanoihin, milloin sanat eivät tunnu sattuvan yleisöön, milloin kuulijain katseet käyvät hajamielisiksi ja uneliaiksi, ryhti hervottomaksi ja väsyneeksi, milloin sanat eivät enää synnytä

äkkinäisiä välähdyksiä silmissä, nopeita värähdyksiä ja nykäyksiä kasvoissa y. m. vaistomaisia liikkeitä, silloin saa puhuja arvata kadottaneensa välittömyyden sävyn esityksestään ja eksyneensä harhapoluille. Joko puhuu hän silloin liian vaikeatajuisesti, ylimalkaisesti ja epähavainnollisesti tai pitkäveteisesti tai seikoista, jotka ovat tarpeettomia tai eivät ainakaan siinä yhteydessä kuulu asiaan, ja silloin on paras mitä kiiruimmiten lähteä hakemaan taasen oikeaa latua ja äänilajia. Ja siitä, minnepäin lähtiessä yleisön mielenkiinto tuntuu taasen vilkastuvan, voi päättää, missä päin oikea latu ja äänilaji on.

Oikean välittömyyden sävyn tapaamisessa on nyt puheen alkamistavalla aivan erikoisen ratkaiseva merkitys. Kuulijain täytyy huomata kohta ensi sanoista, että puhujalla on jotain sanottavana nimenomaan heille eikä vain tarkoitus ylimalkaan puhua. Jos puhuja eksyy alussa esittämään kaikenlaisia ylimalkaisuuksia, jotka saattavat semmoisinaan olla varsin tosia ja hyväksyttäviä, mutta jotka eivät ole sanotut kenellekään erikoisesti, vaan aivan ylimalkaan, ja joitten esittämistä tässä yhteydessä ja juuri tälle yleisölle ei kuulijakunta voi huomata mitenkään erityisesti asiaan kuuluvaksi, jos tyyli on heti alusta alkaen jonkunlaista persoonatonta luento- ja asiakirjatyyliä, niin herpoutuu kuulijain mielenkiinto kohta alussa, he eivät enää odotakaan puhujalta mitään kuulemisen arvoista, ja vaikka puhujalla sitten lopumpana olisi varsin hyvääkin sanottavaa, niin menee se tavallisesti hukkaan, sillä kukaan ei viitsi häntä enää kuunnella. Sen vuoksi on mitä tarkimmin varottava, ettei alota puhettaan kuin joku puhekone tai kuulutusten lukija, joka syytää vain sanoja salin täydeltä kohdistamatta niitä keneenkään. Puhetta ei saa pitää niinkuin veivaisi posetiiviä tai muuta ennakolta

vedettyä hyrrää. Puhetta ei oikeastaan saa ollenkaan »pitää», täytyy vain ruveta sanomaan kuulijoille sitä, mitä oli aikonut heille sanoa.

Oikea välittömyyden ja luonnollisen sanomisen sävy tulee puheeseen aivan itsestään silloin, kun puhujalla vain on oikea ja selvä käsitys tehtävästään ja asemastaan yleisön edessä. Puhujan ei pidä koskaan ajatella näin: minä olen nyt tässä lavalla suorittamassa erästä ohjelmanumeroa, esittämässä taidonnäytettä, antamassa yleisön huomata, mitä olen oppinut ja mihin kykenen. Kunpa minä nyt vain muistaisin sen puheen, jonka kotona valmistin, enkä unohtaisi mitään sommittelemistani vaikutuskeinoista ja loistokohdista, vaan saisin laukaistuksi koko puheen oikein sujuvasti ja komeasti!

Näin voi ajatella akrobaatti, taikatemppujen tekijä, nuorallatanssija, taideratsastaja tai muu sirkus- tai varieteetaiteilija, vieläpä mahdollisesti sellainen laulaja tai muukin soittotaiteilija, joka on ammatissaan pelkkä käsityöläinen, s. o. jolla ei ole itsellään mitään annettavaa, ainoastaan näytettävänä se, mitä muut ovat saaneet häneen »upotetuksi». Mutta näin ei voi eikä saa ajatella puhuja. Ja jos hän näin ajattelee, niin laskeutuu hän samaan luokkaan akrobaattien ja muitten sirkustemppuilijain kanssa, vieläpä usein heitä alemmaksikin, sillä sellaisella puhujalla ei tavallisesti ole edes mitään katsomisen ja kuulemisen arvoista teknillistäkään taituruutta näytettävänä.

Puhujan pitää pikemminkin ajatella tehtävänsä ja asemansa samansuuntaiseksi kuin airueen, joka tulee yleisölle ilmoittamaan jotain. Kaikki ajatukset ohjelmanumeron suorittamisesta, taidonnäytteistä ja erityisesti puheen »pitämisestä» täytyy kokonaan jättää syrjään ja sen sijaan ajatella vain yksinkertaisesti näin: tuossa istuu

edessäni joukko ihmisiä, joille minulla oli jotain sanottavaa. Mitäs se sanottava nyt olikaan ja miten minä saisin sen kaikkein selvimmin ja vaikuttavimmin sanotuksi?

Kun puhuja näin ajattelee ja asemansa näin käsittää, silloin saavat hänen sanansa ihan itsestään sen välittömyyden ja suoraan yleisöön kohdistuvaisuuden leiman, mikä niillä pitää olla, jos niitten mieli vaikuttaa. Ja silloin on myöskin yleisöllä puheen kuultuaan se vaikutus, ettei puhuja tullut lavalle suorittamaan vain erästä ohjelmanumeroa, vaan hän tuli lavalle sanoakseen jotain ja sanoakseen sen nimenomaan heille, kuulijoille.

2. On puhuttava havainnollisesti eli kuvarikkaasti.

Neljäs niistä sanottavan esittämistapaa koskevista ohjeista, joitten teroittaminen on erityisesti tärkeä, kuuluu: on puhuttava havainnollisesti eli kuvarikkaasti.

Tämä ohje on perin tärkeänä täydennyksenä edellisille ja torjuu siten niitä mahdollisia väärinkäsityksiä, joita yksistään edellisten ohjeitten teroittaminen ehkä voisi aiheuttaa.

Edellä on niin moneen kertaan ja niin painokkaasti huomautettu, ettei puhetaito ole mitään temppuilemista eikä näyttelemistä, vaan että luonnollisuus on sen ensimmäinen sääntö ja vaatimus. Tämän voisi nyt joku käsittää niin, ettei puhumisessa tarvitakaan siis mitään erikoista vaivannäköä ja taitoa, kukin sopottaa vain sen, mitä hänellä sattuu olemaan sanottavana, samalla tapaa kuin hänellä jokapäiväisessäkin elämässä on tapana sanottavansa sopottaa, ja siinä kaikki! Silloinhan se on luonnol-

lista ja asianomaisen yksilöllisyyden mukaista puhumista. Ja vielä voi joku arvella, että luonnollisesti puhuakseen täytyy puhua nimenomaan lennottomasti ja vauhdittomasti, mahdollisimman kuivakiskoisesti ja proosallisesti, koska muka vain sellainen puhuminen on vapaata näyttelemisestä.

Tämä kaikki on tietysti perinpohjaista väärinkäsitystä, jonka juuri vasta lausuttu neljäs ohje torjuu, kun sen tarkoitus selitetään ja oikein ymmärretään. Samalla kun se valaisee erään uuden näkökohdan ja puolen puhumistaidossa, osoittaa se myöskin, miten edelliset ohjeet, nimenomaan luonnollisuuden vaatimus, oikein ovat ymmärrettävät.

Puhua luonnollisesti ei ole ensinnäkään suinkaan samaa kuin puhua kuivakiskoisesti ja proosallisesti. Puhumisen tarkoituksenahan on — nimenomaan silloin, kun julkisesta puhumisesta on kysymys — tehdä ajatukset ja elämykset kuulijoille mahdollisimman selviksi, havainnollisiksi ja siten vaikuttaviksi. Tätä ei tee kuivakiskoinen ja proosallinen puhuminen. Se ei ole siis suinkaan mikään luonnollinen, — kaikkein vähimmän luonnollisin — puhetapa, vaan päinvastoin jokseenkin luonnoton. Sillä »luonnoton» on kai sellainen puhumistapa, jolla ei ollenkaan saavuteta sitä tarkoitusta, mikä kaikella puhumisella on.

Toiseksi on suuri erehdys luulla, että juuri se puhumistapa ja vain se puhumistapa, jonka kukin osaa ilman muuta, tarvitsematta harjoitusta ja vaivannäköä, olisi muka luonnollinen puhumistapa. Päinvastoin voi monella luonnostaan olla hyvin luonnoton puhumistapa, niinkuin on paljon ihmisiä, jotka luonnostaan kävelevät, seisovat ja hoitavat koko ruumistaan, syövät tai vieläpä hengittävätkin hyvin luonnottomalla, jopa toisinaan suorastaan hassulla

ja nurinkurisella tavalla. Luonnollisesti korkeammassa ja sanan oikeassa merkityksessä puhuu se, jolle luonnon antama puhelahja on nöyrä ja uskollinen, tehtävänsä ja tarkoituksensa aina ja kaikissa oloissa täyttävä palvelija, t. s. se, joka on puhekykynsä täydellinen herra. Yleensäkinhän on laita niin, että todella luonnollisesti käyttää luontaisia lahjojaan se, joka paraiten saa niillä aikaan sen, mitä varten luonto ne ilmeisesti alkuaan on antanut ja mitä varten ne ovat olemassa. Puhekyky on meillä epäilemättä olemassa sitä varten, että saisimme toisille ihmisille ei ainoastaan mahdollisimman selvästi ilmaistuksi ajatuksemme ja tunteemme, vaan myös ikäänkuin tartutetuiksi ne heihin. Meidän puheellammehan ei olisi mitään järkevää tarkoitusta, jollei sillä tahdottaisi vaikuttaa jotain toisiin ihmisiin: saada heitä tuntemaan, uskomaan ja tekemään jotain. Oman tunteemme tai vakaumuksemme istuttaminen muihin on siis lyhyimmin sanoen kaiken puhumisen ydintarkoitus. Luonnollisesti käyttää nyt puhekykyään se, joka paraiten saavuttaa sillä tämän tarkoituksen. Mutta useimmat ihmiset saavuttavat puhekyvyllään, semmoisena kuin se heillä luonnostaan on, varsin huonosti ja vaillinaisesti tämän tarkoituksen. Ja lahjakkaimmatkin tarvitsevat ankaraa harjoitusta ja suunnitelmallista luontaisen kyvyn kehittämistä, ennenkuin he pääsevät sen käyttämisessä mihinkään huomattavampaan täydellisyyteen. Taito ja luonnollisuus eivät ole siis suinkaan puhumisenkaan alalla mitään vastakohtia. Päinvastoin on korkein taito juuri puhtainta luonnollisuutta ja puhtain luonnollisuus korkeinta taitoa. Kyvyn luonnollinen käyttäminen on nim. sen esteetöntä, tehokasta ja varmasti tarkoituksensa saavuttavaa käyttöä, mutta sellainen käyttö edellyttää juuri mitä suurinta taitoa, jota taasen ei ole

yleensä kenelläkään luonnostaan, vaan vasta ankaran harjoituksen ja kehittämisen perästä.

Kun me ensimmäisenä puhumistaidon erikoisena ohjeena lausuimme sen vaatimuksen, että on puhuttava luonnollisesti, ja nyt viimeisenä ohjeena esitämme vaatimuksen, että on puhuttava havainnollisesti ja kuvarikkaasti, niin eivät nämä vaatimukset ole suinkaan keskenään ristiriidassa, niinkuin pintapuolisesti katsoen ehkä voi näyttää. Päinvastoin johtuu jälkimmäinen vaatimus jokseenkin suoraan edellisestä.

Luonnollisesti puhuu se — kuten jo moneen kertaan on tullut huomautetuksi — joka saavuttaa puheellaan puhumisen varsinaisen tarkoituksen: t. s. se, jonka puhe vaikuttaa. Mutta jotta puhe vaikuttaisi — sitä varten täytyy sen juuri olla havainnollista, s. o. kuvarikasta. Se merkitsee: puhuja ei saa rajoittua lausumaan vain ylimalkaisia, abstraktisia väitteitä, sillä ne yksistään eivät tehoa, eivät varsinkaan pane tunnetta liikkeelle. Puhujan on aina väitteensä »illustreerattava» eli valaistava kuvilla. Hänen on puettava niihin sisältyvä totuus havainnollisiin kuviin esittämällä yksityistapauksia, esimerkkejä, vertauksia, joissa tuo yleinen totuus ikäänkuin silmin nähtävänä ja käsin kosketeltavana ilmenee. Yleiset totuudet ovat puhujalle vain kuin rautalankaa, jonka ympäri hänen on kierrettävä köynnöksiä. Rautalanka on tosin välttämätöntä, sillä ilman sitä ei köynnös pysy koossa, mutta se yksin ei ole mitään näkemisen arvoista. Niin ei ole myöskään sellainen puhe kuulemisen arvoinen, jossa ei ole muuta kuin yleisiä abstraktisia totuuksia. Abstraktiset totuudet eivät ole ensinnäkään semmoisinaan kunnolla ymmärrettäviä, jos ne sattuvat olemaan kuulijoille uusia. Jo tehdäkseen ne edes todella tajuttaviksi täytyy ne siis

»valaista kuvilla», s. o. yksityistapauksilla, esimerkeillä ja vertauksilla havainnollisesti osoittaa, mitä ne oikeastaan tarkoittavat. Jos taasen — niinkuin tavallista on — puhujan esittämät yleiset totuudet eivät ole hänen keksimiään, vaan yhteisomaisuutta ja siis kaikille kuulijoille ennestään tuttuja, niin silloin ei ole mitään syytä niitä sellaisinaan toistaa eikä niitten toistaminen mitään vaikuta — muuta kuin ikävystyttää ja tympäisee vain. Tällaisten kaikille tuttujen yleisten totuuksien toistaminen on siis vain silloin oikeutettu, kun puhuja pystyy jollakin hänelle erikoisella ja vaikuttavalla tavalla niitä havainnollistuttamaan ja tekemään kuulijoille eläviksi. Milloin aivan yleisistä puheista on kysymys — ja semmoisiahan täytyy puhetaidosta puhuttaessa aina etupäässä pitää silmällä — saattaa sanoa, että puhujan varsinainen ansio on tavallisesti vain siinä, miten vaikuttavasti hän pystyy kuulijoille kyllä jo ennestäänkin tunnettuja totuuksia tekemään havainnollisiksi ja eläviksi. Tältä kannalta katsoen voikin sanoa, että puhetaito on vain kyky sanoa se, minkä kaikki oikeastaan ennestään tietävät, sillä tavalla, että heistä tuntuu, etteivät ole sitä tätä ennen vielä likimainkaan tienneet. Ja tämä kyky taasen riippuu — nyt asiaa lähinnä ulkonaisesti katsoen — etupäässä siitä, kuinka omaperäisiin, selviin, havainnollisiin, sattuviin ja voimakkaisiin kuviin puhuja osaa noitten kaikille tuttujen totuuksien ytimen pukea.

Tietysti on kuvarikkauden vaatimuksessa suuria aste-eroja aina riippuen siitä, minkälaatuisesta esityksestä on kysymys. Parlamenttaarisessa puheessa, joka kohdistuu kulunkiarvioon, tieteellisessä esitelmässä, jossa käsitellään joitakin lääketieteellisiä, kemiallisia, fysikaalisia tai äännehistoriallisia lakeja, ei voi tietysti mikään »kukkaiskieli»

tulla kysymykseen, eikä niissä voi käyttää yhtä värikkäitä ja runollisia havainnollistuttamiskeinoja kuin jossain saarnassa tai tunnelmapuheessa. Mutta ytimessään pitää havainnollisuuden ja kuvarikkauden vaatimus niihinkin nähden paikkansa, tietysti vain järkevästi ja asianmukaisesti sovellettuna. Luonnostaan kaikkein kuivimpia ja abstraktisimpiakin tieteellisiä kysymyksiä tai ammatiasioita koskevissa esitelmissä ja puheissa on niissäkin aina otettava huomioon, että yleiset väitteet sellaisinaan eivät paljoa selvitä eivätkä vaikuta. Milloin siis tieteellisenkin esitelmän tarkoituksena on vaikuttaa kuulijoihin jonkun määrätyn käsityksen tai mielipiteen hyväksi, täytyy esitystä »valaista kuvilla», s.o. yleiset väitteet täytyy tehdä selvemmin ymmärrettäviksi esittämällä yksityistapauksia, esimerkkejä, vertauskohtia, joissa selvitettävän mielipiteen totuus havainnollisempana ja sen vuoksi selvempänä ja vakuuttavampana ilmenee. Tietysti ovat nämä esimerkit, vertauskohdat, yksityistapaukset ja muut havainnollistuttamiskeinot näistä »kuivista» asioista puhuttaessa vain huomattavasti verettömämpiä ja värittömämpiä kuin sellaisissa puheissa, joilla on suoranaisemmin tunteeseen kohdistuva luonne.

Muuten on ehkä väärinkäsityksen varalta syytä huomauttaa, että minkään »kukkaiskielen» ja koreasanaisuuden käyttämistä ei havainnollisuuden ja kuvarikkauden vaatimus muillakaan aloilla tarkoita, ei tunnelmapuheissakaan. Ei niissäkään saa olla mitään tarpeetonta, ei mitään lisäkkeitä, joilla ei ole muuta tehtävää kuin olla olemassa ja näyttää itseään. Jokainen sana, jota puhuja käyttää vain sen vuoksi, että se tuntuu hänestä komealta, jokainen vertaus, joka otetaan mukaan vain pelkän kaunistuksen vuoksi, on liikaa. Kaikki sellainen on, ei ainoastaan

hyödytöntä, vaan myös vahingollista, sillä se heikentää puheen vaikutusta. Siksihän korupuheet jättävät tavallisesti mielen niin kylmäksi. Niihin voi aina sovittaa Shakespearen säkeet:

»Sanat kohoo, mieli maassa pysyy,
eipä sanoja, vaan mieltä taivas kysyy.»

Puheessa vaikuttaa vain se, mikä siinä on välttämätöntä, mikä ei ole olemassa vain kaunistuksen vuoksi, vaan sen takia, että se oli puhujalle lähin, luonnollisin ja sattuvin ilmaisukeino sille ajatukselle tai tunteelle, joka kulloinkin ilmaistavana on. Ja tämä sana, vertaus tai muu ilmaisukeino voi olla kuinka jokapäiväinen ja proosallinen tahansa, se tuntuu kuitenkin runolliselta ja mehevältä, jos se vain valaisevasti ja sattuvasti ilmaisee sen, mitä sillä piti ilmaistaman. Toisaalta saattaa puheessa monasti olla paljon hyvin lennokkaita, mahtavia, eriskummallisia ja rohkean omatekoisia sanoja, käänteitä ja kuvia eikä puhe silti tee vähintäkään korupuheen vaikutusta, jos kuulijalla on se tunne, että puhuja todella tarvitsi juuri noita sanoja ja kuvia, että hän tarttui niihin sisäisestä pakosta, koska ne näyttivät hänestä paraiten ilmaisevan sen, mitä hän ilmaista tahtoi. Puheessa ei ole siis koskaan se korua, mikä jotain sisäistä ilmaisee ja mikä vain juuri tätä ilmaisua varten on olemassa. Puheessa on kaikki se korua, mikä ei mitään sisäistä ilmaise ja millä ei ole tarkoituskaan mitään ilmaista. — Tämän nojalla voi aina jotenkin helposti erottaa kuvarikkaan ja korupuheen toisistaan.

Kuvarikkaasti on siis puhuttava ei sen vuoksi, että se kuuluu koreimmalta, vaan sen vuoksi että se on vaikuttavinta ja samalla tarkoituksenmukaisinta. Ja vaikuttavinta on se sen vuoksi, että elävä, havainnollinen, verevä ja

värikäs kuva selvittää jonkun ajatuksen paremmin ja liikuttaa tunnetta tehokkaammin kuin kalpea ja laiha käsite. Puhujillekaan ei voi senvuoksi antaa parempaa yleisohjetta kuin sen, minkä Goethe antaa kaikille taiteilijoille sanoessaan: »Bilde, Künstler, rede nicht!» »Kuvaa taiteilija, elä puhu!» Niin ristiriitaiselta kuin puustavillisesti otettuna tuntuukin kieltää puhujaa puhumasta, on tämä lause, oikein ymmärrettynä, sittenkin puhujataidonkin kultainen ohje. »Kuvaa, puhuja, elä vain puhu!» Se merkitsee: anna eläviä, havainnollisia ja värikkäitä kuvia, elä kalpeita, karuja ja kalseita käsitteitä ja yleisiä totuuksia! Elä vain sano: asia on niin ja näin: näytä, millainen se on, pane se ilmielävänä eteemme, vaikkapa vain sisäisenkin silmämme eteen! Yksi ainoa oikein havainnollinen ja onnistunut esimerkki tai sattuva vertaus selvittää usein kuulijoille jonkun ajatuksen paremmin ja tekee sen vaikuttavammaksi kuin tuntikausien pelkästään käsitteelliset, epähavainnolliset ajatuskehittelyt. Kaikkein vaikeimpia ja syvällisimpiäkin filosoofisia totuuksia voidaan monasti tällä tavalla sattuvain esimerkkien ja vertausten avulla ihan kuin nuijalla iskeä yhtäkkiä hyvinkin oppimattomain ja kehittymättömäin kuulijain päähän niin syvään, että he muistavat ne ikänsä. Useimmiten onkin laita niin, että vähänkin korkeampia ja vaikeampia asioita käsittelevistä luennoista ja esitelmistä jää kuulijoille, joilla ei ollut alalla ammattitietoja, mieleen vain muutamia sattuvia ja valaisevia esimerkkejä ja vertauksia, joitten varassa itse asia pysyy heille selvänä ehkä koko iän, niin että he sen sisäisesti ymmärtävät, vaikkeivät ehkä osaisikaan sitä täsmällisiin käsitteisiin pukea ja muille selittää muuten kuin kertomalla nuo mieleen jääneet esimerkit tai vertaukset. Ja jos esitelmöitsijä on laiminlyönyt sel-

laisilla ajatuksiaan valaista, ovat ne hyvin usein jääneet käsittämättömiksi useimmille kuulijoille tai ainakin pian mielestä häipyneet.

Yksityistapausten, esimerkkien ja vertausten käyttäminen, s. o. yleensä kuvarikkaasti puhuminen, ei ole ainoastaan siitä syystä välttämätöntä, että niin puhuen ajatukset tulevat paraiten selviksi ja ymmärrettäviksi. Niin on puhuttava myöskin sen vuoksi, että sellainen puhumistapa paraiten herättää mielenkiintoa ja vaikuttaa. »Detailliren heisst interessiren» sanoo saksalainen. Se merkitsee: mielenkiinnon herättäminen vaatii yksityiskohtaistumista. Jos esim. raittiuspuhuja vain ylimalkaisesti väittää, että väkijuomain nauttiminen turmelee ihmisen terveyttä ja aiheuttaa kaikenlaista aineellista ja henkistä kurjuutta, niin eivät nämä yleiset väitteet, vaikkapa jokainen myöntääkin ne tosiksi, sellaisinaan kenenkään mieltä kiinnitä, eivät vaikuta eivätkä vakuuta. Mutta jos hän kutakin väitettään valaisee havainnollisilla esimerkeillä, niin on asia aivan toinen. Jos hän yksityiskohtaisesti kuvailee, mitä alkohoolin nauttiminen vaikuttaa eri elimiin: sydämeen, vatsalaukkuun, munuaisiin, mitä erikoisia vammoja ja sairauksia se aiheuttaa, ja vielä parempi, jos hän näyttää tätä vaikutusta valaisevia suoranaisia kuvia — niinkuin raittiuspuhujilla onkin tapana — niin käy asia kuulijoille aivan verrattomasti elävämmäksi, mielenkiintoisemmaksi ja vaikuttavammaksi. Samaten on hänen tietysti yksityistapauksilla ja esimerkeillä valaistava toistakin, alkoholin yleistä kurjistuttavaa vaikutusta koskevaa väitettään, muuten se jää vain kuolleeksi kirjaimeksi. Hän voi esittää esim. rikostilastoa, joka valaisee juoppouden ja rikollisuuden keskinäistä yhteyttä, ja muuten niin kuivilla ja hengettömillä numeroilla on

tällaisissa tapauksissa usein aivan erinomaisesti havainnollistuttava ja suorastaan järkyttävä vaikutusvoima. Mutta varsin tehokasta on myöskin kertoa suorastaan elävästä elämästä otettuja yksityistapauksia, joitten täytyy tietysti olla sellaisia, että ne erikoisen sattuvalla ja terävällä tavalla valaisevat juuri sitä, mitä niillä valaistaman piti.

Kun tässä nyt on kysymyksessä osoittaa, kuinka tärkeää ja välttämätöntä on puhua havainnollisin kuvin eikä kuivin ja kalpein käsittein, s. o. valaista aina yleiset väitteet yksityiskohtaisilla esimerkeillä, lienee paikallaan valaista tätä väitettä itseäänkin jollakin vielä yksityiskohtaisemmalla esimerkillä kuin edellä esitetyt ovat olleet. Silloin saatamme kertoa erään kohdan mainehikkaan ranskalaisen kirjailijan *Rostandin* »Cyrano de Bergerac» nimisestä näytelmästä, kohdan, jossa tosin ei ole kysymys suoranaisesti puhetaidosta, mutta jolla kuitenkin on täysi soveltuvaisuus puhetaitoonkin. Mainitun näytelmän henkilöitten joukossa on m. m. Roxane niminen kauneudestaan kuuluisa nainen, jolla on paljon ihailijoita. Näihin ihailijoihin kuuluu m. m. eräs nuori aatelismies, joka on älynlahjoiltaan varsin heikko, mutta jolla on edullinen ulkomuoto. Roxane, joka ei tätä ihailijaansa tarkemmin tunne, kiintyy vain hänen miellyttävään ulkomuotoonsa ja on taipuvainen asettamaan hänet muitten ihailijainsa edelle. Tämän suoslon nojalla saa nuori aatelismies Roxanelta lupiin lemmenkohtauksen ja onnesta vavisten saapuu hän kaunilna kuutamoisena iltana rakastettunsa parvekkeen alle, minkä kaidepuun ääreen Roxane itse pian ilmestyy. Roxane oli nyt tietysti kuvitellut saavansa kuulla tältä kauniskasvoiselta nuorukaiselta mitä hehkuvimman ja sytyttävimmän lemmentunnustuksen ja täynnä ihanaa

odotusta, ihan pelkkänä korvana, nojautuu hän kaidepuun yli.

— Roxane, — — minä — rakastan sinua! kuuluukin sieltä alhaalta änkyttelevä ja vapisevin huulin lausuttu kuiskaus.

— Niin, niin, vastaa Roxane, sen minä kyllä tiedän — mutta kerro, kerro!

— Roxane, — minä — ra-kas-tan sinua! toistaa nuorukainen yhä samalla surkealla äänellä.

— Sen minä tiedän, sen minä tiedän! vastaa Roxane yhä kiihkeämmin. — Mutta kerro, kerro! Selitä tarkemmin! Sano, miten rakastat!

— Roxane, — minä vain ra-kas-tan sinua! toistuu alhaalta sama ruikuttava tunnustus eikä siihen sen enempää tule.

Voi nyt hyvin arvata, että lemmenkohtauksen, jossa rakastajalla ei ole tämän enempää sanottavana, täytyy päättyä sangen nolosti. Ja semmoinen rakastaja saa samalla myös itselleen sanoa, että toista kertaa ei hänellä enää ole asiaa ainakaan sen parvekkeen alle. Siellä ei ole vasta enää oleva kukaan hänen lemmenruikutuksiaan kuulemassa, jos hän itse olisikin kyllin älytön mennäkseen niitä sinne vielä toistamaan.

Tämä nuori aatelismies oli siis varoittava esimerkki kaikille rakastajille. Mutta kun me tässä yhteydessä esitimme hänen surkean kohtalonsa, niin ei se tapahtunut tarkoituksessa antaa ohjeita rakastajille, vaan puhujille. Tämä nuori aatelismies on nim. samalla kun hän on mitä surkeimmin epäonnistunut rakastaja, myöskin oikea epäonnistuneen puhujan perikuva, ja semmoisena mitä varoittavin esimerkki kaikille niille, jotka eivät tahdo puhujina tehdä yhtä noloa vaikutusta kuin tämä nuori aatelis-

mies teki rakastajana. Aivan niinkuin Roxane huusi tälle rakastajalle kuultuaan hänen ylimalkaisen lemmentunnustuksensa, jonka hän luonnollisesti jo ennakolta tiesi: Kerro! Kerro!, niin huutaa yleisökin katseillaan, ilmeillään ja kaikilla odotusta ilmaisevilla eleillään puhujalle, joka lausuu ylimalkaisia totuuksia: Tuon tiedämme! Se kaikki on meille tuttua! Mutta kerro, kerro! Esitä tarkemmin! Näytä, elä vain sano! Ja puhuja, joka ei siihen pysty, joka tuon onnettoman rakastajan tavoin toistaa vain samaa »minä rakastan», löytämättä mitään omaperäisiä, yksityiskohtaisemmin valaisevia havainnollistuttamiskeinoja yleiselle totuudelleen, tekee viisaimmin, jos on nousematta puhujalavalle, sillä kaikessa tapauksessa tulee hänelle sieltä nolo ja surkea lähtö.

Kysytään nyt taasen ehkä: Mistä puhuja saa sellaisia sopivia yksityistapauksia, esimerkkejä, vertauksia ja kuvia, jotka sattuvasti valaisevat ja havainnollistuttavat hänen esittämiään yleisiä totuuksia?

Tietysti riippuu näitten löytäminen aina suuressa määrin luontaisista kyvyistä: mielikuvituksen rikkaudesta, tunteen elävyydestä, älyn korkeudesta ja nopsuudesta, ja kenellä näitä lahjoja ei ole, hänelle ei voida niitä opetuksella antaa. Mutta paljon voidaan tässä suhteessa saavuttaa opettamalla ja oppimalla ja yleensä järkiperäisellä itsensä kehittämisellä. Tässä tulee nyt ensinnäkin lukeneisuus ja tietorikkaus suureksi avuksi. Kaunokirjallisuus, historia, filosofia ja yleensä koko inhimillisen tiedon ala tarjoaa puhujalle aivan äärettömiä valmiita aarteita. Täytyy ne vain etsiä ja osata niitä oikeassa paikassa käyttää. Yleensä voikin sanoa, että kaikkein suurimmillakin luontaisilla puhujalahjoilla, vieläpä itsenäisellä ajatuskyvylläkin varustettu puhuja verraten pian tyhjentää itsensä

eikä jaksa enää herättää mielenkiintoa, jollei melkoinen tietorikkaus ole luontaisia lahjoja kannattamassa ja täydentämässä. Niinkuin syvinkin lähde pian kuivuu, jollei siihen valu alna uutta vettä kauvempaa tulevista vesisuonista, niin ehtyy ja tyhjentyy lahjakkainkin ihminen pian, jollei hän alati ime uutta mehua ihmiskunnan vuosituhansien työllä kerätystä tietovarastosta. Aikojen kuluessa on ajateltu niin paljon ihania ja syviä ajatuksia ja tulkittu niin vaikuttavasti ihmissydämen kaikkia mahdollisia elämyksiä, että meillä, etsiessämme ilmausta omille ajatuksillemme ja tunteillemme, on niin paljon valmista tarjona, kun valn osaamme sen löytää. Monasti voikin jonkun terävän ja sattuvan ajatuksen tai vaikuttavan ja syvän tunne-ilmauksen löytäminen tuntua meistä aivan kuin suurelta uudelta keksinnöltä ja avata meille yhtäkkiä niin selvittäviä ja suuria näköaloja, että sellainen löytö muodostuu aivan merkkitapaukseksi henkisessä kehityksessämme. Sydämessämme on monasti pitkiä aikoja voinut liikkua tunteita, jotka ovat meille merkitseviä, mutta niin utuisia ja kaaosmaisia, etteivät ne muodostu miksikään todellisiksi elämyksiksi. Päässämme on voinut kauvan kierrellä ajatuksia, joissa on syvällisyyttä, mutta jotka ovat meille itsellemme toistaiseksi niin hämäriä ja epämääräisiä, etteivät ne voi muodostua todelliseksi henkiseksi omaisuudeksemme. Sitten tapaamme sattumalta runoudessa tai muussa kirjallisuudessa jonkun kohdan, mietelmän tai lauseen, jossa tuo ajatus tai elämys, mikä aivan kuin muodotonna ja vielä syntymättömänä mielessämme liikkui, on naulittu sanoiksi niin terävällä ja sattuvalla tavalla, että meiltä yhtäkkiä putoavat kuin suomukset silmistä ja me näemme kuin salaman leimauksessa kirkkaana ja selvänä sen, mille itse olimme turhaan hakeneet muotoa ja ilmaisua.

Tällaiset ihmiskunnan suuresta tietovarastosta kerätyt löydöt voivat nyt tietysti tehdä puhujalle aivan erinomaisia palveluksia. Ajatus tai elämys, jota hän tahtoo ilmaista, selviää hänelle itselleen ja kuulijoille usein aivan verrattomasti paremmin, jos hän sattuu löytämään sopivan kohdan runoudesta, tapauksen historiasta tai mietelmän filosofiasta, jossa asia on sattuvasti sanoiksi naulittu, kuin jos hän vaivaloisesti rupeaa antamaan sille omatekoista muotoa. —

Tietysti on nyt vain huomattava, ettei koskaan pidä kertoa anekdootteja, historiallisia tapauksia tai muita juttuja vain kertoakseen eikä siteerata runoilijoita ja filosoofeja vain siteeratakseen, noilla sitaateilla komeillakseen ja muka oppineisuuttaan ja lukeneisuuttaan näyttääkseen. Kertomukset ja sitaatit ovat ainoastaan silloin puheessa oikeutetut, kun niillä on ilmeisesti selvä ja määrätty tehtävänsä, kun niillä tahdotaan jotain ilmaista ja kun ne todella soveltuvat ilmaisemaan sitä, mitä niillä ilmaista tahdotaan. Kaikki kertominen tai siteeraaminen kertomisen tai siteeraamisen itsensä vuoksi tai pelkästään komeuden takia vaikuttaa samalla tavalla kuin muukin tarkoitukseton koru, nim. puheen vaikutusta heikentäen.

Sopivien esimerkkien, kuvien ja muitten havainnollistuttamiskeinojen löytämisessä tulee nyt vielä kysymykseen se, mitä jo aivan alussa sanottiin henkisen pääoman kasaamisesta. Jotta puhujalla tarvittaessa olisi sopivia esimerkkejä, kuvia ja vertauksia käsillä, täytyy hänen sellaisia nimenomaan t a l l e t t a a. Ei ainoastaan itselle selkeneviä sattuvia ajatuksia ja merkitseviä elämyksiä ole säilytettävä mielessä, myöskin kirjallisuudessa esiintyviä käänteitä, kuvia, tapauksia ja mietelmiä, joissa merkitseviä inhimillisiä ajatuksia ja elämyksiä on valaisevaan muotoon valettu, on pantava tallelle ja muistiin sekä itseä että muita varten.

VIIDES LUKU.

Valmistus, alkaminen, lopettaminen.

1. Miten on puhetta valmistettava?

Lisättäköön tähän vielä joitakin huomautuksia muutamista puhetaidon erikoiskysymyksistä, joihin nähden on olemassa paljon epävarmuutta ja erimielisyyttä.

Yksi sellainen kysymys on: Miten on puhetta valmistettava? On tosin olemassa paljon »suuria sieluja» ja omatekoisia »neroja», joille tämä kysymys ei aiheuta vähintäkään päänvaivaa eikä epävarmuutta ja joilla on siihen kohta vastaus valmiina, vieläpä lyhyt ja repäisevä. Heidän vastauksensa kuuluu: Ei mitenkään! Puhetta ei ole ollenkaan valmistettava! Todellinen puhuja jättää kaiken hetken varaan ja luottaa vain yksinkertaisesti siihen, että »henki» sitten itse puhumistilaisuudessa sanoo hänelle, mitä on puhuttava ja miten.

Se, joka täydellä todella tahtoo asettaa tällaisen ajatuksen puhujien noudatettavaksi yleiseksi ohjeeksi, hänestä voi jo ennakolta joltisellakin varmuudella sanoa, että hän on niin pintapuolinen ihminen ja hänellä on niin vähän käsitystä todellisesta puhetaidosta, että hän varmaankaan ei osaa puhua ei valmistamatta eikä valmistaen, ei nim. puhua mitään kuulemisen arvoista. Mitä nimen-

omaan »hengen» avustukseen tulee, johon kevytmieliset, pintapuoliset tyhjänpuhujat niin rehentelevästi luottavat, niin kulskaa henki vielä tänä päivänä jokaiselle valmistumattomalle puhujalle, jolla on edes sen verran älyä, että hän hengen kuiskausta ymmärtää, korvaan suunnilleen samaa, mitä se yleisesti tunnetun kertoman mukaan kuiskasi kerran *Klaus Harmsilie,* aikoinaan hyvinkin kuuluisalle saarnaajalle. Harms oli nim. kerran joutunut hauskaan seuraan, jossa hän viipyi niin kauan, ettei hänelle jäänyt tarpeellista aikaa saarnansa valmistamiseen. Kun hän tämän johdosta hätäili ja oli levoton, lohduttivat ystävät häntä leikillisesti lausuen: Ole huoleti, Klaus Harms! Pyhä henki kyllä saarnatuolissa kuiskaa sinulle korvaan, mitä sinun on sanottava! Saarnan jälkeen tapasi eräs ystävistä Harmsin ja kysyi häneltä: No, kuulitkos Pyhän hengen kuiskausta saarnatuolissa? — Kyllä, vastasi Harms, kuulin hyvin selväänkin. Kun minä seisoin saarnatuolissa, kuiskasi henki minulle korvaan hyvin kuuluvasti; Mene kotiisi, Klaus Harms, ja häpee! Tuossa on ihmisiä, joille puheesi voisi jotain merkitä ja joilla olisi oikeus vaatia sinulta jotain muuta kuin sellaisia tyhjiä sanoja, joita sinä tänään vain voit heille antaa. Varo tekemästä itseäsi toista kertaa syypääksi tällaiseen laiskuuteen ja kevytmielisyyteen!

Tietysti on nyt paljonkin tilaisuuksia, jolloin tosin sekä voi että täytyy puhua valmistamatta. Sekä kansojen, yhdyskuntien että yksityisten elämässä sattuu merkkitapauksia ja käänteitä, jotka tulevat kuin yllätyksenä ja vaativat monasti sopivaa sanaa sanottavaksi heti. Siihen täytyykin kehittyneen ihmisen ja vähänkin tottuneen puhujan kyetä. Se, jonka suuren onnettomuuden tai äkkinäisen ilon kohdatessa kokonaista kansaa, yhdyskuntaa

tai joitakin yksityisiä tai jonkun tärkeän, merkitsevän tilaisuuden vaatiessa ilmaistavaksi heti ne ajatukset ja tunteet, joita tilaisuus erinomaisen voimakkaasti ja selvästi kaikissa herättää, ensin täytyy mennä kotiin miettimään, mitä hän oikeastaan tämän merkitsevän tapahtuman tai tilaisuuden johdosta ajattelee ja tuntee ja panemaan se paperille, tekee paraiten, jos jää sille tielle, sillä kun hän konsepteineen kotoaan palaa, on sellaisissa tiloissa tavallisesti jo liian myöhäistä enää sanoa sitä, mikä olisi pitänyt heti sanoa ja mikä ainoastaan h e t i sanottuna olisi voinut todella vaikuttaa ja vastata tarkoitustaan. Oikea psykolooginen hetki on silloin tavallisesti ohi, ja se, mikä sen ohi mentyä sanotaan, tulee »post festum» (juhlan jälkeen) eikä enää voi tuntua siltä, miltä sen pitäisi tuntua, nim. merkitsevän tapahtuman tai hetken herättämän v ä l i t t ö m ä n tunteen ilmaukselta.

Tällaista sekä julkisen että yksityisen elämän merkkitapausten ja äkkikäänteitten vaatimaa improvisatio- eli tuokiopuhekykyä täytyy olla jokaisella puhujalla ja varsinkin kaikilla henkilöillä, jotka ovat jollakin tavalla edustavissa asemissa. Ministeri, joka ei valmistautumatta pysty sanomaan mitään kansalle, joka iloitsee suuresta voitosta tai jota äkkiä on kohdannut sanoma musertavasta tappiosta tai muusta raskaasta onnettomuudesta, puoluejohtaja, joka ei kykene tulkitsemaan heti tilaisuudessa jonkin merkitsevän aatetoverin kuolinsanoman herättämää surua tai muun puoluetta kohdanneen, äkkinäisen onnen tai onnettomuuden synnyttämää mielialaa, pappi, joka vain ennakolta tehdystä tilauksesta löytää elämän äkkikäänteissä monasti heti tarvittavat hengellisen lohdutuksen tai neuvon sanat, kuolunjohtaja, joka vasta huomenna tai ylihuomenna kykenee sanomaan oppilailleen jotain

jonkun merkkitapauksen johdosta, joka tänään sattui — kaikki nämä henkilöt voivat ehkä kyllä olla muuten erinomaisen kunnollisia ja kyvykkäitä ihmisiä, mutta kukaan heistä ei ole oikea mies sille paikalle, johon hän on sattunut joutumaan.

Muuten ei tämä elämän äkkikäänteitten ja merkitsevien tilaisuuksien vaatima valmistautumaton puhuminen ole yleensä niin erikoisen vaikeaakaan. Sellaisissa tapauksissa ei puhujan tavallisesti tarvitse itsensä keksiä oikeastaan mitään uutta eikä omaa. Nuo tilanteet ovat nim. tavallisesti itse semmoisinaan niin kaunopuheiset, niin täynnä tunnelmaa ja vaikuttavaisuutta, ne ikäänkuin huutavat niin selvästi korvaan, mitä on sanottava, ettei puhujan oikeastaan muuta tarvitse kuin lainata niille suunsa, pukea vain sanoiksi ne ajatukset ja tunteet, jotka erinomaisen selvinä ja voimakkaina kaikkien mielissä liikkuvat. Tietysti tekee yksi tämän paremmin, toinen huonommin, mutta jollakin tavalla täytyy jokaisen vähänkin edustavassa asemassa olevan sivistyneen henkilön pystyä se tekemään.

Mutta kun puheen valmistamisesta on kysymys, silloin on jätettävä nämä elämän merkkitapaukset ja äkkikäänteet ja niitten vaatima valmistautumaton esiintyminen kokonaan syrjään. Sellaiset tapaukset kuuluvat nim. aina suuriin poikkeuksiin. Se joka varustautuisi esiintymään puhujana vain sellaisissa tapauksissa, menettelisi jokseenkin samoin kuin henkilö, joka rakentaisi kulunkiarvionsa vuoden kuluessa hänen osalleen mahdollisesti lankeavien arpajaisvoittojen varaan. Puhumistaitoa tarvitaan ennen kaikkea elämän säännöllisissä tarpeissa ja tavallisissa tilaisuuksissa, ja niitä silmällä pitäen on puheen valmistaminenkin ajateltava. Papin täytyy saarnata joka sunnun-

tai, usein vielä viikollakin, asianajajan on esiinnyttävä oikeudessa ehkä monastikin viikossa, poliitikon pidettävä kymmeniä ehkä satojakin puheita eduskunnissa, juhlissa, puoluekokouksissa y. m. tilaisuuksissa, ja aivan tavallisten maallikoittenkin esiinnyttävä ehtimiseen puhumassa iltamissa, juhlissa, kansanvalistustoimissa y. m. sellaisissa tilaisuuksissa. Eivätkä nämä tilaisuudet ole tavallisesti luonteeltaan suinkaan mitään »historiallisia», erinomaisen tunnelmarikkaita merkkitilaisuuksia, jotka huutaisivat puhujan korvaan, mitä hänen on puhuttava. Kyllä puhujan on se kauniisti itsensä keksittävä tilaisuuden usein antamatta edes mitään avustavaa johtoakaan siihen. Ja jokseenkin varmaa on myös, että hänen on se tavallisesti keksittävä, jo ennenkuin hän puhujalavalle astuu. Se joka astuu yleisönsä eteen tilaisuudessa, joka ei semmoisenaan ole kaunopuhelias ja innoittava, tietämättä vielä vähääkään, mitä hän aikoo sanoa, ei ole sitä myöskään lavalla keksivä. Hän voi kyllä hädissään syytää sanoja, ehkä hyvinkin paljon, mutta niissä ei voi olla mitään lujempaa yhteyttä eikä syvempää ajatusta. Ainoastaan hölmö ja narri voi sen vuoksi keottaakaan uskotella muille, että hän muka aina puhuu »ihan valmistamatta» ja vasta lavalla keksii, mitä on sanottava. Ajatteleva ihminen ei ole sellainen automaatti, josta voi puistaa tai nykäistä minä hetkenä hyvänsä puheen tai esitelmän mistä asiasta hyvänsä, sellaisistakin, joita asianomainen henkilö ei ole koskaan ennen ajatellut, aivan niinkuin asema-automaateista voi nykäistä, sopivan kolikon sisään pistettyään, joko suklaakappaleen, tulitikkulaatikon, postikortin tai asemasiltapiletin. Ja se, joka tällaista itsestään väittää, ei suinkaan sillä aseta itseään edulliseen valoon, vaikka hän tyhmyydessään niin luulee. Tosiasiassa onkin tämä

valmistautumattomuudella kerskaileminen useimmiten vain tyhjää rehentelyä. Itse asiassa sellaiset puhujat, jotka aina ovat esiintyvinään ihan valmistautumatta, tavallisesti ahertavat päivä- ja yökausia hiessä päin puheittensa ääressä saamatta sittenkään mitään kunnollista kokoon. He koettavat vain muille uskotella aina esiintyvänsä valmistautumatta, koska he luulevat sen kohottavan heidän kunniaansa muitten silmissä ja herättävän ihailua heidän erinomaista lahjakkaisuuttaan kohtaan. —

Puhujataidon suurilla mestareilla on nyt tosin ollut aivan päinvastainen käsitys puhujan kunniasta. Useimmat heistä — ja nimenomaan suurimmat — ovat pitäneet kunnianaan — ei valmistautumattomuutta — vaan juuri päinvastoin perinpohjaista valmistautumista. *Demosthenes*, jonka puheita joku kielevä ammattitoveri oli moittinut siitä, että ne tuoksuivat lampunkatkulta, käänsi tämän moitteen itselleen kiitokseksi ylpeydellä lausuen, että hän tosiaankin käytti aina tuntikausia yksinäiseen mietiskelyyn ja valmistautumiseen, ennenkuin hän astui kansan eteen puhumaan. Ja hän lisäsi, että hän teki näin juuri senvuoksi, että hän kunnioitti kansaa eikä katsonut soveliaaksi tarjota sille mitään huonosti valmistettua ja hätiköiden ajateltua. Ja *Cicero*, toinen vanhanajan suuri puhuja, piti valmistautumista niin tärkeänä, että hän kerran lahjoitti vapauden eräälle orjalle, joka toi hänelle sen ilosanoman, että eräs oikeudenistunto, jossa Ciceron piti esiintyä, oli lykätty päivää myöhemmäksi ja hänelle siten jäi enemmän valmistautumisaikaa.

Ja tosiasiassahan onkin niin, että ken antaa jotain arvoa kuulijoilleen, itselleen ja puhutulle sanalle, hän ei voi pitää muuna kuin kevytmielisyytenä ja järjettömyytenä sellaista puhetaidon ohjetta, jonka mukaan olisi puhuttava

vain, mitä »sylki suuhun tuo», niinkuin jokapäiväinen lauseparsi kuuluu. Puhujan on aina valmistauduttava. Kysymys on vain, miten?

Yksi ja useimmista alottelijoista turvallisimmalta tuntuva valmistautumistapa on se, että kirjoittaa koko puheen valmiiksi ihan täydellisesti ja lukee sen sitten puhumistilaisuudessa paperista. Tällä menettelytavalla onkin monet etunsa. Ensinnäkin saa puhuja täten jo ennakolta jonkunlaisen varmuuden siitä, onko hänellä mitään sanottavaa. Jos hän on ihan kokonaan tyhjä, jos ei hänellä ole ajatuksen hiventäkään ilmaistavana, niin silloinhan ei voi paperillekaan tulla mitään. Mutta jos hänelle nyt kasaantuu eteen täyteen kirjoitettu liuska toisensa jälkeen, ja lopulta hänellä on niitä kokonainen tukku kädessä, niin silloinhan hän tietää varmasti ainakin sen, ettei hänen tarvitse pelätä jäävänsä puhumistilaisuudessa ihan sanattomaksi. Jotakin hänellä on oleva sanottavaa, olkoonpa se nyt sitten vaikka kuin huonoa. Toiseksi tulee näin menetellen puheeseen varmemmin jotain ajatuksellista yhtenäisyyttä ja lauserakenne muodostuu tavallisesti myös paremmaksi. Jos puhumiseen aivan tottumaton ja varsinkin arkaluontoinen henkilö koettaa pitää puheensa vapaasti, niin voi sattua, että hän itse tilaisuudessa niin hämmentyy ja joutuu sellaisen pelon valtaan, ettei hänen puheeseensa tule mitään yhteyttä, hän sotkee yhteen ummet ja pimeät, hyppää hädissään yhdestä asiasta toiseen ja esittää änkyttäen niin raajarikkoisia lauseita, ettei kukaan voi niitä edes kunnolla ymmärtää. Tällaista ei voi niin helposti tapahtua, jos puhe on ennakolta kirjoitettu ja se luetaan paperista. Kotona kaikessa rauhassa kirjoittaessa on sentään aikaa tyynesti miettiä. Silloin ei ajatuskykyinen ihminen voi panna paperille peräkkäin asioita, joilla ei ole

mitään yhteyttä, eikä rakentaa lauseita, jotka ovat aivan raajarikkoisia.

Ennen kaikkea on nyt kuitenkin tämän menettelytavan suuri etu se, että se on kaikista turvallisin. Nuo valmiiksi kirjoitetut paperiliuskat ovat alottelevalle, arkaluontoiselle puhujalle kuin varma pelastusrengas. Niinkauan kuin ne ovat hänellä kädessä, ei hän voi kokonaan upota. Tämä tieto tekee hänet levolliseksi. Hän on ennakolta varma, että hän ainakin saa sanotuksi sen, mitä hänellä sanottavana on, ja siis ainakin jollakin tavalla suoriutuu tehtävästään. Sillä niin kovasti ei nyt sentään voi arintakaan pelottaa, ettei hän kykenisi paperista ymmärrettävästi lukemaan omaa kirjoittamaansa ja tietysti jo kotona moneen kertaan läpi lukemaansa esitystä.

Kaikista näistä syistä täytyy puheen täydellistä kirjoittamista ja sen paperista lukemista pitää aivan tottumattomille ja varsinkin erityisen arkaluontoisille esiintyjille ehkä sopivimpana alottelemismuotona. Ja pohjaltaan on rohkeillekin varsin hyväksi kouluutukseksi, jos he kirjoittavat ensimmäiset puheensa ihan täydellisesti ja varmuuden vuoksi pitävät ainakin paperinsa helposti saatavilla niitä esittäessäänkin. Puheen täydellinen kirjoittaminen pakottaa ajattelemaan sen ihan yksityiskohtia myöten valmiiksi, ja sellainen jonkun asian tai ajatusjakson miettiminen ihan pienimpiä yksityiskohtiaan myöten selväksi on jokaiselle hyvin terveellistä, se kun totuttaa perusteellisuuteen ja estää tyytymästä vain aivan hatarasti, pintapuolisesti ja ylimalkaisesti ajateltuihin suunnitelmiin ja luonnoksiin, joissa sitten, kun ne pitää esittää, saattaakin ilmestyä hyvin suuria aukkoja, ristiriitaisuuksia, vieläpä asianomaiselle suunnittelijalle itselleen kokonaan epäselviksi ja hämäriksi jääneitä kohtia.

Vielä sittenkin kun tämä perusteellisuuteen totuttamisen näkökohta ei enää tule ainakaan minään painavana tekijänä kysymykseen, voi esiintyä tapauksia, jolloin puheen ihan täydellinen kirjoittaminen ja sen paperista lukeminen on ei ainoastaan täysin oikeutettu, vaan myös luonnollisin menettely. Puheet, joilla on jonkunlaisen ohjelmajulistuksen, valtiollisen tai oikeudellisen, virallisen tai muuten erikoisesti laajakantoisen asiakirjan luonne, on jo käytännöllisistä syistä tarpeen kirjoittaa ennakolta sanasta sanaan ja tavallisesti myös paperista lukien esittää. Sellaisissa puheissa ja lausunnoissa voi nim. usein joka sana ja käänne olla tärkeä. Senvuoksi täytyy puhujan voida olla varma, että hän esittää lausuntonsa ihan tavulleen niin kuin se ennakolta oli suunniteltu, ja historiallisista, valtiollisista, vieläpä toisinaan oikeudellisistakin syistä on myös usein välttämätöntä, että jälestäpäinkin voidaan ihan tarkalleen sekä todeta että todistaa, mitä sellainen lausunto sisälsi. — Mutta tällaiset korkeanpoliitilliset, viralliset ja oikeudelliset julistukset ja lausunnot ovat niin erikoisasemassa, ettei niissä ole syytä tässä sen enempää viipyä.

Yleisenä ohjeena voi vain lausua, että niin monia etuja kuin puheen täydellinen kirjoittaminen ja sen paperista lukeminen tuottaakin, ei tälle kannalle kuitenkaan ole lopullisesti jäätävä. Siitä on päinvastoin koetettava vapautua niin pian kuin mahdollista. Puheen paperista lukemisessa on ensinnäkin jotain luonnotonta ja itsessään ristiriitaista. Sitä vartenhan puheita pidetään ja kuunnellaan, että puhutulla sanalla on omat erikoiset etunsa, erikoinen tenhonsa ja vaikutuksensa, jota ei ole kirjoitetulla sanalla. Jos puhuja tulikin lukemaan vain kirjoitettua sanaa, niin ei voi torjua sitä vaikutusta, että hän tavallaan petti kuulijoitaan. Nämä eivät tulleet kuuntelemaan

kirjoitettua sanaa, vaan puhuttua. Kirjoitettua he olisivat itse yhtähyvin voineet lukea kotonaan tai luetuttaa muilla tarvitsematta vaivautua tänne. Ihmisten yhteen tulo aivan erikoiseen tilaisuuteen kuuntelemaan paperista lukemista tuntuu aina melkolailla luonnottomalta ja aiheettomalta, varsinkin meidän aikanamme, jolloin jokaisella on niin kovin paljon painettua paperia kotonaan luettavana ja lisää helposti saatavana.

Mutta tämän luonnottomuuden lisäksi, mikä aina haittaa kaikkea »paperista puhumista», on sillä vielä monia muita ikäviä puolia. Se ei voi ensinnäkään koskaan tuntua välittömältä. Se puhujan ja kuulijakunnan välinen elävä vuorovaikutus, josta edellä on ollut puhe ja jota ilman ei mitään todellista välittömyyden tunnetta saata syntyä, ei voi paperista puhuttaessa tulla sanottavasti kysymykseenkään. Kuinka voisi paperista lukeva puhuja olla elävässä vuorovaikutuksessa yleisönsä kanssa, kuinka voisi hän yhtämittaisesti ja vilkkaasti keskustella sen kanssa, kun hänen koko huomionsa on kiintynyt konseptiin, niin että hän tuskin joutaa nostamaan päätään paperista ja joskus häthätää vilkaisemaan yleisöönsä, nähdäkseen edes, onko se vielä paikoillaan ja hereillä? Sen vuoksi tuntuukin paperista luettu puhe, elävään sanaan verrattuna, tavallisesti niin kovin nukuttavalta, koneelliselta ja kuolleelta. Kuulijassa tahtoo syntyä väkisinkin se vaikutus, että tuo paperista lukeminen, jota lavalla harjoitetaan, ei oikeastaan ollenkaan koske häntä, se on vain lukijan omia tarkoituksiaan varten ja omia aikojaan suorittama toimitus, jota kuulija onnettomuudekseen ja ikäväkseen sattumalta joutui syrjästä katsomaan ja kuulemaan. Mutta samalla kuin paperista luettu puhe näin kadottaa välittö-

myyden tunnun, kadottaa se yhden suurimmista ja tärkeimmistä tenhoista, mitä puhutulla sanalla on.

Vielä toisessakin suhteessa johtuu paperista lukemisesta aivan arveluttavia haittoja. Paperista puhuttaessa on aivan mahdoton tarvittaissa täyttää niitä tilaisuuden mukaan puhumisen vaatimuksia, joista edellä on ollut kysymys ja joitten täyttäminen on monasti aivan välttämätöntä, jos puhujan mieli säästyä suoranaisista »fiaskoista» ja kuperkeikoista. Henkilö, joka ennakolta on kirjoittanut puheensa sanasta sanaan ja aikoo sen sellaisenaan tilaisuudessa lukea, on tietysti konseptiinsa kokonaan sidottu. Hänen täytyy esittää puheensa, niin kuin se on paperiin kirjoitettuna, vaikka yleisö, mieliala ja koko tilaisuuden luonne olisi aivan toisenlainen kuin hän oli otaksunut ja vaatisi kokonaan toisenlaista puhetta kuin se, mikä hänellä on kirjoitettuna. Hän ei voi panna junaa kulkemaan sitä raidetta, joka olisi paraiten tilaisuuden mukainen, sillä hänen junansa on jo kotona asetettu määrätylle raiteelle, josta sitä ei enää voi siirtää. Tämän takia tekevätkin paperista luetut puheet usein niin kokonaan tilaisuuteen soveltumattoman vaikutuksen. Ne eivät ole ollenkaan tilaisuuden luonteen ja mielialan mukaiset, toisinaan ihan kirkuvassa ristiriidassakin sen kanssa ja aiheuttavat siten kaikissa läsnäolijoissa hyvin tuskallisen tunteen.

Näistä syistä on puhujan välttämättä päästävä siihen, ettei hän ole paperiin sidottu. Tieteellisissä ja ammattiasioita koskevissa esitelmissä saattaa tosin paperista lukeminen olla paikallaan, monasti käytännöllisesti välttämätöntäkin, varsinkin jos esitelmä sisältää niin paljon erikoistietoja, numeroita, tilastoa, pitkiä sitaatteja y. m., joita olisi kohtuutonta vaatia puhujan päähänsä pänttäämään

ja ulkomuistista esittämään. Mutta tieteellisissä esitelmissä ja luennoissakin on kuitenkin aina eduksi, jos esitelmöitsijä on mahdollisimman vapaassa suhteessa konseptiinsa, niin että hän vain silloin tällöin silmää sinne lukeakseen paperista jonkun yksityistiedon, numeron, sitaatin tai muun todisteen tai katsoakseen, mikä asia sitten seuraa, mutta sen nähtyään esittää sen sitten vapaasti ja suoraan kuulijoille. —

Varsinaisissa puheissa ahtaammassa merkityksessä on sitävastoin välttämätöntä vapautua paperista kokonaan. Varsinkin koskee tämä kaikkia niitä puheita, joita edellisessä olemme yhteisellä nimellä kutsuneet »tuokiopuheiksi». Näillä tarkoitamme yleensä sellaisia puheita, jotka ovat perusluonteeltaan, sisällöltään ja sävyltään joko oman tunteen ilmauksia tai yrityksiä vaikuttaa kuulijain tunteisiin ja siten taivuttaa heitä johonkin. On tilaisuuksia, jolloin tällaisten puheitten paperista lukeminen on suorastaan luonnotonta ja inhimillistä tunnetta loukkaavaa. Kun seppeleen laskija haudalla vetää taskustaan paperin lukeakseen siitä ne surun ja kaipauksen tunteet, joita hän on tullut ilmaisemaan, niin kuuluu sellainen näky niihin elämän tuskallisiin, surkeisiin, tilanteisiin, joitten todistajaksi ei toivoisi toisten tarvitsevansa joutua. Kun jollekin henkilölle vietetyssä juhlassa virallinen puhuja niinikään lukee paperista ne juhlan esineeseen kohdistuvat tunteet, joita hän on valittu omasta ja muitten puolesta tulkitsemaan, niin tuntuu se monista ihmisistä melkein yhtä hävettävältä ja nololta kuin jos asianomainen puhuja riisuutuisi kaikkien nähden alusvaatteisilleen tai käyttäytyisi muuten sopimattomasti. Saattaisi vielä lisätä, että jos esim. koulun rehtori ei kykene lausumaan muuten kuin paperista eroaville ylioppilaskokelaille jäähyväissanoja,

niin silloin on parempi, että hän jättää ne kokonaan sanomatta ja lukee vain yksinkertaisesti Herran siunauksen nuorukaisille matkaevääksi, sillä luonnotonta ja noloa on jos nuorison johtajalla ja kasvattajalla ei ole sellaisessa tilaisuudessa ainoatakaan sydämestä suoraan huulille tulevaa sanaa sanottavana.

Näissä ja tämänlaatuisissa tilaisuuksissa on puheen lukeminen paperista aivan luonnotonta ja sopimatonta. Se on luonnotonta siitä syystä, että jokaisen tunteen ilmauksen käsitteeseen ja luonteeseen jo kuuluu välittömyys. Tunteitten tulkinnan pitää siis aina näyttää välittömältä, silloinkin kun sanat ehkä ovatkin ennakolta harkittuja. Siinä on aina jotain ristiriitaista ja mahdotonta, jos joku pitää toiselle puhetta ilmaistakseen hänelle kunnioitusta, kiitollisuutta tai muita tunteita tai yleensä tulkitsee mielialaa, minkä täyttämänä hänen pitäisi olla sillä hetkellä, ja lukee tuon tunne-ilmauksen konseptista, jonka hän on kirjoittanut eilen, toissa päivänä tai viikko sitten — joka siis missään tapauksessa ei synny nyt. Sellainen tunteitten tulkinta ei voi koskaan vaikuttaa uskottavalta ja vakuuttavalta. Kuulijan ja varsinkin sen mielessä, jolle nuo tunteet muka kohdistetaan, herää kohta ajatus: jos puhuja todella nyt tällä hetkellä tuntee sitä, mitä hän sanoo tuntevansa, niin miksei hän voi sanoa sitä ilman paperia? Jos hän taasen ei todella nyt ole sen tunteen täyttämä, josta hän puhuu, niin miksi hän teeskentelee ja valehtelee?

Tavallisin keino, millä näitä paperista lukemisen haittoja koetetaan välttää, on nyt se, että puhe tosin kirjoitetaan kokonaisuudessaan valmiiksi, mutta luetaan se ulkoa. Väliasteena ja sopivana siirtymismuotona parempaan menettelytapaan ei tätäkään keinoa ole kokonaan tuomittava.

Kuitenkaan ei siihen saa pysähtyä. Ulkoa luetulla puheella on pääasiassa samat arveluttavat puolensa kuin paperista luetulla. Ulkoakaan luettu puhe ei voi koskaan tehdä todella välitöntä vaikutusta. Vähänkin tarkkakorvainen ja arvostelukykyinen kuulija huomaa kohta, milloin esitetään ulkoläksyä, milloin lauseita, jotka vasta puhuttaessa syntyvät. Myöskin on ulkomuistista puhuja sidottu läksyynsä aivan yhtä orjamaisesti kuin paperista lukija konseptiinsa. Ei hänkään voi muutella ulkoa opettelemaansa puhetta niin vapaasti kuin tilaisuuden mukaan puhuminen monasti vaatisi. Ulkomuistista puhumisessa on vielä sellaisiakin haittoja ja vaaroja, joita ei ole paperista puhumisessa. Edellinen ei ole nim. läheskään niin turvallista kuin jälkimäinen. Jos puhuja onnettomuudekseen sattuu unohtamaan »läksystään» jonkun kohdan tai monasti vain yhden lauseenkin — mikä jännittyneessä, hermostuneessa mielentilassa hyvin helposti voi tapahtua — niin on hän kokonaan hukassa. Hänen eteensä avautuu pimeä kuilu, jonka yli hän ei pääse, ja siinä seisoo hän yleisönsä edessä sanattomana ja neuvottomana kauhun kuvana. Joka joskus on sellaisia tilaisuuksia nähnyt, hän tietää, kuinka sanomattoman tuskallisia ne ovat jo kuulijoillekin, mitä sitten asianomaiselle »uhrille» itselleen. Ja sellaista voi sattua hyvinkin päteville ja kyvykkäille henkilöille. Saksan sosialidemokraattien kuuluisa johtaja August Bebel, joka ei ollut muuten suinkaan tunnettu siitä, että hänellä sanat olisivat takertuneet kurkkulakeen, kertoo itse elämäkerrassaan, miten hän kerran työväen johtajauransa alkupuolella pitäessään avauspuhetta suuressa työväen kongressissa jäi seisomaan sanatonna keskelle puhetta. Hän oli opetellut puheensa ulkoa ja luuli sen muistavansa, mutta väsymyskö vai jännityskö lie aiheuttanut, että

hän yhtäkkiä sen unohti, eikä auttanut muu kuin kurjasti lopettaa puhe siihen ja häpeän musertamana poistua paikaltaan. Tällaisten onnettomuuksien välttämiseksi on viisainta, jos nyt yleensä puheitaan ulkoa opettelee, ainakin opetella ne niin, ettei sido itseään ehdottomasti yksityisiin lauseisiin, vaan koettaa ennen kaikkea painaa mieleensä ja pitää selvänä puheen suuret pääkohdat, sen pohjapiirustuksen, jos niin saa sanoa. Sellaiset suuret päänäkökohdat eivät voi juuri helposti unohtua, jos niitä kerran puheessa on, ja ne itselleen selviksi tekee. Ja kun ne ovat vain selvinä, ei voi koskaan tulla varsinaista hätää, sillä vaikka unohtaisikin väliltä yhtä ja toista eikä muistaisi sanoa läheskään kaikkea, mitä jonkun näkökohdan johdosta oli aikonut sanoa, niin voi aina hypätä seuraavaan suureen päänäkökohtaan ja siten päästä kuitenkin kunnialliseen loppuun.

Mutta yleensä on nyt, kuten sanottu, tätä puheen ulkoa lukemista pidettävä vain väliasteena ja siirtymismuotona — monille tosin ehkä ihan välttämättömänä — parempaan puheen valmistamistapaan. Mikä tämä parempi ja lopulta paras puheen valmistamistapa sitten on, sitä on vaikea ehdottoman varmasti sanoa. Se riippuu nim. suuresti kunkin puhujan yksilöllisyydestä. Yhdenlaatuiselle luonteelle ja kyvylle tuntuu yksi menettelytapa luonnollisimmalta ja sopivimmalta, toisenlaatuiselle toinen. Yleisimmin sopivana ja ainakin sellaisena, johon useimpien olisi pyrittävä, pitää tämän kirjoittaja puolestaan sitä valmistamistapaa, että puhetta (tieteellisten esitelmien, luentojen y. m. samanlaatuisten esitysten laita on osittain toinen!) ei kokonaisuudessaan kirjoiteta, vaan ainoastaan ajatuksissa jäsennellään valmiiksi ja varmuuden vuoksi useimmiten kirjoitetaan tämä jäsentely ehkä paperillekin. Sellainen jäsentely on siis ikäänkuin puheen sisällysluettelo.

Siinä täytyy olla hyvin selvinä puheen pääajatukset, sen pohjapiirustus, ja sen lisäksi on hyvä siihen päänäkökohtien välille merkitä tärkeimpiä iskusanoja ja ponsilauseita, jotka muodostavat ajatusjaksojen lähtökohtia ja ovat tukipisteinä muistille. Tämän puheen sisällysluettelon tai »ruokalistan», niinkuin sitä myös voisi nimittää, saattaa puhuja huoleti pitää puhuessaan käsillä, varsinkin jos pitemmästä esityksestä on kysymys. Se antaa hänelle varman turvallisuuden tunteen, vaikkei hän jäsentelylistaa tosiasiassa tarvitsisikaan, eikä se muuten ollenkaan häiritse eikä riistä puheelta välittömän, elävän, suullisen esityksen luonnetta, vaikka puhuja silloin tällöin tähän »ruokalistaansa» vilkaiseekin saadakseen aina uuden asian päästä kiinni. (Varsinaisissa tunne-ilmauspuheissa ahtaammassa merkityksessä, kuten puheissa jollekin henkilölle j. n. e. ei luonnollisesti tällaisen »ruokalistankaan» käsillä pitäminen ole sopivaa.)

Tämä puheen valmistamistapa on nähdäkseni useimmilta puolilta katsoen suositeltavin. Kun puhuja on ajatuksissaan toimittanut tällaisen jäsentelyn ja varmuuden vuoksi vielä kirjoittanut sen paperillekin, tietää hän siis, että hänellä on sanottavaa ja mitä sanottavaa hänellä on. Ja vaikkei hän tätä »ruokalistaansa» ottaisi puhumistilaisuuteen mukaansakaan, ei hänellä ole läheskään niin suurta unohtamisen vaaraa kuin sillä, joka on kirjoittanut puheensa kokonaan ja opetellut sen ulkoa lause lauseelta. Juuri sen takia, että vain jäsentelevään valmistukseen tyytyvä puhuja ei ole ajatellut valmiiksi yksityisiä lauseita eikä koettanut niitä iskeä päähänsä, muistaa hän paremmin ja varmemmin puheensa pääajatukset, aivan niinkuin se näkee selvemmin koko metsän, joka ei liiaksi kiinny yksityisiin puihin. Tällainen valmis-

tamistapa ei toisaalta myöskään liiaksi sido puhujaa, ja se on juuri ehkä sen suurin etu. Puhujalle jää sangen suuri liikunta- ja muuttamisvapaus. Näin valmistautunut puhuja voi siis todella puhua »tilaisuuden mukaan», enkä oikein käsitä, miten millään muulla tavalla valmistautunut puhuja sitä voikaan todella tehdä. Varsinkin jos puhuja on ollut niin varovainen, että hän luonteeltaan epämääräisiä tilaisuuksia varten on ennakolta ajatellut valmiiksi useampia puheaiheita ja luonnoksia tai hänellä muuten on sellaisia arvaamattomien tapausten varalta aina varastossa, niin pitäisi hänen olla niin varmasti turvatun kaikkia tapaturmia ja yllätyksiä vastaan kuin ihminen sitä yleensä voi olla. Sillä se, jolla on jonkunverran puhetottumusta ja joka muuten on yleensä tilanteitten herra, hän voi tuollaisille pääpiirteissään ennakolta ajatelluille puheluonnoksille antaa eri tilaisuuksissa hyvinkin erilaisen muodon, aina kunkin tilaisuuden luonteen ja vaatimusten mukaan. Vieläpä kehittyy hän siihen, että tuo muoto tulee eri tilaisuuksissa erilaiseksi aivan itsestään, ihan vain vaistomaisesti. Se on silloin merkkinä siitä, että puhujan ja yleisön välillä on ollut vuorovaikutusta, ja että vaistomainen tunne yleisön laadusta, sen mielialasta ja koko tilanteen luonteesta on suoranaisesti, puhujan siitä selvästi tietämättäkään, vaikuttanut puheen muotoon ja sävyyn.

Tällä viimeksisanotulla on jo viitattu vieläkin yhteen tärkeään etuun, minkä edellä kuvattu puheen valmistamistapa tuo mukanaan. Se etu on välittömyys. Kun ainoastaan puheen pääsisällys on ennakolta ajateltu valmiiksi ja yksityiskohdat ja lopullinen muoto jätetty hetken varaan, voi siis sanoa, että puhe varsinaisesti syntyy vasta puhumistilaisuudessa. Tämän takia on sillä myös tavallisesti tuokiotuotannon tuoreuden tuntu,

se on elävää ja välitöntä puhuttua sanaa. Toisaalta on siinä kuitenkin luonnollisesti kiinteämpi yhtenäisyys, keskitys ja järjestys kuin aivan valmistamattomassa puheessa, koska pääajatukset olivat ennakolta valmiiksi ajateltuja. Näin valmistetulla puheella on siis yleensä kaikki ne edut, mitkä kirjoitetulla, mutta ei sen haittoja. Ne, jotka tätä valmistamistapaa ovat enemmälti käyttäneet, ovat varmaan useasti kokeneet, kuinka itse tilaisuus, jos se vain on vähänkin tunnelmarikas, usein voi vaikuttaa puhujaan kannustavasti ja innostavasti, kun puhe on pääpiirteissään valmiiksi ajateltu, mutta varsinaisesti syntyy ja saa lopullisen muotonsa vasta itse puhumistilaisuudessa. Hetken jännityksen ja innostuksen kiihottamana toimii puhujan sekä ajatus että mielikuvitus nopeammin ja tarmokkaammin kuin tavallisissa oloissa, mieleen tulvii sattuvia kuvia ja käänteitä, joita kotona ei ollut ajatellutkaan, moni kohta, joka valmistaessa tuntui niin kovin kalsealta, tehottomalta ja jokapäiväiseltä, saa nyt, hetken innostuksen vaikutuksesta, erinomaisen lennokkaan ja vaikuttavan muodon, ja koko puhe voi muodostua paljoa paremmaksi ja henkevämmäksi kuin puhuja itse olisi ennakolta koskaan voinut kuvitellakaan. — Tämän takia pitää tämän kirjoittaja puolestaan, sen vähäisen oman kokemuksen nojalla, mikä hänellä on puhumisesta, edellä kuvattua valmistautumistapaa yleensä paraimpana tahtomatta sitä silti kuitenkaan kaikille ehdottomasti sopivimpana ja ainoana oikeana tyrkyttää.

2. Ulkonaisia seikkoja.

Valmistuksen yhteydessä sopii ehkä paraiten mainita pari sanaa muutamista ulkonaisista seikoista,

jotka monille aiheuttavat paljon vaikeutta ja päänvaivaa. Useille on esim. hyvin pulmallinen kysymys, miten osaisi saada puhuessaan o i k e a n r y h d i n j a a s e n n o n. Siitähän ovat tietysti kaikki yksimieliset, että puhuessa, niinkuin muutenkin, on luonnollinen, kaikesta keinotekoisuudesta, pingottuneisuudesta ja teatterimaisuudesta vapaa ryhti ja asento paras. Puhuja ei saa ottaa yleisönsä edessä mahtavia juhla-asentoja, ei pingottaa eikä laitella itseään kuin olisi hän valokuvattavana, mutta ei myöskään toisaalta heittäytyä huolimattomaksi ja retkaleiseksi. Asento ja ryhti on siis yhtäältä oleva arvokas ja huolestettu, mutta samalla kuitenkin vapaa ja luonnollinen.

Mutta siinähän juuri kysymys onkin, miten tällaisen asennon ja ryhdin saa. Useitten käy nim. nlin, että kun he koettavat olla luonnollisia, liikuttaa jäseniään sievästi ja somasti ja antaa koko ruumiilleen oikean asennon, niin he väkisinkin tulevat luonnottomiksi. Varsinkin kädet tuntuvat useilla olevan pahasti tiellä, niitä ei saa oikein sopimaan mihinkään, ja jos puhujan pitää seisoa ihan vapaasti lavalla saamatta minkäänlaista rintasuojaa tai tukea, johon voisi nojata, on hän usein hyvin neuvottoman ja avuttoman näköinen hakien ruumiilleen sopivaa asentoa löytämättä sitä.

Kaikkiin niihin vaikeuksiin, joita tämä asentokysymys aiheuttaa, sisältää mielestäni paraimman ratkaisun eräs vanha anekdootti eli juttu, joka jostakin on jäänyt mieleeni. Ellen erehdy, kertoo Runeberg sen jossakin yhteydessä. Eräässä naisseurassa keskusteltiin nim. kerran hyvin innokkaasti siitä, miten sivistyneen naisen oli sopivinta seurassa esiintyessään pitää käslään. Asiasta lausuttin moninaisia mielipiteitä. Yhden mielestä oli yksi asento sievin ja sopivin, toisen mielestä toinen, ja

kullakin oli olevinaan hyvin päteviä perusteita käsityksensä tueksi, näitten perusteitten kuitenkaan saamatta toisia vakuutetuiksi. Vihdoin sanoa tokaisi eräs vanhanpuoleinen nainen, joka siihen asti oli äänetönnä seurannut keskustelua: Minun mielestäni on paras käsien pitämistapa se, — ettei pidä niitä ollenkaan!

Tämä nainen lausui suuren totuuden. Paras käsien pitämistapa on todellakin se, ettei pidä niitä ollenkaan. Jättää ne vaikka kotiin, jolleivät ne itsestään tule mukaan. Ja se on paras kaikkien muittenkin jäsenten vieläpä koko ruumiinkin »pitämis»-tapa. Puhujakin saa ruumiinsa luonnollisimpaan ja parhaaseen asentoon siten, ettei hän rupea ollenkaan »asettelemaan» sitä mihinkään asentoihin, vaan antaa sen itsensä asettua. Ja jollei se ota itse asettuakseen oikeaan asentoon, niin antaa sen olla kokonaan ilman asentoa. Silloin se varmasti vähän ajan perästä on oikeassa asennossa. Se on mennyt siihen puhujan tietämätttä.

Tavallaan tieteellisemmin selitettynä merkitsee tämä sitä, että ihmisruumiin liikkeet ja asennot tulevat siten paraiten luonnollisiksi, kun niitä ei tehdä tietoisen huomion ja harkinnan esineiksi, vaan annetaan niitten muodostua vaistomaisesti. Me osaamme kaikki varsin luonnollisesti kävellä lattian poikki, kun kävelemme omia aikojamme sitä kävelemistä ajattelematta. Mutta jos joku »lautakunta» asettuu huoneen seinämälle tarkastamaan meidän käyntiämme ja meidän pitää kävellä huoneen poikki näytteeksi, niin aniharvat meistä osaavat luonnollisesti kävellä, muutamat eivät tahdo päästä liikkumaankaan. Tämä johtuu siitä, että erinäiset vaistomaiset ja mekaaniset toiminnat häiriytyvät ja käyvät väkinäisiksi ja luonnottomiksi, jos ne tehdään tietoisen huomion ja ajattelun esineeksi. Puhujalle voi vain siis parhaana

ulkonaista esiintymistä koskevana ohjeena lausua: *ajattele tehtävääsi ja asiaasi eläkä itseäsi ja asentojasi, niin asentosi kyllä tulevat itsestään luonnollisiksi!*

Niin paljon pitää nyt pujuhan kuitenkin kiinnittää huomiotaan asentoihinsa ja liikkeisiinsä, että hän on varuillaan kaikenlaisia helposti tottumukseksi muuttuvia omituisuuksia vastaan. Tällaiset omituisuudet, nim. tavallisimmin häiritsevät liikkeet ja kaikenlaiset» sivutoimet», johtuvat tosin alkuaan juuri siitä, että puhuja on liiaksi kiinnittänyt huomiota ruumiiseensa ja ulkonaiseen olemiseensa. Mutta kun ne ovat saaneet tarpeeksi aikaa juurtua, ovat ne vuorostaan käyneet vaistomaisiksi ja mekaanisiksi, siis tavallaan muuttuneet toiseksi luonnoksi, jota ei enää saa pois kitketyksi muuten kuin tietoisen vastustamistoiminnan avulla. Varsinkin papeista, koulumiehistä ja professoreista tiedetään kertoa aivan loppumattomiin tällaisia ulkonaisia omituisuuksia koskevia juttuja. Etenkin syrjäisten maaseutujen papit voivat harjoittaa saarnatessaan toisinaan aivan eriskummallisia »sivutoimia». Mikä syleksii aina aikatavasta jollakin omituisella tavalla, mikä tohistelee nenäänsä, mikä huojuttaa eriskummallisesti ruumistaan, mikä tekee muita kummallisia liikkeitä. Ja monasti voivat tällaiset »sivutoimet» olla asianomaiseen puhujaan niin juurtuneita, että hän tuskin voisi puhua, jos hänen yhtäkkiä pitäisi lakata niitä harjoittamasta. Kerrotaanhan entisestä professorista, joka oli tottunut luennoidessaan aina hypistelemään määrättyä nutun nappia, jonka eräs koiransilmä jollakin keinolla oli saanut poisleikatuksi, että hän joutui aivan pois konsepteistaan seuraavalla luennolla, kun hän ei enää löytänytkään nutustaan tuota nappia, jota hän oli tottunut hypistelemään. — Tällaiset omituiset liikkeet ja sivutoimet tekevät tietysti kuulijoihin suuresti

häiritsevän, naurettavan, vieläpä toisinaan suorastaan hermostuttavan vaikutuksen. Sen vuoksi ei kukaan näitä sivutoimia harjoittava puhuja voi koskaan olla varma, ettei hänelle mahdollisesti käy samalla tavalla kuin kerrotaan käyneen eräälle puhujalle, jolla oli se hullunkurinen tapa, että hän puhuessaan aina välistä tapasi kädellään nenäänsä ikäänkuin tunnustellakseen, oliko se paikoillaan. Hänelle oli nim. eräässä tilaisuudessa joku pahasuinen kuulija kesken puheen huutanut, että hän antaisi olla nenänsä rauhassa ja jatkaisi vain puhettaan, kuulijakunta kyllä vartioisi nenää ja ilmoittaisi puhujalle, jos se lähtee paikoiltaan liikkumaan.

Paras keino estää tällaisia ulkonaisia omituisuuksia, joihin voisi vielä lukea jonkun puhenuotin omaksumisen, määrättyjen sanojen ja lausetapojen häiritsevän toistamisen y. m. s., juurtumasta tottumuksiksi, on pyytää omaisiaan tai tuttaviaan, joitten suoruuteen ja vilpittömyyteen voi luottaa, huomauttamaan kohta, kun sellaisia merkkejä havaitsevat.

3. Pelko.

Pääasiassa sama periaate, joka paraiten ratkaisee asentokysymyksen, auttaa myöskin paraiten voittamaan erään toisen, vielä paljoa suuremman vaikeuden, — sikäli kuin se yleensä voitettavissa on. Tarkoitan pelkoa. On henkilöitä, joilla voisi olla yhtä ja toista kuulemisen arvoista sanottavaa, ja jotka sekä kernaasti haluaisivat että myöskin kaikkien ulkonaisten edellytysten puolesta voisivat puhujina esiintyä, mutta joille pelko tekee sen suorastaan mahdottomaksi. Tietäväthän sitäpaitsi monet niistäkin, jotka ovat esiintyneet satoja, ehkä tuhansiakin kertoja eläessään puhu-

jina, että tuosta sangen ikävästä »ramppikuumeesta» ei pääse pitkällisimmänkään »praktiikan» kautta täydellisesti vapautumaan. Monet suuret, johtavat valtiomiehet, saarnaajat ja muut ammattipuhujat, jotka melkein koko ikänsä ovat seisseet alati »tulessa», ovat tunnustaneet, että heitä sittenkin aina jonkun verran pelottaa, kun varsinkin vaikeissa tilanteissa on astuttava yleisön eteen puhumaan. Ei pidä siis odottaakaan, että puhetaidon teoria voisi tarjota jonkun yleisrohdon tai muun keinon, joka poistaisi puhujilta aina ja kaikissa tiloissa pelon ja tyynnyttäisi jännittyneet hermot ja rauhoittaisi levottomasti jyskyttävän sydämen. On varsin luonnollistakin, että useimmat ihmiset tuntevat jonkinlaista jännitystä ja levottomuutta, varsinkin milloin on esiinnyttävä vaikeissa ja luonteeltaan epäselvissä tilanteissa, missä vielä puhujan onnistumisesta tai epäonnistumisesta ehkä voi riippua hyvin paljon, pelissä olla ei ainoastaan puhujan oma maine ja menestys, vaan monasti vielä paljoa suuremmat ja laajakantoisemmat arvot ja asiat. Voipa tällainen kiihottava jännitys ja pelko olla tavallaan hyväksikin puhujalle, se kun vaikuttaa henkisen piiskan tavoin pannen mielikuvituksen, ajatuksen ja yleensä kaikki henkiset voimat nopeampaan ja voimaperäisempään toimintaan. »Ramppikuume» on siis oikeastaan vahingoksi vain silloin, kun se kehittyy niin pitkälle, että se saattaa ihmisen suorastaan pois tasapainosta, panee pään pyörälle, ajatukset sekaisin ja vaikuttaa yleensä hämmentävästi tai lamauttavasti. Sellaista pelkoa vastaan olisi nyt tietysti joku turvakeino erittäin tarpeellinen olemassa.

On henkilöitä, joilla »ramppikuume» ihan tavallisesti saa tällaisen luonteen, ja niillekin, joilla se ei ole tavallista, voi kuitenkin erityisen vaikeissa oloissa sellaista sattua. —

Missään tapauksessa ei nyt pidä ainakaan koettaa millään ulkonaisilla keinoilla (rohdoilla, alkoholilla y. m. s.) rohkaista tai rauhoittaa itseään. Ne tekevät asian vain monin kerroin pahemmaksi. Ne voivat hetkellisesti auttaa — tai oikeammin: olla auttavinaan — mutta niillä aikaan saatua pientä rohkaisua tai rauhoitusta seuraa aivan pian vielä paljoa suurempi sekaannus ja lamautuminen, toisinaan ihan suoranainen huumautuminen. Ulkonaisista rohkean ja rauhallisen mielialan ylläpitämiskeinoista on tämän kirjoittajan mielestä paras vain se, että koettaa nukkua hyvin esiintymisen edellisen yön, vieläpä, jos mahdollista, esiintymispäivänäkin, ja sitten ennen erityisen jännittävää esiintymistilaisuutta liikkua rauhallisesti raittiissa ulko-ilmassa melkein ihan puhumishetkeen saakka, jottei kokoushuoneen ummehtunut ilma ja tupakan savu saa ruumista herpaista ja päätä sekoittaa. Henkilö, joka tulee puhujalavalle melkein suoraan raittiista ulko-ilmasta, ruumis reippaana ja virkeänä ja pää selvänä, ei helposti pelosta lamaudu eikä mene sekaisin.

Tärkeämpi kuin kaikki nämä ulkonaiset lamauttavan pelon torjumiskeinot on kuitenkin puhujan s i s ä i n e n m i e l i a l a. Tässä tulemme nyt takaisin siihen ajatukseen, josta lähdimme. Pääasia on taasenkin, että puhujalla on oikea käsitys ja elävä tunne siitä, mitä tehtävää hän oikeastaan on suorittamassa yleisön edessä, ja ensinnäkin elävä tunne ja varmuus siitä, että hän on suorittamassa jotain tehtävää. Sille, joka kysyy, miten puhujana esiintyessään voisi vapautua pelosta, on siis paras vastaus yhäkin se, minkä muistaakseni W i l l i a m S t e a d, niin surullisella tavalla surmansa saanut kuuluisa englantilainen sanomalehtimies ja samalla etevä puhuja, aikoinaan antoi puhujia varten kirjoittamassaan kymmenessä käskyssä.

Steadin vastaus kuului nim.: Ole täynnä asiaasi ja unhota itsesi! — Se ohje ei ole suinkaan uusi, päinvastoin: niin on aina ajateltu. Mutta tuo vanha oikea ajatus oli Steadin käskysanoissa puettu erittäin lyhyeen ja tarmokkaaseen muotoon. Tosin voisi sen pukea vieläkin lyhempään muotoon. Steadinkin ohjeessa on nim. loppupuoli vielä oikeastaan liikaa. Sille, joka tahtoo pelosta vapautua riittää vain sanoa: Ole täynnä asiaasi! Sillä se joka on täynnä asiaansa, hän unohtaa itsensä, ja se, joka unohtaa itsensä, ei muista pelätäkään, ei ainakaan kovin pahasti.

Kun mennään asian juureen, johtuu siis ylenmääräinen pelkokin puhujalla usein vain yksinkertaisesti siitä, ettei hänellä oikeastaan ole mitään sanottavaa, ei ainakaan mitään sellaista, mikä olisi hänelle itselleen oikein tärkeää ja sydämen asiaa ja mikä sen vuoksi pitäisi saada sanotuksi. Tämän takia on puhujalla vaistomainen tunne, että hän on oikeastaan asiatta liikkeellä, ja sen vuoksi tuntuu koko hänen asemansa kierolta ja luonnottomalta. Kummakos sitten, jos tämä tunne koko aseman kieroudesta ja onttoudesta hermostuttaa ja vaivaa, ajaa tuskan hien otsaan, vieläpä panee polvetkin vapisemaan. — Puhujalla pitää siis vain ennen kaikkea olla ajettavanansa asia, tämän asian pitää olla hänelle tärkeä ja tätä asiaa hänen täytyy olla täynnä. Silloin ei jouda niin kovin paljon ajattelemaan sitä omaa rakasta pikkuista minäänsä, sen onnistumista tai epäonnistumista. Ja kun sitä ei jouda liian paljon ajattelemaan, silloin ei jouda myös liian paljon pelkäämään.

4. Miten on puhe alotettava?

Puheen alottamisesta ja lopettamisesta on nyt vielä sanottava joku sana, sillä niillä on kummallakin aivan erikoinen tärkeytensä.

Jos vanhaa sananlaskua soveltaen sanoisimme, että alku on puheen kaunistus, niin sanomme vielä aivan liian vähän Alku usein jo ihan suorastaan ratkaisee koko puheen kohtalon. Monasti saattaa puhujalla itsellään jo parin kolmen ensi lauseen jälkeen olla ihan varma tunne siitä, että nyt menee kaikki ihan hunningolle tai ettei nyt ainakaan tule mitään hyvää. Puheen alottaminen on nim. jokseenkin yhtä tärkeä ja kriitillinen asia kuin laulun alottaminen. Jos laulu alotetaan väärästä äänestä, niin on mahdotonta, että esityksestä tulee onnistunut. Jos puhe alotetaan »väärästä äänestä», niin sekin useimmiten epäonnistuu kokonaan.

Goethe käyttää eräässä yhteydessä alun tärkeyttä valaistakseen toista proosallisempaa, mutta ehkä vielä havainnollisempaa kuvaa, jonka Damaschkekin kirjasessaan mainitsee. Jos liiviä napittaessaan, sanoo Goethe, panee ensi napin väärään napinreikään, niin menee koko liivi vinoon eikä napituksesta tule mitään. — Niin on puheessakin. Ensi lauseet usein ratkaisevat. Jos ne eivät avaa kuulijain korvia, herätä heidän mielenkiintoaan ja synnytä vastakaikua, niin huomaa puhuja viskanneensa sanansa suohon, soittavansa soitinta, jolla ei ole kaikupohjaa, ja tämä huomio voi masentaa hänet kokonaan jo kohta alussa. Tarvitaan erinomaista tarmoa ja suurta taitoa ja monasti ihan suuttumuksen vimmalla tehtyä äkäistä päätöstä, jos mieli tämmöisen epäonnistuneen alun jälkeen vielä viedä puhe kunnialliseen loppuun. Jos sitä vastoin

jo ensi sanat sattuvat osumaan oikeaan, herättävät kuulijoissa tarkkaavaisuutta ja vastakaikua, niin tämä yleisön mieliala vaikuttaa rohkaisevasti ja innostavasti puhujaan ja hän pääsee kohta hyvään vauhtiin temmaten yhä voimakkaammin mukaansa yleisön, joka taasen vuorostaan yhä lisääntyvällä ja selvemmin ilmenevällä mielenkiinnollaan kannustaa puhujaa yhä parempaan mielialaan ja vauhtiin.

Puheen alun tärkeyttä ei siis helposti voi arvata liian suureksi. Kysymys on nyt vain: Minkälainen on sitten onnistunut puheen alottamistapa ja miten sen aina löytää? Puhetta alotettaessa on ensinnäkin otettava huomioon muutamia jokseenkin ulkonaisia ja näennäisesti mitättömiä, mutta sittenkin asiallisesti varsin tärkeitä seikkoja. Puhetta ei pidä alottaa niin, että kuulijoista tuntuu kuin olisi täyden vesitynnyrin suulta yhtäkkiä temmaistu tappi ja kuin valuisi sen vesi nyt holisten heidän ylitsensä. Ei pidä ruveta heti alussa hirmuisella vauhdilla kuularuiskun tavoin syytämään sanoja kuulijoitten yli. Se tekee hengettömän ja epähienon vaikutuksen. Kukaan ei voi uskoa, että puhujalla, joka kohta rupeaa holisemaan kuin vesiputous, olisi mitään kuulemisen arvoista sanottavaa. Myöskään ei pidä heti alussa olla innostunut ja haltioissaan eikä huutaa jo ensimäisiä lauseita kovalla ja kiihtyneellä äänellä. Eihän kuulijakunta vielä tiedä kunnolleen, mistä on kysymyskään, se ei tunne siis puhujan innostuksen syytä eikä sen vuoksi voi siihen innostukseen yhtyä. Sille esiintyy sen takia puhujan jo kohta alussa osoittama innostus tai mielenliikutus kokonaan käsittämättömänä kummallisuutena, jota se jää katsomaan suu auki. Ja jos kohta alusta puhuja ja kuulijat joutuvat eri vireeseen ja eri tunnelmaan, liikkuvat tavallaan kuin eri tasoissa, niin ei se lupaa hyvää

puheen menestykseen nähden. Puhuja on silloin luultavasti oleva solisti, joka laulaa omaa ääntänsä saamatta orkesteria mukaan, ja koko puhe on tekevä enemmän tai vähemmän vihlovan epäsoinnun vaikutuksen. — Puheen ensimäiset sanat on yleensä sopivinta lausua levollisesti ja harvakseen, hillityllä ja rauhallisella äänellä. Ne pitää »sijoittaa» saliin niinkuin siemenet multapenkkiin ja antaa niille hiukkasen aikaa itää, s. o. tehdä vaikutusta Vasta kun ensi sanat ovat rauhallisina kaikuneet kautta salin, kun kaikki ne ovat kuulleet ja ehtineet tajuta ja ne mahdollisesti ovat jo hiukan herättäneet mielenkiintoa, sopii jatkaa ja silloin jo ehkä vähän vilkkaammin ja vaikkapa hiukan korotetummalla äänelläkin.

Ikivanha puheen alottamista koskeva ulkonainen ohje on nyt myöskin, ettei pidä ruveta puhumaan heti, kun lavalle pääsee, vaan on pidettävä pieni alkupaussi. Sen pitäminen on tärkeämpi kuin luulisikaan. Jos puhuja rupeaa puhumaan heti, kun hän lavalle pääsee, tekee hän tottumattoman, hätiköivän ja hermostuneen vaikutuksen ja synnyttää kuulijassa sen käsityksen, ettei hän ole tilanteen herra. Sitäpaitsi ei kohta puhujan ilmestyttyä lavalle ole salissa tavallisesti vielä täysi hiljaisuuskaan, ja jos puhuja odottamatta täyden hiljaisuuden syntymistä, kohta alottaa puheensa, menevät sen ensimmäiset lauseet useimmilta kuulijoilta hukkaan. Jo tämänkin vuoksi on alkupaussin pitäminen tarpeellinen. Mutta sitä paitsi on sillä psykolooginenkin tärkeytensä. Se kiihottaa yleisön mielenkiintoa ja panee sen jännitetyn odotuksen mielentilaan. Ja tällaista mielentilaa puhuja juuri tarvitsee, jotta hänen sanansa herättäisivät vastakaikua. Vielä toiseltakin kannalta on alkupaussilla tärkeä psykolooginen merkitys. Se on se hetki, jolloin puhuja tutustuu ylei-

söönsä, henkisesti lävistää sen. Seisoessaan siinä äänetönnä ja odottavana, mutta samalla rauhallisena yleisön edessä ja antaessaan katseensa levollisesti liukua sen yli, tekee puhuja oikeastaan samaa, mitä lääkäri ensi töikseen sairasvuoteen äärellä: tunnustelee »potilaansa» valtimoa. Alkupaussin aikana, jollei se ole voinut ennemmin tapahtua, on puhujan päästävä selville siitä, miten kuulijakunnan sydän lyö, missä mielentilassa se on. —

Kuitenkin on nyt ehkä syytä erityisesti huomauttaa, ettei tätä alkupaussia pidä tehdä liian pitkäksi. Silloin se luonnollisesti vaikuttaa aivan päinvastaista kuin sillä tarkoitetaan: se hermostuttaa, jopa suututtaakin kuulijoita, ja voi sitäpaitsi helposti asettaa puhujan naurettavaan valoon. Henkilö, joka seisoo lavalla kaiken kansan katseltavana minuuttikausia sanomatta sanaakaan, rupeaa pian tuntumaan »puujumalalta», joka on vain tullut itseään näyttelemään, ja sellainen puhuja tekee helposti turhamielisen narrin vaikutuksen. Myöskään ei ole sopivaa, että puhuja lavalla yleisön edessä rupeaa ennen puheen alkua tekemään kaikellaisia ulkonaisia valmistuksia: etsimään taskuistaan nenäliinoja, ruokkoamaan ja niistelemään nenäänsä sellaisella perinpohjaisuudella kuin olisi kysymyksessä korkeintaan kerran vuodessa tapahtuva suursiivous, puhdistelemaan silmälasejaan tai muuten hoitelemaan ja siistimään ulkonaista ihmistään. Jotkut näyttävät tosin luulevan, että tämä muka olisi erityisen hienoa, todistaisi puhujan hätäilemättömyyttä, maailmantottumusta ja esiintymisvarmuutta ja erinomaisesti tehoisi yleisöön herättäen sen mielenkiintoa. Siksi jotkut jatkavat tällaista temppuilemista koko puheen ajankin. Ulkomailla näkee puhujia ja luennoitsijoita, jotka tulevat yleisön eteen hansikoituina ja kohta puhujapaikalle päästyään ryhtyvät hyvin juhlalli-

sesti ja hitaasti riisumaan hansikkaita käsistään leikitellen niillä sitten pitkin puheen aikaa. Toiset kääntelevät ja nypistelevät jotain mukanaan tuomaansa tai saamaansa ruusua tai jotakin muuta esinettä, harjoittaen tätä käsityötä niin innokkaasti, että se näyttää olevan heille melkein päätyönä ja puhuminen vain sen rinnalla suoritettavana sivutoimena.

Kaikki tällaiset temppuilemiset ovat sekä typeriä että mauttomia. Ne loukkaavat sekä tervettä tunnetta että tervettä järkeä. Sanoohan sekä terve tunne että terve järki jokaiselle, jolla ne on tallella, että puhujan on tultava yleisön eteen puhumaan eikä tekemään toilettiaan tai harjoittamaan muita käsitöitä. Sellaisten asiain suorittaminen kuuluu kotiin. Puhujalle, joka minuutikausia esim. puhaltelee ja puhdistelee rillejään yleisön edessä, ennenkuin ryhtyy puhumaan, saattaisi yleisö aivan täydellä syyllä huutaa: tuo teidän olisi ollut tehtävä kotona! Sen toimituksen suorittamista emme ole tulleet tänne katsomaan! — Millään tällaisilla ulkonaisilla tempuilla ja valmistuksilla, jotka olisi voinut ja pitänyt ennen lavalle tuloa suorittaa tai jotka eivät ole ollenkaan sillä hetkellä tarpeellisetkaan, ei pidä koskaan alkupaussia pidentää. Sen ei saa antaa kestää hetkeäkään kauvemmin kuin on tarpeelista sen tarkoituksen saavuttamiseen, mikä sillä on. Alkupaussin tarkoituksena on hiljaisuuden aikaan saaminen ja tarkkaavaisuuden herättäminen. Kun se tarkoitus on saavutettu, on alkupaussi täyttänyt tehtävänsä, ja sen pitkittäminen vielä kauvemmin on ei ainoastaan aiheetonta, vaan typerää ja vahingollista. — Tässäkin siis sama periaate, mikä yleensä: ei mitään tyhjää, tarkoituksetonta temppuilemista vain temppuilemisen vuoksi! Puheessa on oikeutettua ja samalla vaikuttavaa vain se,

mikä on välttämätöntä. Välttämätöntä on vain se, mikä täyttää määrättyä, selvästi ymmärrettävää tehtävää.

Kaikki se, mitä tässä nyt on sanottu puheen alottamisesta, on etupäässä ulkonaista. Tärkeintä olisi tietysti tietää, mitä sitten puheen alussa yleensä on sanottava.

Milloin kuulijakunta jo ennakolta on huvitettu ja mielenkiintoinen tai yleensä kuunteluhaluinen, milloin itse tilaisuus on tunnelmarikas ja olosuhteet muuten puhujalle edulliset, ei oikean alun keksiminen ole mikään niin kovin vaikea asia. Puhuja voi ilman muuta käydä suoraan aineeseensa, koska kuuntelemiseen tarvittava mielenkiinto yleisön puolella on jo ennakolta olemassa, ja jos aihe on itsessään huvittava ja puhuja osaa sitä oikein esittää eikä hävitä kuulijakunnan mielenkiintoa suoranaisella taitamattomuudella tai kuivakiskoisuudella, niin silloin käy kaikki hyvin ihan kuin itsestään. Mutta olosuhteet eivät ole puhujalle läheskään aina näin edulliset. Monasti täytyy puhua kuulijakunnalle, joka ensinnäkään luonnostaan ei ole yleensä ollenkaan kuunteluhaluinen, vaan joka on tullut kysymyksessä olevaan tilaisuuteen joissakin aivan muissa tarkoituksissa kuin kuuntelemaan puhetta. Sitäpaitsi voi luonnostaan kuunteluhaluinenkin kuulijakunta olla toisinaan väsynyt ja välinpitämätön, vieläpä joskus (esim. kiihkeitten valtiollisten taistelujen aikana) puhujalle suorastaan vihamielinenkin.

Sellaisissa oloissa vaatii puheen alottaminen erikoista taitoa ja aivan erikoisia keinoja. Puhujan on silloin itsensä kaikkein ensinnä *luotava se mieliala ja mielenkiinto*, mikä puheen tarkkaavaiseen seuraamiseen tarvitaan. Hänen on yksinkertaisesti keinoilla millä hyvänsä *pakotettava* yleisö sellaiseen mielialaan, että se puhetta kuuntelee, vieläpä kuuntelee sitä jännitettynä. Voidak-

sensa tämän tehdä täytyy puhujan ennen kaikkea tietysti olla varmasti selvillä siitä, missä mielialassa yleisö sillä hetkellä todellisesti on, sillä tämän mielialan pohjalta hänen on lähdettävä saadaksensa sen muutetuksi semmoiseksi kuin hänen tarkoituksensa vaativat. Jos kuulijakunta on esim. väsynyt, voi puhuja sopivasti jollakin sanalla viitata tuohon väsymykseen ja samalla liittää viittaukseensa jonkun sukkelan, humoristisen tai muun tilaisuuteen sopivan huomautuksen, joka on omansa panemaan yleisöä hyvälle tuulelle, virkistämään ja rauhoittamaan sitä tai osoittamaan sille, mistä syystä puhujan esiintyminen kuulijakunnan väsymyksestä huolimatta on aiheutettu ja oikeutettu, ehkä välttämätönkin. Jo yksistään se seikka, että kuulijakunta huomaa puhujan tietävän kuulijain olevan väsyksissä, vaikuttaa näihin virkistävästi ja väsymystä karkoittavasti. Jos puhuja nyt vielä sen lisäksi kohta alussa keksii joitakin hauskoja, luontevilta ja välittömiltä tuntuvia käänteitä, jotka saattavat kuulijakunnan hyvälle tuulelle ja herättävät sen mielenkiintoa, niin on sillä jo yleisö pääasiassa voitettu: puheen jatkamiseen tarvittava mieliala on saatu syntymään.

Milloin taasen puhujan on esiinnyttävä hänelle suorastaan vihamielisen yleisön edessä, on niinikään useimmiten sopivaa, että puhuja jollakin mukavalla viittauksella osoittaa tämän tietävänsä. Mutta näille viittauksille ei pidä antaa uhittelevaa eikä ärsyttävää muotoa. Puhujan ei pidä missään tapauksessa vihamielisenkään yleisön edessä heti alunpitäin esiintyä tappelukukkona, joka ei odotakaan yleisön puolelta mitään ymmärtämystä sitä kohtaan, mitä hän aikoo sanoa. Päinvastoin on paljon oikeampaa, että puhuja jollakin sopivalla käänteellä antaa ymmärtää olevansa täysin vakuutettu, että yleisö tulee

pääasiassa hyväksymään hänen käsityksensä, jahka se vain saa kuulla sen oikein esitettynä. Tämä puhujan rauhallisesti ja hyväntahtoisesti, mieluimmin vielä sopivin leikillisin kääntein, ilmaisema vakaumus on omansa vaikuttamaan vihamielisiinkin kuulijoihin lauhduttavasti ja samalla jännitettyä odotusta herättävästi.

— Tuo mies ei olekaan siis mikään sokea kiihkoilija eikä yksipuolinen yltiöpää — täytyy vastustusmielistenkin kuulijain itselleen sanoa — koskapa hän esiintyy noin ystävällisenä, hyväntuulisena ja ymmärtämystä edellyttävänä kuulijakunnan edessä, jonka jyrkästi eroavan kannan hän ilmeisesti näkyy tietävän. Ja samalla täytyy kuulijain, jos he, kuten tavallista on, ovat tulleet kuuntelemaan vastustajaa siinä luulossa, että tämä syytää vain solvauksia ja haukkumasanoja toisin ajattelevia kohtaan, hiljaisuudessa hävetä itseään ja tuntea itsensä nolatuiksi. Heidän täytyy hiljaisuudessa tunnustaa itselleen, että tuolla vastustajalla onkin paljoa korkeampi ja inhimillisesti laajanäköisempi käsitys ihmisten välisistä erimielisyyksistä kuin heillä itsellään. Korkeampi ja samalla kauniimpi sekä ihmisarvon mukaisempi, sillä hänhän ei näy edellyttävänkään, että vastustajat olisivat hänen kanssaan eri mieltä pahasta tahdosta tai tyhmyydestä, vaan yksistään siitä syystä, etteivät ole sattuneet hänen edustamaansa käsitystä oikein esitettynä kuulemaan.

— Onpa nyt kumma kuulla — sanoo tämä vastustusmielinen yleisö itselleen — mitä tuolla miehellä on sitten käsityksensä tueksi sanottavana, kun hän esiintyy näin varmana, mutta samalla sovinnollisena, hyväntahtoisena, vieläpä leikillisenäkin ja vastustajistaan hyvää edellyttävänä.

— Jos puhuja saa vihamielisen kuulijakunnan näin

hiljaisuudessa ajattelemaan, silloin hän on jo saavuttanut siitä ensimäisen tärkeän voiton. Kuulijakunta tuntee itsensä lyödyksi, sen täytyy tunnustaa itselleen: tuo mies seisoo yläpuolella meitä, hän katselee inhimillisiä oloja korkeammalta, suursuuntaisemmalta kannalta kuin olimme odottaneet, hänelle näkyy olevan leikintekoa esiintyä ihan vihamielisenkin yleisön edessä. Ja jännitettynä odottaa kuulijakunta, mitä puhujalla on sanottavaa. — Ja kun tällainen mieliala kerran on saatu kuulijakunnassa syntymään, niin muuta ei tarvitakaan. Sen pohjalla voidaan jatkaa. Puhujan sanoille on otollinen maaperä olemassa.

Tietysti on nyt mahdotonta kaikkiin yksityistapauksiin soveltuvasti osoittaa, millaisilla lauseilla ja käänteillä puheen kuulemiseen tarvittava mieliala kulloinkin on saatava syntymään. Edellä lausuttujen yleisten viittausten selvittämiseksi ja havainnollistuttamiseksi esitettäköön tässä senvuoksi vain joku valaiseva yksityiskohtainen esimerkki siitä, miten vaikeissa oloissa puhe on alotettava ja sen kuuntelemiseen tarvittava mieliala luotava. Varsin opettavainen on tässä suhteessa eräs tapaus, mikä kerrotaan Demostheneesta. Siihen aikaan kun Demosthenes piti suuret puheensa herättääkseen kansalaisensa huomaamaan ja ajoissa torjumaan Makedonian puolelta uhkaavaa vaaraa, ei Ateenan kansa suinkaan aina ja kokonaisuudessaan ollut Demostheneen puolella. Niin sattui kerrankin kansankokouksessa, että kuulijat olivat niin jyrkästi Demosthenesta vastaan, etteivät he antaneet hänen edes puhuakaan. Hänet huudettiin suorastaan »alas» tai hukutettiin hänen sanansa yleiseen hälinään. Demosthenekselle oli kuitenkin asiansa tärkeä, hän tahtoi hinnalla millä hyvänsä saada sanottavansa sanotuksi, sillä hän oli vakuutettu siitä, että se, mistä hän aikoi puhua, koski koko Ateenan ole-

massaoloa. Sen vuoksi hän päätti yrittää uudestaan. Hän nousi hetkisen kuluttua jälleen puhujapaikalle, ja kun kansa taasen kohotti suuttumuksen mellakan, ja aikoi huutaa hänet alas, kiirehti hän sanomaan: Kansalaiset! Te erehdytte! En minä aijokaan pitää mitään puhetta.

— Vai ei puhetta — no, mitä sitten? kuului kansan joukosta.

— Tahtoisin ainoastaan kertoa teille erään jutun sanoi Demosthenes.

— Jutun! Se oli toinen asia!

— Tahtoisin kertoa erään jutun, — jatkoi Demosthenes, — joka viime viikolla esiintyi oikeudessa ja aiheutti tuomareille paljon päänvaivaa.

Juttuja, varsinkin jännittäviä oikeusjuttuja, kuulemaan olivat ateenalaiset aina valmiit, ja pian oli kuulijakunnassa syvä hiljaisuus syntynyt ja kaikki korvat olivat avoinna. Ja Demosthenes kertoi:

Viime viikolla meni eräs henkilö, jonka piti matkustaa Ateenasta Piraiokseen (Ateenan satamakaupunkiin) vuokraamaan eräältä aasinomistajalta aasin tehdäkseen tämän matkan aasin selässä. Hän sopi aasin omistajan kanssa hinnasta ja lähti taipaleelle. Mutta päivä sattui olemaan hyvin helteinen, matkamiehellä tuli aasin selässä kovin kuuma, ja sen vuoksi astui hän maahan kävelläkseen aasin varjossa, missä oli vähän viileämpi. Matkan tehtyänsä vei hän tietysti aasin takaisin omistajalle ja aikoi maksaa tälle ennakolta sovitun summan. Mutta aasin omistaja ei tyytynytkään tähän summaan, vaan vaati enemmän. Matkamies oli tästä kovin kummissaan ja vetosi tietysti tehtyyn sopimukseen sanoen aasin omistajalle:

— Tehän itse suostuitte vuokraamaan aasinne tästä hinnasta!

— Niin kyllä, vastasi aasin omistaja, mutta tämä sovittu vuokrasumma oli oleva korvauksena ainoastaan aasin käyttämisestä, mutta nyt te olette käyttänyt hyväksenne myöskin aasin varjon ja siitä minä vaadin eri maksun!

— Mitä te nyt arvelette kansalaiset, lisäsi Demosthenes: onko aasin vuokraaja oikeutettu käyttämään hyväkseen myöskin aasin varjon vai pitääkö hänen siitä suorittaa eri korvaus?

Ateenalaiset jäivät kovin syvämietteisinä harkitsemaan tätä pulmallista kysymystä. Näin syntynyttä hiljaisuutta käytti Demosthenes hyväkseen lausuen:

— Ateenan kansalaiset! Koska teidän mieliänne näyttää niin kovin vakavasti kiinnittävän kysymys aasista ja aasin varjosta, niin ehkä teillä nyt myöskin olisi hiukan halua ja aikaa ottaa tuumiaksenne, miten tämä meidän yhteinen isänmaamme saataisiin suojelluksi uhkaavalta vaaralta, sillä siitä kysymyksestä minä äsken aijoin puhua.

— Ja ateenalaisilla oli nyt halua ja aikaa siihenkin. Ei kuulunut enää »alas» huutoja, ja Demosthenes sai rauhasaa jatkaa.

On nyt todellakin niin, että puhujan monasti täytyy ensin jutella milloin aasista, milloin aasin varjosta saadakseen kuulijain korvat avatuiksi ja heidän mielenkiintonsa herätetyksi kuuntelemaan niitä tärkeämpiä asioita, joita hänellä mahdollisesti on sanottavana.

5. Miten on puhe lopetettava?

Ja nyt vihdoin viimeiseksi muutama sana puheen lopettamisesta!

Jos alun tehtävänä on herättää puheen kuulemiseen tarvittava mieliala ja mielenkiinto, niin on lopun tehtävänä

iskeä ikäänkuin viimeinen täydentävä isku, juurruttaa kuulijoihin lopullisesti ja lujasti se vakaumus tai tunnelma, jonka tartuttaminen on ollut puheen tarkoituksena. Alku ja loppu ovat sen vuoksi puheen tärkeimmät ja ratkaisevimmat osat. Jos ne ovat hyvät, ei puhe voi koskaan oikein pahasti epäonnistua, sillä hyvä alku herättää mielenkiinnon ja hyvä loppu jättää mieleen edullisen kokonaisvaikutuksen. On nyt erittäin tärkeää, että molemmat nämät osat ovat ennakolta hyvin harkitut, niin etteivät ne ole etsinnän ja haparoimisen varassa. Silloinkin kun pitää puhua aivan valmistautumatta, täytyy aina lavalle noustessa olla niin paljon ajateltuna, että varmasti tietää, millä aikoo alottaa ja mihin lopettaa. Jos sitten lavalla sattuu hetken vaikutuksesta johtumaan mieleen vielä sopivampi alku tai loppu, niin sitä parempi, mutta varalta on sellainen aina oleva ajateltuna, sillä ei mikään tee sen avuttomampaa ja nolompaa vaikutusta kuin jos puhuja hätiköi ja haparoi löytääkseen, mitä aluksi sanoisi tai mihin lopettaisi.

Varsinkin on erityisen tärkeää, että puhujalla on selvänä puheensa loppu. Jos se on lavalla hakemisessa, voi etenkin tottumaton puhuja joutua ihan suoranaiseen hätään. Hän ei löydä mitään keinoa päästäkseen kunnialla edes lavalta pois. Sillä niin kauvan kun hän on lavalla, täytyy hänen koko ajan puhua. Mutta samalla täytyy hänen myöskin ajatella sopivaa loppupontta, johon hän voisi puhepurtensa kääntää kuin valkamaan. Näitä kahta tehtävää hän ei voikaan kunnolla suorittaa yhtärintaa. Jos hän ajattelee vain loppupontta, niin täytyy sillä aikaa puhua, mitä sylki suuhun tuo, syytää vain lauseita, joissa ehkä ei ole mitään ajatusta eikä yhteyttä. Jos hän taasen ajattelee lauseitaan, täytyy loppuponnen etsinnästä koko-

naan lakata, ja tuskan hiki nousee puhujan otsalle joka kerta, kun hän joutaa silmänräpäyksen ajan ajattelemaan, mikä tästä kaikesta lopuksi on tuleva. Nyt on sitäpaitsi jokaisella lauseella, jos niitä sanotaan noin vain ilman ennakolta harkittua loppupäämäärää, se ominaisuus, että se herättää uusia ajatusyhtymiä ja vaatii jatkoa. Kun sanoo A, niin täytyy sanoa myös B. Näin ajautuu puhuja, jolla loppuponsi ei ole selvänä, yhä kauvemmaksi rannattomille ulapoille. Tällainen epätoivon tuskassa kunniallista loppua hakeva puhuja onkin sen vuoksi melkein yhtä onnettomassa asemassa kuin henkilö, joka on pudonnut veteen ja joka kaikin voimin ponnistelee rantaa kohti, mutta jonka armoton aalto aina paiskaa yhä kauvemmaksi rannasta.

Puheen loppua ei saa siis koskaan jättää sattuman varaan. Tärkeä on vielä, että loppu yleensä on tarmokas ja tavallaan äkillinen. Ei tietysti äkillinen siinä merkityksessä, että puhe loppuisi kuin kesken, niin että kuulijat jäisivät ällistyneinä odottamaan, eikö enää tulekaan mitään. Vaan äkillinen siinä merkityksessä, että määrätyn ennakolta harkitun loppu-iskun jälkeen ei tule enää mitään pieniä jälkinakutuksia, jotka vain heikentävät varsinaisen loppu-iskun vaikutusta. Monasti todellakin oikein hyvänkin puheen kokonaisvaikutus menee pilalle sen takia, että puhuja sopivan loppulauseen jälkeen liittää vielä joitakin mietoja ja merkityksettömiä lisälauseita, jotka olivat aivan tarpeettomia. Puhe on loppuva kuin eduskunnan täysistunto voimakkaaseen vasaraniskuun, jonka jälkeen ei enää saa tulla mitään.

— Milloin on kysymys todistelevasta esityksestä, on tietysti asianmukaisinta, että pitkin puhetta harjoitettu todisteleva nakutus lopussa kootaan yhteen suureen todis-

tavaan kokonaisiskuun, johon sisältyy koko puheen kuluessa esitettyjen todisteitten ydin. Tunnelmapuheissa taasen on niinikään mieliala lopussa saavuttava korkeimman voimakkuutensa tai syvyytensä, ja kun se on saavutettu, on loppupaussi tuleva äkkiä ja ilman venyttelyjä. —

Tietysti on nyt paljon puheita, jotka eivät ole selvästi kumpaakaan luonnetta, ei todistelevia eikä tunnelmapuheita, tai ovat osaksi molempia. Sellaisissa ei nyt pidä suinkaan ruveta keinotekoisesti rakentamaan loppuun mitään paukkuvaikutusta, jos sellainen kerran ei ole puheen luonteen ja tilanteen kannalta luonnollinen.

Miten on sitten sellaiset esitykset lopetettava? Se on kaikista yksinkertaisinta. Ne lopetetaan paraiten vain niin, että kun kaikki se on sanottu, mitä sanottavana oli, niin ei enää lisätä mitään. —